

1. ÜNİTE

YER KABUĞU VE DÜNYA'MIZIN HAREKETLERİ

Kavramlar:

Kayaç

Fosil

Gece-gündüz

Gün-yıl

Dünya'nın dönme ve dolanma hareketinin sonuçları.

Yer Kabuğunun Yapısı

Kayaç : Yer kabuğundaki büyük ve sert tabakalara kayaç adı verilir.

kayaç → kaya → taş → çakıl → kum

Kayaçlar minerallerden oluşmuştur. Kayaçları oluşturan mineraller farklı renk ve biçimde olduğu için taşların renkleri farklılık gösterir. Taşların yapısı, biçimi, sert ya da yumuşak olması içerisindeki minerallerin yapısına bağlıdır.

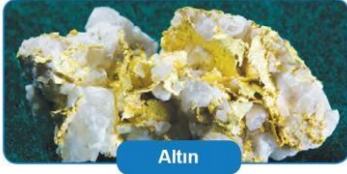
Maden: Ekonomik değeri olan kayaç ve minerallere “**maden**” denir. Altın, gümüş, bakır, demir, linyit kömürü, bor, civa, taş kömürü ülkemizde çıkarılan madenlerdendir.

Hammadde: Bir ürünün elde edilmesinde kullanılan maddeye denir.

*Madenler; uçak, tren, otomobil, uydu yapımı gibi birçok endüstriyel alanda, kimya alanında, tıp alanında ve daha birçok alanda kullanılmaktadır.

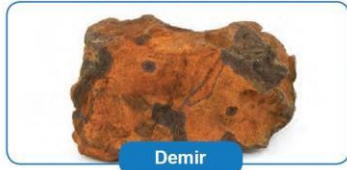
Madenlerin kazılarak maden cevheri çıkarıldığı yere “**maden ocağı**” denir.

Ülkemizde Çıkarılan Madenler:

Mücevher yapımında, süslemede, diş hekimliğinde, madalya yapımında, astronotların kasklarında, gözlük çerçevelerinde kullanılır.

İzmir - Bergama, Artvin, Erzincan-İliç, Ankara, Uşak ve Manisa'da çıkarılır.

Otomobil yapımında, inşaatlarda, mobilya iskeletlerinde, masa sandalye ayaklarında, Tren raylarının yapımında vb birçok alanda kullanılır.

Sivas- Divriği, Malatya, Kayseri, Ankara, Artvin ve Antakya'da çıkarılır.

Cam, seramik, deterjan yapımında, ilaç yapımında, roket yakıtlarında, otomobillerin hava yastıklarında kullanılır.

Dünya'daki bor rezervinin %80'i ülkemizedir.

Balıkesir - Bigadiç, Kütahya – Emet, Eşkişehir-Kırka

İnşaatlarda, heykel yapımında, ve süs eşyaları yapımında kullanılır.

Afyon, Denizli ve Kütahya

Elektrik – elektronikte, inşaatlarda, ulaşımında, kuyumculukta, kablo ve turistik eşya yapımında kullanılır.

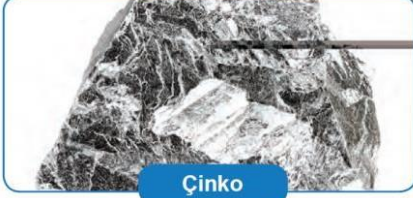
Artvin – Murgul, Kastamonu – Küre, Diyarbakır-Ergani

Kömür

Elektrik üretiminde, ısınmada ve bazı fabrikalarda kullanılır.

Zonguldak, Manisa, Kütahya

Çinko

Krom

Nikel

Kurşun

Gümüş: Fotoğrafçılık, elektronik, madenî para üretimi, süs eşyası, takı üretimi, dişçilik

Jeoloji: Yer kabuğunun bileşimini, yapısını ve maden yataklarını inceleyen bilim dalıdır.

Jeolog : Yer kabuğunun yapısını inceleyen bilim insanıdır.

Ülkemizde madencilik faaliyetleri **Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü** tarafından yürütülmektedir.

Fosiller

Fosil, çok eski zamanlarda yaşamış, toprak altında gömülü kalmış ve orada taşlaşmış bitki ve hayvan kalıntısıdır. Daha önce yaşamış olan canlılara ait iz veya belirtilere de fosil denir.

kaplumbağa

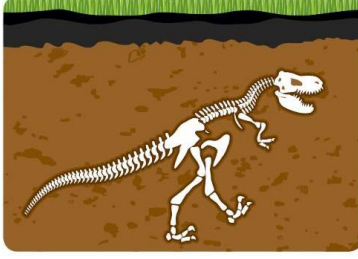

balık

timsah

Fosillerin Oluşumu

Canlılar ölür.
Canlıların organik kısımları bakteriler tarafından çürütülür.

Canlıların üzeri rüzgâr ve doğal olaylar yoluyla toprak ve kayalar tarafından örtülür. Basınç oluşturularak hava ile teması önlenir.

Kemikler uzun süren basınç etkisiyle taşlaşır. Zamanla kayalar ve toprak aşınarak fosiller gün yüzüne çıkar.

- *Nesli tükenmiş canlılar hakkında bilgi edinmemizi sağlar.
- *Bir yerin coğrafi özellikleri ve iklimi hakkında bilgi verir.
- *Yeryüzünün bitki örtüsü hakkında bilgi verir
- *Yer kabuğundaki değişimler hakkında bilgi verir.

Fosilleri inceleyen bilim dalına “**paleontoloji**” denir.

Fosilleri inceleyen bilim insanına “**paleontolog**” denir.

Dünya'mızın Hareketleri

Kavramlar:

Gece – gündüz

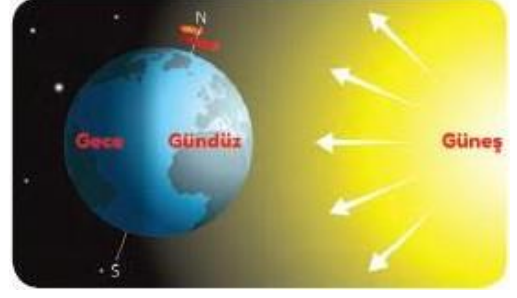
Gün - yıl

Dünya'nın dönme ve dolanma hareketinin sonuçları.

Dünya'mızın dönme ve dolanma olarak iki türlü hareketi vardır. Bu hareketlerini batıdan doğuya doğru yapar.

Dünya'nın Kendi Etrafında Dönmesi

Dünya'mız kendi etrafında dönerken aynı zamanda Güneş'in etrafında dolanır. Dünya kendi etrafında dönüşünü 24 saatte tamamlar. Dünya'mız güneş etrafında dönerken bir kısmı güneş ışığı alır, bir kısmı güneş ışığı alamaz böylece gece ve gündüz oluşur.

Dünya'nın batıdan doğuya doğru dönmesi sonucu, Güneş doğudan doğar ve batıdan batar. Böylece ana yönler oluşur.

Dünya'nın kendi etrafında dönmesi sonucu cisimlerin gün içindeki gölge uzunlukları ve yönleri değişir.

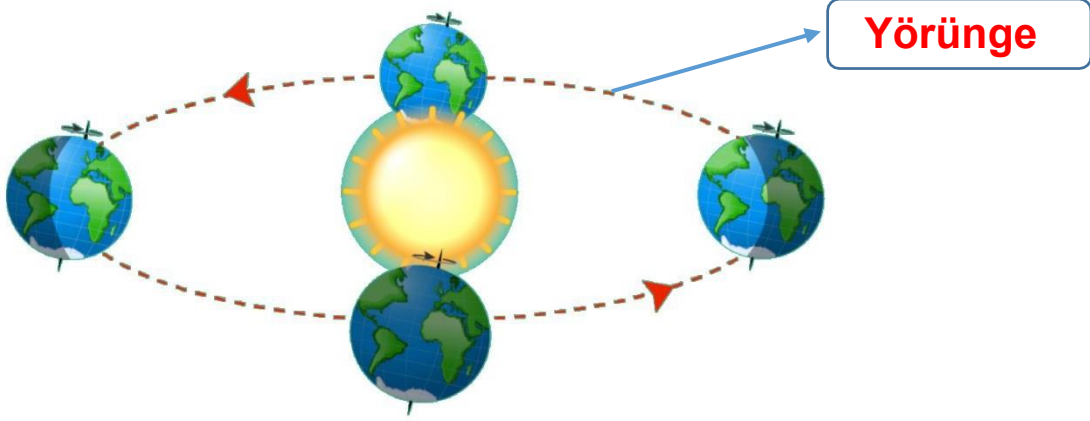
Dünya'nın Güneş Etrafında Dolanması

- Dünya dönme hareketi yaparken aynı zamanda güneş etrafında **dolanma** hareketi yapar. Dünya bu dolanımını 365 gün 6 saatte tamamlar. Bu süreye bir yıl denir. Dünya'mızın güneş etrafında dolanırken izlediği yola "**yörünge**" denir. Bu yol "**elips**" şeklindedir. Yörünge elips şeklinde olduğu için Dünya'mız güneş etrafında dolanırken bazen Güneş'e yaklaşır, bazen de uzaklaşır. Böylece "**mevsimler**" meydana gelir.

*Dünya'nın Güneş etrafında dolanması sonucu yıl içerisinde gece ve gündüz süreleri değişir.

*

Galileo Galilei (Galileo Galilei) Dünya'nın yuvarlak olduğunu ve Güneş'in etrafında dolandığını söylemiştir.

Gökyüzünü ve gök cisimlerini yakından inceleyen bilim dalına "**astronomi**" denir.

- Gece ve gündüz sürelerinin eşit olduğu duruma "**ekinoks**" denir. 21 Mart ve 23 Eylül gece ve gündüz sürelerinin eşit olduğu tarihlerdir.

2. ÜNİTE BESİNLERİMİZ

Besinler ve Özellikleri

Kavramlar:

Besin

Besin içeriği

Su

Mineral

Dengeli beslenme

Besinleri saklama

Besin israfı

Obezite

Canlıların yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu yiyecek ve içeceklere "**besin**" denir.

Yaşamak, büyümek, gelişmek ve sağlıklı yaşamak için besinleri vücudumuza almaya "**beslenme**" denir. Canlılar beslenmeye ihtiyaç duyar. Besinlerin bazılarını bitkilerden bazılarını hayvanlardan elde ederiz. Su ve tuz gibi besinleri de doğadan elde ederiz.

Besin İçerikleri

Besinlerin her birinin vücudumuz için farklı görevleri vardır. Bazı besinler büyümeye yardımcı olur, bazı besinler hastalıklara karşı korur, bazı besinler de enerji verir.

Besinler içeriklerine göre proteinler, karbonhidratlar, yağlar, vitaminler, su ve mineraller olarak 5 grupta incelenir.

Proteinler

Vücudumuzda oluşan yara ve kesiklerin iyileşmesinde yapıcı ve onarıcı görevleri vardır. Tırnaklarımızın uzaması, kemiklerimizin iyileşmesi, vücudumuzun büyüüp gelişmesi, boyumuzun uzaması proteinler sayesinde olur.

Proteinler hem bitkisel hem de hayvansal besinlerde bulunur. Et, süt, yumurta, balık, tavuk, baklagiller (fasulye, nohut, mercimek, bezelye vb.) ve kuru yemişler (fındık, fıstık, badem, ceviz).

Proteinlerin fazla tüketilmesi böbrek ve eklem rahatsızlıklarına neden olur.

Karbonhidratlar

Vücudumuzun koşmak, zıplamak, yürümek hatta uyumak için bile enerjiye ihtiyacı vardır. Günlük hayatta gerekli olan enerji ihtiyacı karbonhidratlardan karşılanır. Beynimizin kullandığı tek enerji kaynağı karbonhidratlardır.

Karbonhidratlar en temel besin grubudur. Ekmek, tahıl ürünleri, makarna, pilav, patates, bal, reçel ve tatlılarda bulunur. Her öğünde bu yiyeceklerden yeteri kadar tüketmeliyiz. **Bu besinler fazla tüketilirse vücutta yağa dönüşerek depolanır bu da şişmanlamaya neden olur.** Tatlı ve şekerli yiyecekler fazla tüketilirse diş çürümelerine yol açar.

Yağlar:

Yağlar vücudumuzun enerji ihtiyacını karşılar. Vücudumuz gerekli, olan enerji ihtiyacını öncelikle karbonhidratlardan karşılar. Yağların vücutta parçalanması uzun sürer. Bu yüzden gereksiz ve fazla yağ tüketilmesi kilo problemlerine yol açar.

Bitkisel ve hayvansal besinlerde yağ bulunabilir.

Ayçiçeği, mısır, kanola, fındık, susam, haşhaş, soya, zeytin ve cevizde bitkisel yağlar bulunur.

Tereyağı, kuyruk yağı hayvansal yağlardır. Balık ve ette de yağ bulunur.

Yağlar vücudun korunmasını ve sıcak tutulmasını da sağlar.

Vitaminler:

Organlarımızın düzenli çalışması, hastalıklardan korunmak, vücudumuzun direnç kazanması, vücudumuzdaki sistemlerin düzenli çalışması için vitaminlere ihtiyaç duyarız.

Her gün tükettiğimiz sebze ve meyvelerde ve hayvansal besinlerde vitamin bulunur.

A, B, C, D, E ve K vitamin çeşitleridir.

Vücudumuzda düzenleyici olarak görev yaparlar.

Vitaminler az alınırsa vücudumuzda ani değişimler ve hastalıklar ortaya çıkar.

Su ve Mineraller:

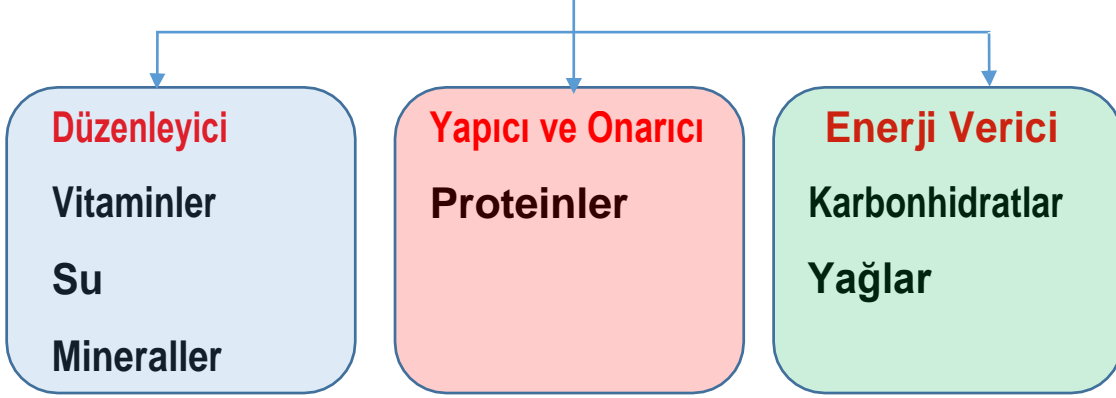

Su; Vücudumuzun 3/4'ü sudur. Vücudumuzun her gün suya ihtiyacı vardır. Su ihtiyacımızı yiyecek ve içeceklerden karşılarız. Hemen hemen bütün besinlerde su vardır. Su vücutta oluşan zararlı maddelerin atılmasını sağlar, vücut sıcaklığını düzenler.

Mineraller; Kayaçların yapısında bulunur. Her besinde mutlaka mineral vardır. Kasların, kemik ve dişlerin gelişiminde ve güçlenmesinde minerallerin etkisi çoktur. Demir, kalsiyum ve tuz(iyot) vücudumuz için gerekli olan minerallerdendir. Su ve mineraller vücutta düzenleyici görev yaparlar.

Besin Gruplarının Görevleri

Besinlerin Tazeliği ve Doğallığı

Sağlıklı bir yaşam için yediğimiz besinlerin doğal ve taze olması son derece önemlidir. Taze olmayan besinlerde bizleri hasta edecek zararlı mikroorganizmalar bulunabilir. Bu zararlı mikroorganizmalar besin zehirlenmesine yol açabilir. Taze olan besinlerin besin değeri yüksek olduğu için bu besinleri tüketmeye özen göstermeliyiz. Besinleri tüketirken mevsimine uygun sebze ve meyveleri tercih etmeliyiz.

Besinlerin Saklama Yöntemleri

- 1- Dondurma
- 2- Kurutma
- 3- Pastörize Etme
- 4- Konserve yapma
- 5- Turşu yapma
- 6- Tuzlama

Besin Satın Alırken Nelere Dikkat Etmeliyiz?

Teknolojik gelişmeler sonucu gıda çeşitliliği artmıştır. Hazır gıdaların içerisinde raf ömrünü uzatmak, ürünün bozulmasını önlemek, ürün kalitesini arttırmak amacıyla çeşitli katkı maddeleri konur. Gıda boya, koruyucular, renklendirici ve tatlandırıcılar bunlara örnek

olarak verilebilir. Bu katkı maddeleri doğal olmadığı zaman veya fazla kullanıldığı zaman alerji veya kanser gibi hastalıklara yol açabilir.

Ketçap, mayonez, süt, sucuk, makarna, hazır çorbalar, dondurulmuş gıdalar hazır gıdalara örnek olarak gösterilebilir.

Hazır gıda satın alırken:

- Ambalajlı ürünlerin zarar görmemiş olmasına.
  - Tarım bakanlığının izni olmasına
  - Üretim ve son kullanma tarihinin olmasına
  - Türk Standartları Enstitüsü (TSE) damgası olmasına
- dikkat etmeliyiz.

İnsan Sağlığı ve Dengeli Beslenme

Vücudumuzun ihtiyaç duyduğu besinleri yeteri kadar ve düzenli olarak tüketmeye “**Dengeli Beslenme**” denir. Gereğinden fazla tüketilen besinler vücudumuzda yağ olarak depolanır. Dengesiz ve aşırı beslenme çok fazla kilo almaya sebep olur. Bu da **obezite** denilen hastalığın ortaya çıkmasına yol açar.

Besin Piramidi: Sağlıklı beslenmek için hangi besinden ne kadar yememiz gerektiğini anlatır. En altta en fazla tüketilmesi gereken besinler, en üstte de en az tüketilmesi gereken besinler yer alır. Sağlıklı beslenmek için karbonhidrat içeren besinleri fazla tüketmeliyiz. Karbonhidratlardan sonra vitamin ve mineral içeren besinleri fazla tüketmeliyiz. En az tüketilmesi gereken besinler yağlar ve tahıl içerikli besinlerdir.

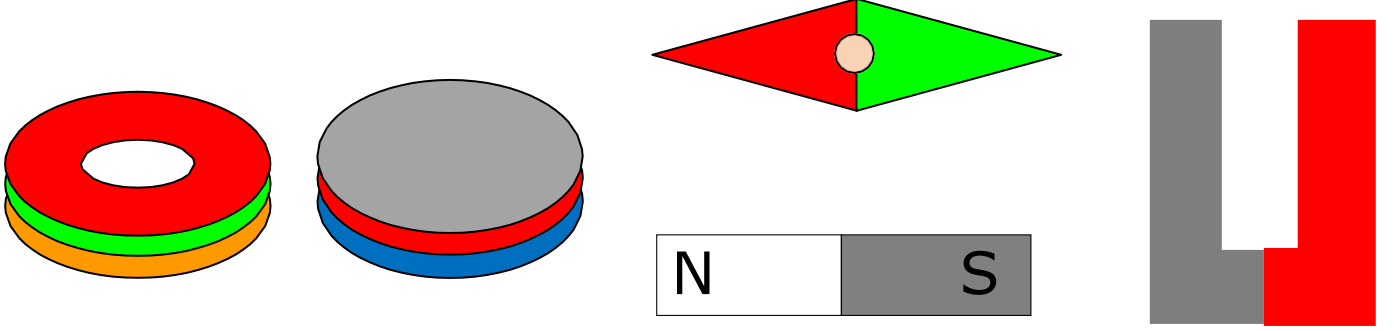
Sağlıklı beslenme, büyüme, gelişme ve sağlığın korunması için çalışan ve insanların beslenmesini düzene koyan kişilere “**diyetisyen**” denir. Besin ve beslenmeden kaynaklı sağlık sorunlarını çözümünü araştırarak çözüm yolları üretir.

MIKNATISLAR

MIKNATIS NEDİR ?

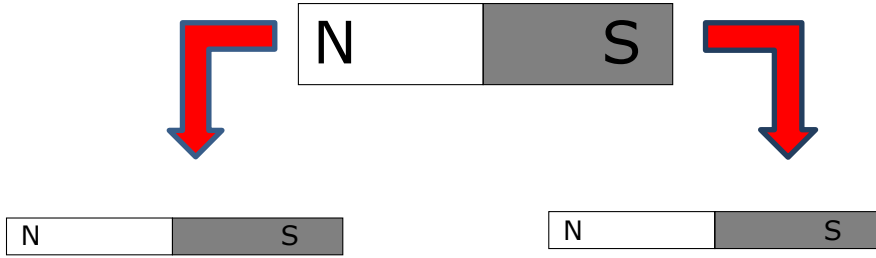
Demir, nikel, kobalt gibi maddeleri ve bu maddelerden yapılan cisimleri çeken maddeler **mıknatıs** olarak adlandırılır.

Mıknatıs taşı (modern adıyla manyetit) adı verilen bu kayaç, demir içerir ve diğer metalleri kendine çeker. Aynı kayacın farklı parçaları birbirini çeker ya da iter. Mıknatıs taşının bir başka inanılmaz özelliği ise yere konulduğunda serbestçe dönmesidir. Böyle dönerek yaklaşık kuzey-güney doğrultusunu gösterir. Günümüzde yaygın olarak kullanılan mıknatıs çeşitleri yuvarlak, çubuk, at nalı ve U şeklindedir. Mıknatıslarda çekim gücünün en yüksek olduğu iki bölge vardır. Bu bölgelere kutup adı verilir. Her mıknatısın kuzey ve güney olmak üzere iki kutbu vardır. Mıknatısın kuzey kutbu "N", güney kutbu "S" sembolüyle ifade edilir.

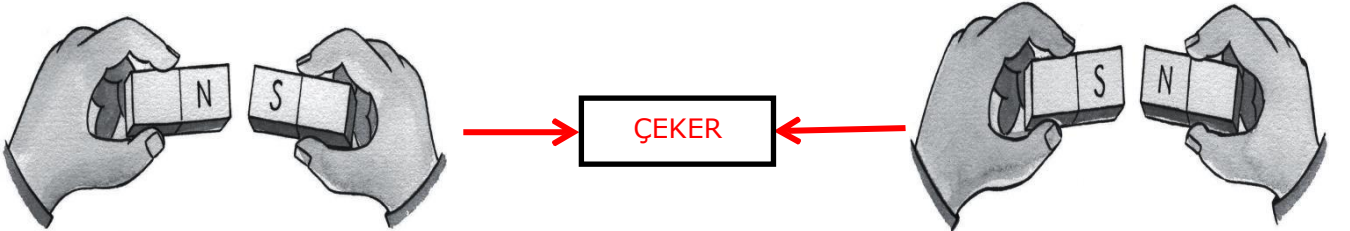

Mıknatısların Özellikleri

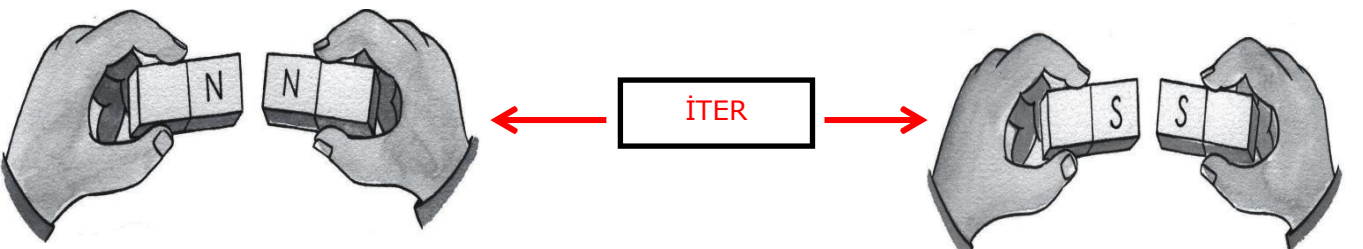
- Mıknatıslar ortadan ikiye bölündüğünde yine mıknatıs özelliğini korur. Mıknatısları ne kadar küçük parçalara bölerseniz bölün, her parçanın yine kuzey ve güney kutbu oluşur. Parçalar mıknatıs özelliğini kaybetmez.

- Farklı kutuplar birbirine çekme kuvveti uygular.

- Aynı kutuplar birbirine itme kuvveti uygular.

ÜNİTE ADI:AYDINLATMA VE SES KONU ÖZETLERİ

DÜNDEN BUGÜNE AYDINLATMA

Güneş-Ateş-Mum-Kandil- Gazlambası-Ampul

Güneş İlk insanların tek ışık kaynağıydı.Gece olduğunda karanlıkta kalıyorlardı.İlk insanlar ateşi düşen bir yıldırım sayesinde buldu daha sonra odun parçalarını birbirine sürterek ateş yakmayı öğrendiler.Daha sonra çakmak taşını keşfettiler.Sonrada kıbriti buldular.Daha sonra uzun süre yanabilen ağaçlardan meşaleler yaptılar.Hayvan yağlarının içine fitil koyup mum yaptılar. Petrolün bulunmasından sonra uzun süre gaz lambaları kullanıldı.

Thomas Alva Edison'un ampülü buluşuyla ilkel aydınlatma araçları geride kaldı. Bu icattan sonra aydınlanma teknolojisi hızla gelişmeye başladı.

Günümüzde dünya nüfusunun artışı, enerji kaynaklarının hızla tükenmesi insanları tasarruf yapmaya zorlamıştır. Daha az enerji tüketen floresan lambaların kullanımı yaygınlaşmıştır.

Eski aydınlatma araçları çok dayanıklı değildiler bitebiliyorlardı.Yangın çıkmasına neden oluyor ayrıca da çıkardıkları duman ve gazla çevreyi kirletiyorlardı.Şimdi kullandığımız aydınlatma araçları hem daha temiz hem de kolay kullanılabilir.

AYDINLATMA NASIL OLMALIDIR?

- 1-Aydınlatma güneş şeklinde değil mutlaka aşağı doğru olmalıdır.
- 2-Sadece aydınlatılması gereken yer aydınlatılmalıdır
- 3-Bizler çalışırken,kitap okur,yazı yazarken ışığı sol üst tarafımızdan gelmesine dikkat etmeliyiz.
- 4-Tavana vurarak yansıyıp gelen ışıklar gözleri dinlendirir.
- 5-Çok parlak ışık veya az ışıklı ortamlar olmamalıdır.

IŞIK KİRLİLİĞİ

Dış mekanlarda yanlış yerde,yanlış miktarda ve yanlış yönde yapılan aydınlatmalar ışık kirliliğine neden olur.

Işık Kirliliğinin Kaynakları

- 1-Yol,cadde ve sokak aydınlatmaları
- 2-Park bahçe ve spor alanlarının aydınlatmaları
- 3-Reklam panoları için yapılan aydınlatma
- 4-Evlerde yapılan aşırı aydınlatma
- 5-Güvenlik nedeni ile yapılan aydınlatmalar
- 6-Mağazaların gece aydınlatmaları

Dikine yapılan aydınlatma :Gökyüzüne doğru yapılan aydınlatmadır.Boşa giden aydınlatmadır. Gereksiz aydınlatma elektrik enerjisinin israfına neden olduğu gibi göz sağlığımızı da bozar.

SES VE SES KAYNAKLARI

Yaşadığımız çevrede bulunan canlı ve cansız varlıklar **ses** çıkarırlar. Ses çıkaran varlıklara **ses kaynakları** denir.Çevremizde ses çıkaran insan, hayvan, su, rüzgâr, gök gürültüsü **doğal ses kaynaklarıdır**. Müzik aletlerinin, zilin, saatin, taşıtların ve makinelerin motorlarının çıkardığı sesler **yapay seslerdir**.

Ses her yönde yayılıyordur diyebiliriz. Duyma organımız sayesinde bir ses kaynağının yerini, bize uzakta veya yakında olduğunu söyleyebiliriz.

SESİN OLUŞUMU

Ses kaynakları ses çıkarırken titreşirler. Ses kaynaklarından bazılarının ses çıkarırken titreştiğini görebildiğimiz halde, bazılarının titreştiğini görmemiz mümkün olmayabilir. Örneğin kemanın sesini duyabilir ancak tellerinin titreştiğini görmeyiz. Kalbimizin sesini dinleyen doktor, onun sesini duyar. Çünkü kalp de çalışırken titreşir. "Aaaa!" diye bağırırken gırtlığımızdaki ses telleri de titreşir. Ses maddelerin titreşimiyle meydana geldiğinden yayılırken de maddelerin titreşme özelliğinden yararlanarak yayılır. Titreşim miktarı büyük olunca etkisi de büyük olur.

SES BİR ENERJİ MİDİR?

Ses, maddesel ortamın titreşimi ile oluşan ve madde ortamında dalgalar halinde yayılan bir olgudur. Bir davula oda içerisinde hızla vurduğunuzda, oda penceresinin dışında olan kişi pencere camlarının titreştiğini duyar. Gök gürlediğinde pencere camlarının titreştiğini duyarız. Bu titreşimler ses oluşuktan sonra meydana gelir ve yavaş yavaş etkisini kaybeder.

Ses, madde moleküllerinin titreşmesiyle oluşan bir dalga hareketidir. Ses kaynağının titreşimleri sonucu ses dalgaları oluşur. Bu dalgalar kulağımıza gelene kadar bir veya daha fazla ortamdan geçer. Ses maddelere bir etki uygulayabildiğine göre iş yapabilir. İş yapabildiğine göre ses de bir enerji türüdür. Yüksek şiddetteki patlamalar sonucu evlerin camları kırılır. Evinizde yüksek sesle müzik dinlediğimizde camlar titreşir.

KULAĞIMIZIN İŞİTTİĞİ SESLER

Kulak kepçesi tarafından ses dalgaları kulak zarına iletilir. Kulak zarı titreşerek ara bağlantı ile titreşimi sinirlere ulaştırır. Titreşimler sinirlerle taşınarak beyne gelir ve orada anlam bulur.

Doğada meydana gelen her sesi duyamayız. Bir insanın normal yürürken çıkardığı sesi duyarız ancak yuvasına yiyecek taşıyan bir karıncanın ayak seslerini duyamayız.

Sağlıklı bir insanın kulağı 20 titreşim/saniye ile 20 000 titreşim/saniye arasında kalan sesleri duyar.

Köpek, yarası, yunus balıkları ve inek gibi hayvanlar bizim duyamadığımız sesleri duyarlar.

SESİN ŞİDDETİ İLE UZAKLIK İLİŞKİSİ

Sesi ses kaynağına yakinken daha iyi duyarız. Sesin şiddeti, ses kaynağının uzaklığına göre değişir.

Sizden uzakta bulunan bir arkadaşınıza seslendiğinizde sesinizi ona duyuramazsanız ellerinizi ağzınıza megafon şeklinde toparlar tekrar seslenirsiniz.

Böyle yaptığınızda ses dalgaları sağa sola yayılmadan hareket ettiğinden sesinizi arkadaşınıza duyurabilirsiniz.

Sesin şiddetini yükseltmek için megafon, hoparlör gibi araçlar kullanılır.

SES KİRLİLİĞİ VE GÜRÜLTÜ

SES KİRLİLİĞİNİN İNSAN VE ÇEVREYE OLAN OLUMSUZ ETKİLERİ

Ses kirliliği sanayileşme ve modern teknolojinin gelişimiyle ortaya çıkan çevre sorunlarından biridir. Gürültü de denilen ses kirliliği istenmeyen ve dinleyeni rahatsız eden düzensiz ve yüksek seslerdir.

Çok yüksek sesle müzik dinlemek, uzun süre gürültülü ortamda bulunmak işitme yeteneğini olumsuz yönde etkiler. Gök gürültüsü ve uçak geçmesi gibi durumlarda oluşan gürültü kulak zarına zarar verebilir.

Bu nedenle yüksek sesle müzik dinlememeli, gürültülü ortamlarda bulunduğumuzda ağzımızı açık tutmalıyız.

Ağzımızı açık tuttuğumuzda üstteki borusundan orta kulağa hava girer ve kulak zarına yapılan basınç dengelenir. Böylece kulak zarının olumsuz etkilenmesi önlenmiş olur.

GÜRÜLTÜNÜN OLUMSUZ ETKİLERİ

1 Psikolojik dengesizlikler ortaya çıkar.

2-Dikkat dağınık, iş verimi düşer.

3-Sinir sistemi bozulur.

4-Baş ağrısı ve baş dönmesi olur. 5-

Yüksek sesle konuşma alışkanlığı oluşur.

SES KİRLİLİĞİNE KARŞI ALINACAK OLAN ÖNLEMLER

1- Alet ve makinelerin yapımında gürültü oranını düşürmek,

2- Motorlu taşıtlarda TSE kalitesinde susturucu kullanmak,

3-Şehir içinde gürültü çıkaran fabrika ve atölyelerin kurulmasına izin vermemek, var olan fabrikaları şehir dışına taşımak,

4-Şehir trafiğini düzenlemek,

5-Şehir içinde özellikle yol kenarlarında ağaçlandırma yapmak,

6-Gürültülü ortamlarda çalışanların kulaklık takma alışkanlığı edinmeleri,

7-Kişileri kulak sağlığı konusunda eğitmek,

8-Konuşurken görgü kurallarına uymak,

9-Ev ve iş yerlerinde ses yalıtımını sağlamak gürültüye karşı alınacak önlemlerden bazılarıdır.

NOT:

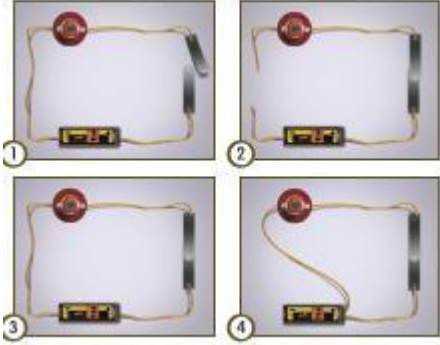
Ses Yalıtımı: Dış ortamdaki seslerin duyulmasını engellemek için binalara ses yalıtımı yapılır. Lastik, pamuk, yün ve keçe gibi maddeler sesi az iletir. Tahta, demir, bakır, taş, beton gibi maddeler ise sesi iyi iletir. Bu maddelerin üzerleri sesi az ileten maddelerle kaplanarak sesin iletimi engellenebilir. Günümüzde teknik olarak üretilen birçok yalıtım malzemesi vardır. Poliüretan, çift cam bunlardan bazılarıdır. Özellikle okul, hastane, fabrika gibi yerlerde ses yalıtımı yapılmalıdır

BASİT ELEKTRİK DEVRELERİ

1- Devre Kuralım

Bir devrenin ışık verebilmesi için kaynaktan çıkan elektrik akımının lambaya ulaşması ile mümkündür. Kurduğumuz bir elektrik devresinde lambanın yanmasını istiyorsak enerji kaynağı olan pilin artı ve eksi uçlarına birer bağlantı kablosu bağlamalıyız. Bağlantı kablomuzda kopukluk olursa lamba ışık vermez. Bağlantı kablosunun birine anahtar yada düğme koymalıyız. Pilden çıkan bağlantı kablosuyla anahtar veya düğmeden çıkan bağlantı kablosunun ucunu duya bağlayıp ampulümüzü taktığımızda lambamız yanacaktır. Anahtar ya da düğme ile lambayı yakıp söndürebiliriz.

Lamba, pil, kablo ve anahtar devre elemanlarıdır. Bu devre elemanları ile oluşturduğumuz devreye **basit elektrik devresi** denir.

Kurduğumuz elektrik devresinde lambanın ışık verebilmesi için kaynaktan çıkan elektriğin kesintisiz olarak lambaya ulaşması gerekir.

Kurulan elektrik devresinde; kablolardan biri kopmuş ise, anahtar veya düğme açık ise, pilin aynı ucuna iki kablo bağlanmış ise lamba yanmaz.

Pildeki artı ve eksi uçlara birer kablo bağlanmışsa, anahtar düğme kapalı ise elektrik lambaya kesintisiz olarak ulaşır ve lamba yanar.

2- Evlerimizdeki Devreler

Evlerimiz inşa edilirken Duvarlara elektrik kabloları döşenmiştir. Bu kabloların bazılarının uçlarında anahtar veya düğme, bazılarında da priz adı verdiğimiz düğmeler takılmıştır.

Elektrikli ev aletlerimizi kullanırken elektrik enerjisinin aletimize kesintisiz olarak ulaşmasını bu anahtar düğme veya prizlerle sağlamaktayız.

İNSAN HAKLARI YURTTAŞLIK VE DEMOKRASİ

4

ÜNİTE:1

İNSAN

İNSAN:Düşünen,düşündüklerini açıklamak isteyen,belli bir toplumsal,ekonomik,kültürel ve siyasal çevrede yaşayan bir varlıktır.

İnsan çeşitli özellikleri nedeniyle diğer canlılardan ayrıldığı için değerli bir varlıktır.

Hacı Bektaş Veli “gök ile yer arasında bir çok nesne vardır.Fakat insandan yücresi yoktur.” diyerek en değerli varlığın insan olduğunu vurgulamıştır.

UNUTMA!

Özgürlük ,eşitlik,kardeşlik,adalet,saygı,sevgi,dostluk,hoşgörü ve dayanışma,paylaşma insanı insan yapan en önemli değerlerdir.

- İnsanlık,kendi sağlığı kadar başkalarının yaşam ve sağlığını da düşünmeyi,
- Bağımsız kararlar alabilmeyi,
- Bşkalarının acısını paylaşabilmeyi,
- Onların farklılıklarını kabullenip isteklerine saygı göstermeyi,
- Savurgan ve saldırgan olmaktan kaçınmayı **gerektirir.**

Sadece insan olduğumuz için doğuştan kazandığımız ve tüm dünyada kabul gören yani EVRENSEL olan haklarımız vardır.

DOĞUŞTAN KAZANILAN TEMEL HAKLARIMIZ

- Yaşama hakkı
- Kişi özgürlüğü ve güvenliği
- Düşünce özgürlüğü
- Din ve vicdan özgürlüğü
- İfade özgürlüğü

ANAYASAMIZIN 12. MADDESİ

Herkes kişiliğine bağlı,dokunulamaz,devredilemez,vazgeçilemez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

ANAYASAMIZIN 15.MADDESİ

Temel hak ve hürriyetlerin bazı durumlarda durdurulduğu şartlar:

- 1.Savaş hali
- 2.Seferberlik hali
- 3.Sıkı yönetim hali
- 4.Olağanüstü haller.

Seferberlik; ülke ve millet olarak, başta askeri güç olmak üzere devletin tüm güç ve kaynaklarının, savaşın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde; hazırlanması, toplanması,

tertiplenmesi ve kullanılmasına ilişkin bütün faaliyetlerin uygulandığı, hak ve hürriyetlerin kanunlarla kısmen veya tamamen sınırlandırıldığı haldir.

Sıkıyönetim, savaş, savaşı gerektirecek durum, ayaklanma, vatanın ve milletin bölünmezliğini tehlikeye düşüren hareketlerin yaygınlaşması gibi anayasada belirtilen, Bakanlar Kurulunun yurdun bir veya birkaç yerinde uygulamaya karar verdiği, temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasını geçici bir süre için sınırlayan veya tehir eden ve mülki idare ve zabitanın yerine askeri bir idare ve zabıtaı getiren idare şekli; örfi idare.

Olağanüstü hâl, olağanüstü yönetim usullerinin uygulanmasını gerektiren doğal afet, tehlikeli salgın hastalık, ağır ekonomik bunalım, kamu düzenini ciddi biçimde bozan yaygın şiddet olayları gibi durumlar. Olağanüstü hâl rejimi yönetim makamlarının yetkisinin genişlemesi sonucunu yaratır. Belirli yaş aralıklarındaki vatandaşlar için çalışma yükümlülüğü, gerektiğinde para ve mal yükümlülüğü konulabilir.

Temel hak ve hürriyetlerin bazı durumlarda kısmen veya tamamen durdurulması durumunda bile kimsenin;

- Yaşama hakkına,
- Din,vicdan ve düşünce özgürlüğüne dokunulamaz.

İnsanın en temel hakkı YAŞAMAKTIR.

Temel hak ve özgürlüklerin uygulanması YAŞAMA hakkına bağlıdır.

- Herkes bir diğerrinin yaşama hakkına SAYGI göstermelidir.

KİŞİ DOKUNULMAZLIĞI

- Kişinin hem beden,hem ruh bütünlüğüne dokunulmamasını,
- Kimseye işkence yapılamayacağını **ifade eder.**

EĞİTİM HAKKI

İnsanların en önemli özelliklerinden birisi de EĞİTİLEBİLEN bir varlık olmasıdır.

- Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz.

SAĞLIK HAKKI

-İnsanların temel haklarından biridir.

-İnsanların sağlıklı yaşayabilmesi için,öncelikle koruyucu önlemlerin alınması gerekir.

ÇOCUK

Çocuk Hakları Sözleşmesine Göre; “Her birey 18 (on sekiz) yaşına kadar çocuk olarak kabul edilir.

- Her çocuk vazgeçilmez haklara sahiptir.

- Çocukların yetişmesinden ve gelişmesinden BÜYÜKLER sorumludur.
- Hiç kimse,çocuklara karşı sorumluluklarını onlara zarar verecek şekilde kullanamaz

ÇOCUKLARIN:

- Okula gitme,
- Oyun oynama hakkı vardır.
- Onlar yetişkinler gibi çalıştırılmazlar.Çalışacaklarsa da yaptıkları iş,onların sağlığına ve eğitimine zarar vermemelidir.
- Bir suça itilmiş olan çocuğa verilecek ceza yaşına ve gelişimine uygun olmalı,onun eğitimini engellememelidir.

- 18 yaşından itibaren yetişkin olarak kabul edilen bireyler OY kullanabilirler.**
- Kendi kararlarını kendileri verebilirler.**

HAK,ÖZGÜRLÜK VE SORUMLULUK

2.ÜNİTE

Özgürlük :İnsanın,kendisi ve etrafına zarar vermeden istediğini yapabilmesi demektir.

Sorumluluk:İnsanın kendisine ve çevresine karşı yerine getirmesi gereken görevlerdir.
(Dersine çalışmak.....gibi)

Hak:Adaletin,hukukun gerektirdiği şey ya da kazançtır.

-Bütün hakların ortak kökeni **özgürlüktür**.

Örnek:Çalışmak her insanın hakkıdır ve bu hak sayesinde insan dilediği işte çalışma özgürlüğüne sahiptir.

-Her insan, hakkını kullanırken başkalarının haklarına da saygı duymak zorundadır.

-Hiçbir hak sonsuz ve sınırsız değildir.

-Haklarımızı ararken mutlaka özgürlüklerimize ve sorumluluklarımıza dikkat etmeliyiz.

-Haklarımızı ararken haklı durumdan haksız duruma düşmemeliyiz.

-İnsanlar toplum içinde yaşadığı için hem kendisine hem de içinde bulunduğu çevreye ve canlılara karşı sorumlulukları vardır.

-İnsanlık sadece yaşadığı döneme değil geleceğe de güzel şeyler bırakmakla sorumludur.

TOPLUMA KARŞI SORUMLULUKLARIMIZ

-Birbirimizi sevmeli ve karşılıklı haklarımıza saygı duymalıyız.

-Yardımlaşmalıyız.Muhtaçlara yardım etmeliyiz.

-Kamu mallarını korumalıyız.

DOĞAYA KARŞI SORUMLULUKLARIMIZ

-Doğa,insanlara üzerinde yaşamaları,yemeleri,içmeleri için bir armağandır.

-Nasıl ki bize verilen bir hediyeyi koruyorsak çevremizi de korumalıyız.

-Çevremizi kirletmemeli,kirletenleri de kibar bir dil ile uyarmalıyız.

AİLEMEİZE KARŞI SORUMLULUKLARIMIZ

-Odamızı temiz tutmalıyız.

-Ev işlerine yardımcı olmalıyız.

-Eve zamanında gelmeliyiz.

-Dersimize çok çalışmalıyız...

HAK:Bizim isteyebileceğimiz, yeri geldiğinde kullanabileceğimiz durumlardır.

-Haklar toplumsal düzeni sağladığı ve kişilerin yaşamını düzenlediği için kullanılmalıdır.

-Özgürlüklerimiz sınırsız değildir.

-Bizim özgürlüğümüz bir başkasının haklarını kısıtlamaması ve başkalarını rahatsız etmemesi gerekmektedir.

-Bizim özgürlüğümüzü bir başkası kısıtlayamaz.

-Yasalar çerçevesinde özgürlüğümüzü kullanırız.

-Sınıfta, evde, bazen mahallede arkadaşlarımızla oynarken veya alışveriş sırasında haklarımız ve özgürlüklerimiz kısıtlanabilmektedir.

UNUTMA!

-Hak ve özgürlükler sadece bize ait değildir. herkesin hak ve özgürlüğü vardır. Biz haklarımız kısıtlandığında nasıl üzüliyorsak, başkaları da kendi hakları kısıtlandığında üzülmektedir.

EMPATİ: Kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyması.

-Hakları kısıtlanan kişiler için empati yapmalıyız. Onun acısına, üzüntüsüne ortak olmalıyız.

-Kişilerin görüş ve düşüncelerine saygı duymalıyız.

SORUNLARIN ÇÖZÜMÜ

-Hak ve özgürlüğümüz kısıtlandığında mutlaka haklarımızı aramalıyız.

-Başkalarının hak ve özgürlüğü kısıtlandığında ise hakkını araması için ona yardımcı olmalıyız.

Yaşanılan bir hak ihlali varsa;

-Demokratik, uzlaşmaya dönük, şiddetten uzak çözüm yollarına baş vurmalıyız.

-Sorunlar karşısında kaba kuvvet kullanılmamalı,

-Hakaret içeren kırıcı sözler söylenmemeli,

-Öncelikle sorunu anlamalı ve çözümü için ortak yol aranmalıdır.

-Konuşarak sorun çözülemiyorsa gerekli kurum ve kuruluşlara dilekçe ile başvurma hakkımız vardır.

-Eğer bir hizmetle ilgili aksaklık varsa, muhtarlık, belediye, kaymakamlık ve valiliğe başvurabiliriz..

-Aldığımız bir ürün ile ilgili bir şikayetimiz varsa Tüketici Hakları Heyeti'ne başvururuz.

HAKLARA SAYGI

-İnsan toplum içinde yaşayan bir varlıktır.

-Toplumda yaşamanın en önemli kuralı ise karşılıklı birbirine saygı göstermektir.

-Bizim hak ve özgürlüğümüz olduğu gibi başkalarının da hak ve özgürlükleri vardır. Onların haklarını kısıtlamamak için onlara saygı göstermeliyiz.

-Demokrasiyi kabul eden insanlar başkalarının haklarını kendi hakları gibi korurlar. Onların mallarını, canlarını kendi malları, canları gibi korurlar.

Hak İhlallerinin Sonuçları:

-İnsanın aklına her geleni ve istediğini yapması **özgürlük** sayılmaz.

-Birlikte yaşayan insanlar hak ve özgürlüklerinin sınırlarını bilirler.Sınırların aşılması durumunda sonuçlarına katlanırlar.

-Eğer kişinin hak ve hürriyetine bir zarar gelirse **yasal yollara başvurmalıdır**.Kuvvet uygulayarak,intikam duygusuyla hak aranmamalıdır.

-İnsanlar kendi hak ve özgürlüklerinin ne olduğunu bilmeli ve bunları korumalıdır.Başkalarının da aynı haklara sahip olduğunu unutmamalı,buna göre davranmalıdır.

-Toplum yaşamının karşılıklı hak ve özgürlüklere saygı içinde olacağı unutulmamalıdır.

ADALET VE EŞİTLİK ÜNİTE 3

FARKLILIKLARIMIZ ZENGİNLİĞİMİZDİR

Farklılıklara Saygı: İnsanları belli bir özelliğe göre yargılamamak, herkesin kendi doğruları çerçevesinde yaşadığının farkında olmaktır.

-Bir insan hangi dinden, milletten, renkten, dilden, düşünceden ve anlayıştan olursa olsun öncelikle insan olduğunun bilinmesi gerekir.

-Her birey, saygıya değer bir varlıktır.

UNUTMA!

-İnsanların değerleri, yaşam tarzları, olaylara bakış açısı, inançları, beklentileri, zevkleri, dünyayı algılama ve yorumlama şekilleri farklı olabilir.

-İnsanların farklı özelliklere ve karakterlere sahip olması toplum hayatının devamlılığı için bir zarurettir.

-İşlerin yürümesi, işbölümünün sağlıklı yapılabilmesi için farklı nitelikleri olanlara ihtiyacımız vardır.

-Farklılıkla, bir ayrışma, bölünme, çatışma unsuru olarak değil; bir zenginlik ve başarı aracı olarak görülmelidir.

Eşitliğe Doğru

Eşitlik: Kanunlarla belirlenen emir ve yasakların herkes için aynı olması demektir.

-Eşitlik haklarının kullanılmasında ayırım yapılmamasıdır.

-Demokraside eşitlik, yasalar önünde eşit olmaktır.

-Yasalar herkese eşit olarak uygulanır; herhangi bir kişiye , aileye, zümreye (gruba) ayrıcalık tanınmaz.

-Eşitlik, kurallar ve yasalar ile güvence altına alınmıştır.

-Toplumun düzeni, güvenliği, eşitliği ve özgürlüğü kurallar ve yasalar ile sağlanır.

-Kurallar ve yasalar düzenledikleri durumları, eşit bir biçimde ele alırlar.

-Kurallar ve yasalar bir bakıma eşitliğin korunmasını sağlar.

Anayasamızın 10.maddesi: Kişiler arasında ayrımcılık yapılmasını yasaklamakta ve bütün devlet organlarına eşit işlem yapma yükümlülüğü getirmektedir.

ADALET VE EŞİTLİK

Adalet: Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanmasıdır.

Adalet: Haksızlık yapmamak ve adil olmak demektir.

Adaletli kişi: Tüm kişisel duygu ve düşüncelerini bir tarafa bırakarak kendisinden yardım isteyenlere doğruluk ölçüleriyle davranmayı ilke edinir.

- Kendisine zarar gelecek olsa bile, hak kimden yanaysa hakkın ve haklılığın gereğini yerine getirir.

-İnsanların hakkını korur.

-İhtiyacı olanlara yardım elini uzatır.

-İnsanlar arasında ayırım yapmaz.

Eşitlik :İnsanların birbiriyle aynı insan doğasına sahip olmak bakımından aynı konum ve değerde olmaları demektir.

Eşitlik:sunulan imkanlardan herkesin ayırım yapılmaksızın eşit biçimde yararlanmasıdır.

UNUTMAYIN!

Eşitlik,iki şeyin her yönden denk olması demektir.

Adalet ise,her hak sahibine hakkını vermek ve haksızları cezalandırmaktır.

Adalet ve eşitlik kavramları farklı anlamları olan kavramlardır.

-Her eşitlik durumu ,adaleti sağlayamayacağı gibi adil olan her durumda eşitliği sağlamaz.

-Adil insan kendi hakları kadar başkalarının haklarına da saygı duyar.Haklının yanında olur.Sadece kendisine değil başkasına da haksızlık yapılmasına karşı çıkar.

-Kendi menfaatine aykırı sonuçlar ortaya çıksa da adaletten yana olur.

-Başkalarıyla iş yaparsa kendisine düşen sorumluluğunu yerine getirir.

Bireylerin adil olmaya özen göstermeleri ve bu yönde hayatlarını sürdürmeye çalışmaları,sağlam ve düzgün bir kişilik kazanmaları açısından çok önemlidir.

-Günlük hayatımızda birbirinden farklı çok sayıda olayla karşılaşırız.Karşılaştığımız bu olaylarda nasıl bize adil davranılmasını istiyorsak,biz de başkalarına karşı adil davranmalıyız.

İnsanlar çevrelerindeki olayları gözlemlerken veya incelerken yaşanan haksızlıklara dikkat etmektedir.Haksızlığın yaşanması bireyin ve toplumun adalete duyduğu güvene ve adalet duygusuna zarar verebilir.

Adaletsizliği ortaya çıkaran veya yaşatan durumlarla karşılaşılması bireyi ve toplumu etkilemektedir.Bu tür durumlar toplumda güven duygusunu zedelemektedir.

-Bu nedenle toplumsal hayatın her aşamasında adaletin sağlanması amaçlanmalı ve bu amaç için tüm kişi ve kurumlar çaba göstermelidir.

-Toplumda huzur ve mutlu bir yaşam sağlanmasında güven duygusu çok önemlidir.

-Güven duygusu adaletin sağlanmasında çok önemlidir.

-İnsanlar hem adil olmalı,hem de adalet sağlamakla görevli kişilere ve kurumlara güvenmelidir.

-Adil davranışlarımız başkalarının gözünde saygı ve güven uyandırır.Olumlu örnek oluruz.Bundan dolayı da mutluluk duyarız.

-Adil davranmazsak en başta bu durumdan kendimiz huzursuz oluruz.Başkaları da bize karşı saygı ve güven duymaz.

-Adaletsizlik hem bireyi hem de toplumu etkiler.

-Adaletin sağlanmadığı toplumlarda insanlar arasında birbirlerine karşı güvensizlik ve huzursuzluk oluşur.Kişilerde memnuniyetsizlikler ortaya çıkar.

*-Adalet ve eşitlik ,toplumda birlik , beraberlik ve dayanışmanın temelidir.
-Adil ve eşit davranışlarımızla çevremize iyi örnek olmalıyız.*

*-Adalet ve eşitliğin sağlanmasıyla insanlarda olumlu duygular gelişir.
Adaletin sağlanması her zaman kendi lehimize sonuçların ortaya çıkması demek değildir.Bazen kendi aleyhimize karar verildiğinde de adalet sağlanmış olur.
-Başkalarının haklarına da saygı göstererek adaletin sağlanmasına yardımcı olmalıyız.*

UZLAŞI ÜNİTE 4

-Anlaşmazlıklar insanların ya da grupların farklı ihtiyaçlara,görüşlere ve değerlere sahip olmalarından dolayı ortaya çıkar.

-Anlaşmazlıklar her zaman kötü değildir.Aslında sağlıklı bir biçimde ele alınırsa gelişmemize,farklı düşünce biçimi kazanmamıza yardımcı olur.

Anlaşmazlık: Bir kişinin hedeflerine ulaşma çabası,başka bir kişinin hedeflerine ulaşma çabası tarafından engellendiğinde ortaya çıkan durumdur.

-Anlaşmazlıkları yaşamın bir parçası ve doğal kabul edip fiziksel kavgaya dönüştürmemek en iyisidir.

-Eğer anlaşmazlıkları güç kullanarak çözmeye çalışırsak karşımızdaki kişiyi incitiriz.

Uzlaşma: Kendimizi ve başkalarını kabul etmek demektir.

-Herkesin kararların alınmasına yaratıcı bir şekilde katıldığı bir karar alma sürecidir.

Çatışma:İki veya daha fazla kişi veya grup arasındaki çeşitli kaynaklardan doğan anlaşmazlık demektir.

-Toplumsal olarak en önemli ihtiyaçlarımızdan birisi de çatışma yerine uzlaşmayı öğrenmektir.

-Çatışma ve anlaşmazlıklar günlük hayatımızın bir parçasıdır.

-Çatışmaları etkili bir şekilde çözmek mümkündür.

-Bir çatışmada öfkelenirsek o çatışmayı sağlıklı bir biçimde çözmemiz mümkün değildir.Sakin kalmaya çalışırsak çözüm yollarına ulaşabiliriz.

Anlaşmazlıkları Çözüyoruz

-Birlikte yaşayan insanların farklı duygu ve düşünceleri vardır.

-Farklı duygu ve düşüncelere sahip olan kişilerin farklı tercihlerde bulunması bazen kişiler arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkarabilir.

-İnsanlar günlük yaşamlarında karşısında dinleme,uygun bir dil kullanma ,mantıklı davranma ,empati kurma,hatalarını kabul etme,başkalarının haklarını da gözetleme gibi konularda duyarlı olurlarsa anlaşmazlıkların ortaya çıkması engellenebilir.

-Uzmanlaşmanın temel kaynağı ön yargılardan kurtularak kendi çıkarları doğrultusunda değil,ortak çıkarlar doğrultusunda hareket etmektedir.

-Uzlaşma bir hoşgörü kültürüdür.Ben kazanayım arkadaşım kaybetsin anlayışının yerine iki tarafın da kazandığı anlayış benimsenmelidir.

-Anlaşmazlıkları çözmek için karşımızdaki kişileri olduğu gibi kabul etmeli ve insanlara değer vermeliyiz.

Anlaşmazlık mı Uzlaşma mı?

-Birlikte yaşamak için herkesin ifadelerine önem verilmelidir.

-Ailede,okulda,mahallede,arkadaşlar arasında ve toplumda birlikte yaşama açısından farklılıklara saygı ve başkalarının fikirlerini ifade etmelerine fırsat verirsek anlaşmazlıklar ortadan kalkar.

-İnsan olarak farklı düşünce ve anlayışta olmamıza rağmen en önemli özelliklerimizden biri de uzlaşmadır.

-Uzlaşmanın temelinde bilgi,saygı,sevgi,insanlık adına faydalı olma,hak ve barış dili bulunmalıdır.

-Anlaşmazlıkları ve çatışmalarımızı uygun yollarla çözmeye çalışmamız;çevremizdeki kişilerle ilişkilerimizin devam etmesini ve kendimizi mutlu etmemizi sağlar.

KURALLAR

5.ÜNİTE

Kural Nedir?

Kural : Davranışlarımıza yön veren, hangi durumlarda nelere uymamızı gerektiğini belirten ilkelerdir.

-İkiye ayrılır:

1.Yazısız kurallar: Görgü kurallarıdır. Büyüklerimizin dediklerini yapmak yazısız kuraldır.

2.Yazılı kural: 18 yaşını dolduran kişiler oy kullanabilir. Yazılı bir kuraldır.

-*Kurallar durumdan duruma, yerden yere göre başka kişi ya da kurumlar tarafından konulabilir.*

-Anayasa, kanun, yönetmelik ve genelge gibi yazılı kurallar devlet kurumları tarafından hazırlanır.

-Yazısız kurallar ise zaman içerisinde toplumun ihtiyacına göre kendiliğinden ortaya çıkar.

-Kurallar insanların ihtiyaçlarına göre kaldırılabilir veya değiştirilebilir.

Örnek: 2012 yılına kadar zorunlu eğitim 8 yıl iken bu yıldan itibaren 12 yıla çıkarılmıştır.

Kurallar, Haklarımız ve Özgürlüklerimiz

Özgürlük: Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi ve buna göre davranmasıdır.

Hak: Kanunların bize verdiği ve kullanabileceğimiz yetkililerdir.

Sorumluluk: Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesidir.

-*Kurallar toplumun tümü için konulmuştur. -Eğer bu kurallara uymazsak özgürlüğümüz elimizden alınabilir.*

Örneğin, hırsızlık kurallarla yasaklanmıştır.

-Kişiler, hak ve özgürlüklerini kullanırken başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı duymalıdır.

Kurallarımı Belirliyorum

-Kurallar durumdan duruma göre farklı kişiler tarafından belirlenir.

Örneğin, evde yaşam kurallarımızı ailemizle birlikte belirleyebiliriz. Ya da arkadaşlarımızla oynayacağımız oyunların kurallarını birlikte belirleriz.

Yaptırım: Kuralların yerine getirilmesini ve kuralsızlık durumunda ceza verilmesini sağlayan güçtür.

-*Toplum içinde konulmuş kurallara uyulmazsa huzursuzluk çıkar. Bunun için kurallara uyulmaması durumunda yetkili kişiler ve kurumlar yaptırım uygulayabilir.*

Yaptırım türleri maddi ve manevi yaptırım olarak ikiye ayrılır.

Manevi Yaptırımlar:

-Ayıplama

-Dışlama

-Günahkâr sayılma.

Maddi Yaptırımlar:

- Para cezası
- Hapis cezası
- Tazminat
- İcra cezası

Kurallara uyulmaması durumunda:

- 1.*Toplumda huzursuzluk çıkabilir.*
- 2.*Başkalarının hakları elinden alınabilir.*
- 3.*Adalet ve eşitlik kavramları önemini kaybeder.*
- 4.*Haklarımız ve özgürlüğümüz çiğnenebilir.*

-Birey, toplum, devlet ilişkisi kanunlarla düzenlenir.

-Eğer bir ülkede kanunlar herkes için aynı ise o ülkede hukuk üstünlüğü vardır. Yani kanunlar tüm kişilerden daha üstündür.

KURALLARA UYMANIN ÖNEMİ

-Kuralların birçoğu yazılıdır.

-Yazılı olan kuralların başında anayasamız gelir.

-*Anayasamız ülkemizin en önemli kanunudur*

-*Anayasa hak ve özgürlüklerimizi korur.*

-*Ülkemizde çıkarılacak bütün kanunlar ,anayasaya uygun olmak zorundadır.*

Anayasamızın 42.Maddesi:”*Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksul bırakılamaz.*

-*Bu maddeyle eğitim hakkımız anayasa tarafından korunma altına alınmıştır.*

ÜNİTE 6

BİRLİKTE YAŞAM

Ortak Mekan, Vatan

-Birlikte yaşamak için bazı ortak unsurlara ihtiyaç vardır.

-Birlikte yaşam için en önemli unsur **vatandır**.

-Vatan sadece bir coğrafik kara parçası değildir.

-Üzerinde yaşayan insanların ortak değerler etrafında toplanmasını sağlar.

Vatan: Bir kimsenin doğup büyüdüğü, üzerinde yaşadığı, barındığı yerleşim alanıdır.

-Vatan ve yurt aynı anlamlara gelmektedir.

-*Birlikte yaşamak için sadece bir millet olmasına gerek yoktur.*

-*Ortak bazı unsurların bir araya gelmesiyle farklı dil, din ve milletlerden kişiler birlikte yaşayabilir.*

-*İnsanlar tüm farklılıklarına rağmen aynı vatani ortak kullanabilir.*

-*Aynı vatani yurt edinen farklı kültürdeki insanlar birlikte yaşamak için **hoşgörü** ve **yardımlaşma** duygusunu da geliştirmelidir.*

-Ayrıca insanlar vatani sadece bir yerleşim yeri değil,yaşayış biçimi olarak da görmelidir.

TOPLUM İÇİN ÇALIŞANLAR

1.**Kamu** :Halka hizmet eden devlet kurumlarına verilen addır.

2.**Kamu**:Bir ülkede halkın tamamına verilen isimdir.

Sivil Toplum Kuruluşu:Resmî kurumlarda bağımsız olarak çalışan,halkı bir konu hakkında bilgilendiren,para kazanma amacı olmayan ve gönüllü kişilerin bir araya gelerek oluşturduğu kuruluştur.

-Toplumun birçok ihtiyacı vardır.Bu ihtiyaçların büyük bir bölümünü kamu dediğimiz devlet kuruluşları karşılar.

Örnek:Emniyet Müdürlükleri kamu kuruluşlarıdır.Bundan dolayı güvenlik ihtiyaçlarımızı bu kamu kurumu karşılar.

Herkesin Hakkı Var

Paylaşmak:Kişilerin mallarını ,duygularını ve gücünü karşısında bulunan kişiyle bölüşmesidir.

-Eğer insanlar aynı yurttta ,mekanda ve evde yaşıyorsak ;oralarda bulunan her şeyi paylaşmak zorundayız.

-Birlikte yaşamının en önemli kuralı paylaşmaktır.

Örnek:Ormanlar ve yeşil alanlar sadece bir kişinin malı değildir.Bu doğal güzellikler tüm ülkede yaşayan insanların paylaşması gereken yerlerdir.

-Toplumda paylaşılan her şeyde herkesin hakkı vardır.

-Bir toplumda birlikte yaşamak istiyorsak sevincimiz kadar dertlerimizi de paylaşmalıyız.

-Eğer bencil olup sadece kendimizi düşünürsek sıkıntılı günlerimizde yalnız kalırız.

-Aynı yeri,ülkeyi ve mekanı paylaşan insanların bir diğer önemli görevi de ortak malları korumaktır.

-Ortak mallar bizi bir araya getirdiğine göre korumak da hepimizin görevidir.

Örnek:Denizler ortak malımızdır.O zaman hep birlikte onu korumalıyız.

Vatandaşlık Görevlerimiz

Yurtttaş:Aynı devlet içinde ortak duygulara bağlı olarak yaşayan kişilerin her birisine verilen isimdir.Kısacası **vatandaş** da diyebiliriz..

Aktif Yurtttaş:Devlete ve topluma karşı görevlerini bilen ve sorumluluklarını yerine getiren kişidir.

Aktif Yurtttaş:

1.Görev almaktan kaçmaz.

2.Devletin malına zarar vermez.

3.Topluma hizmet eder.

4.Ülkesinin gelişmesi için çalışır.

5.Kendi çıkarları için çalışmaz.

-Aynı toplumda birlikte yaşayan yurttaşlar olarak hepimizin ailemize,arkadaşlarımıza, çevremize, karşı sorumluluklarımız vardır.Bu sorumluluklar sadece büyüklere ait değildir.

-Her yaştaki insanların duruma ve zamana göre sorumlulukları vardır.

-Eğer herkes topluma ve devlete karşı sorumluluklarını yerine getirirse birlikte yaşadığımız ülkemiz daha güzel olur.

Örnek: Bir babanın çocuğunun eğitim ihtiyaçlarını karşılaması ailesine karşı sorumluluğudur.

*-Aynı babanın çalışarak kazandığı paranın bir bölümünü **vergi** olarak vermesi devlete karşı sorumluluğudur.*

Devletin Görev ve Sorumlulukları

-Vatandaşın devlete karşı sorumluluklarının yanında devletin de vatandaşlara karşı sorumlulukları vardı.Bunun için devletin kamu kurum ve kuruluşlarıyla vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli çalışmalar yapar.

*-**Eğitim,çalışma,adalet,savunma,sağlık,güvenlik,insan haklarını koruma** devletin görevlerinden bazılarıdır.*

***Devlet**;yaşlılık,hastalık,engellilik ve işsizlik gibi sebeplerle çalışamayacak durumda olan vatandaşlarının sosyal güvenlik haklarını sağlar.*

-Devletin vatandaşlarına verdiği tüm haklar anayasamızda belirtilmiştir.

-Devlet vatandaşlarına karşı görevlerini yerine getirirken herkese eşit davranmalıdır

-Devlet vatandaşa hizmet götürürken öncelikli olarak para değil,vatandaşın mutluluğunu ön planda tutmalıdır.

Rakam nedir ? Sayıları göstermek için kullanılan işaretlere rakam denir.

Rakamlar 10 tanedir. Bunlar: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 'dur

Basamak nedir ? Sayılarda, rakamların buldukları yerlere basamak denir.

Bir rakamla yazılan doğal sayılara 1 basamaklı doğal sayılar, denir. Örnek: 5, 8, 7

İki rakamla yazılan doğal sayılara 2 basamaklı doğal sayılar, denir. Örnek: 56, 38, 47

Üç rakamla yazılan doğal sayılara 3 basamaklı doğal sayılar, denir. Örnek: 785, 538, 157

1.) Aşağıda verilen sayıların, okunuşunu yazınız.

Altın Kural 1°: Bir doğal sayıyı okurken, o sayının basamak değerlerini söyleriz.

269 : . . . . .

347 : . . . . .

802 : . . . . .

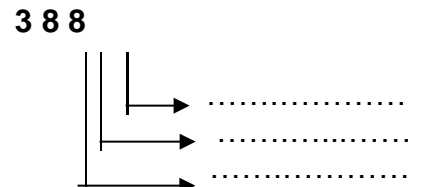
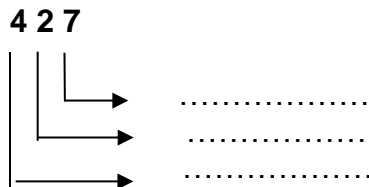
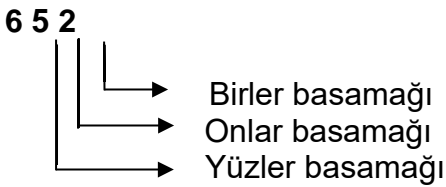
304 : . . . . .

2.) Aşağıda okunuşları verilen sayıları rakamlarla yazınız.

Üç yüz yirmi beş : . . . . .
Sekiz yüz yetmiş iki : . . . . .
Dört yüz altı : . . . . .
Dokuz yüz bir : . . . . .

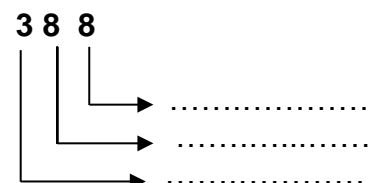
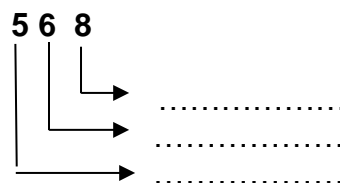
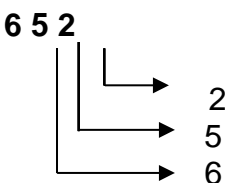
3.) En küçük basamak birler basamağıdır. Birler basamağında **birlikler**, onlar basamağında **onluklar**, yüzler basamağında **yüzlükler** bulunur.

Aşağıdaki rakamların **basamak adlarını** yazınız.

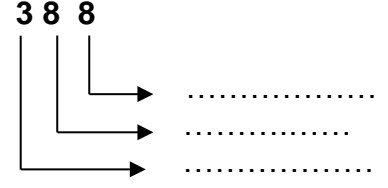
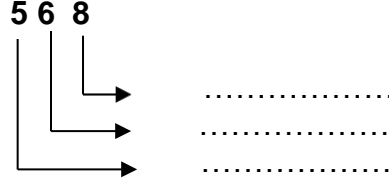
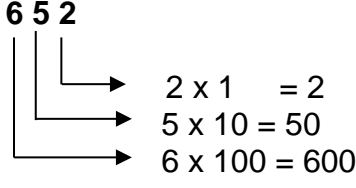
4.) Sayı değeri nedir ? Bir doğal sayının basamaklarında bulunan rakamlara **sayı değeri** denir.

Aşağıdaki rakamların **sayı değerlerini** yazınız.

5.) Basamak değeri nedir ? Bir doğal sayıda rakamların bulunduğu basamaktan dolayı kazandığı değere **basamak değeri** denir. Basamak değerini bulmak için sayı değeri ile basamağını çarparsak basamak değerini buluruz.

Aşağıdaki rakamların **basamak değerlerini** yazınız.

6.) Çözümleme nedir ? Bir doğal sayıyı oluşturan ; birlikleri , onlukları , yüzlükleri toplama şeklinde yazmaya **çözümleme** denir.

Aşağıda verilen sayıları çözümleyiniz.

$$425 = 4 \text{ yüzlük} + 2 \text{ onluk} + 5 \text{ birlikten oluşur.}$$

$$643 = \dots + \dots + \dots$$

$$365 = \dots + \dots + \dots$$

$$502 = \dots + \dots + \dots$$

7.) Aşağıda verilen sayıların yüzlük, onluk ve birliklerini belirtiniz.

$$425 = 4 \text{ yüzlük} + 2 \text{ onluk} + 5 \text{ birlikten oluşur}$$

$$743 = \dots \text{ yüzlük} + \dots \text{ onluk} + \dots \text{ birlikten oluşur}$$

$$\dots = 6 \text{ yüzlük} + 6 \text{ onluk} + 2 \text{ birlikten oluşan sayıyı yazınız.}$$

8.) Yüzlük, onluk ve birliği verilen sayıyı yazınız.

$$2 \text{ yüzlük} + 3 \text{ onluk} + 6 \text{ birlik} = \mathbf{236}$$

$$8 \text{ yüzlük} + 4 \text{ onluk} + 2 \text{ birlik} = \dots$$

$$7 \text{ yüzlük} + 4 \text{ onluk} + 8 \text{ birlik} = \dots \quad 6 \text{ yüzlük} + 1 \text{ onluk} + 0 \text{ birlik} = \dots$$

TEK VE ÇİFT SAYILAR

*Birebir eşlendiğinde eşi olan nesnelere çift sayı belirtir. Birler basamağında 0, 2, 4, 6, 8 sayıları varsa bu sayılar çift sayılardır.

*Birebir eşlendiğinde eşi olmayan (artan) nesnelere tek sayı belirtir. Birler basamağında 1, 3, 5, 7, 9 sayıları varsa bu sayılar tek sayılardır.

9.) Aşağıdaki sayıların tek olanlarını yuvarlak içine alarak işaretleyiniz.

25 92 157 263 349 460 525 658 741 380 369 687

10.) Aşağıdaki sayıların çift olanlarını yuvarlak içine alarak işaretleyiniz.

32 57 86 129 264 358 476 155 564 768 863 679 380

ONLAR VE YÜZLER BASAMAĞINA YUVARLAMA

Onlar basamağına yuvarlama yapalım. Bunu iki adımda yapabiliriz.

- 1. adım:** Onlar basamağına yuvarlayacaksa 10'da bir sıfır olduğu için birler basamağı sıfır yazılır.
- 2. adım:** Birler basamağına bakılır; Sayının birler basamağında 5'ten küçük bir rakam (1, 2, 3, 4 rakamlarından biri) var ise; **Örnek:**83 sayısının birler basamağına sıfır yazılır. Onlar basamağı değişmez. 8 yazılır. Sonuç 80 olur. Sayının birler basamağında 5 veya 5'ten büyük bir rakam (5, 6, 7, 8 ve 9 rakamlarından biri) var ise; **Örnek:**68 sayısının birler basamağına sıfır yazılır. Onlar basamağı 1 arttırılır. 7 yazılır. Sonuç 70 olur.

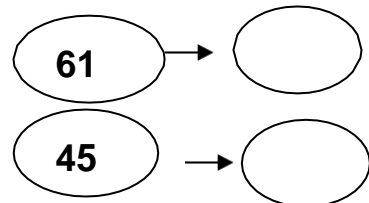
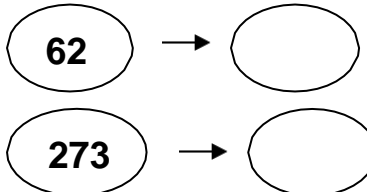
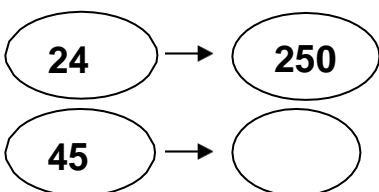
Yüzler basamağına yuvarlama yapalım. Bunu iki adımda yapabiliriz.

- 1. adım:** yüzler basamağına yuvarlayacaksa 100'deki sıfır olduğu için onlar ve birler basamağı sıfır yazılır.
- 2. adım:** Sayının onlar ve birler basamağında 50'den küçük bir rakam (1, 2, 3, 4, ...48, 49 sayılarından biri) var ise; **Örnek:**345 sayısının onlar ve birler basamağına 00 (sıfır) yazılır. Yüzler basamağı değişmez yüzler basamağına 3 yazılır. Sonuç 300 olur.
- Sayının onlar ve birler basamağında 50 veya 50'den büyük bir sayı (50, 51, 52, 53 . . . 96, 97, 98 ve 99 sayılarından biri) var ise; **Örnek:**375 sayısının onlar ve birler basamağına 00 (sıfır) yazılır. Yüzler basamağı 1 arttırılır, yüzler basamağına 4 yazılır. Sonuç 400 olur.

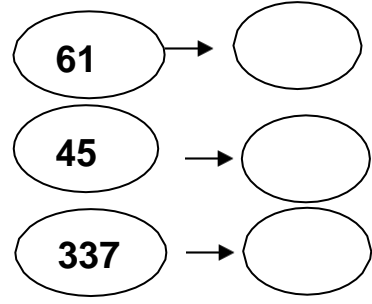
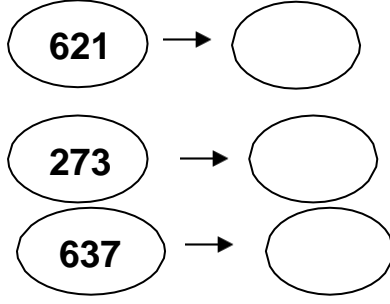
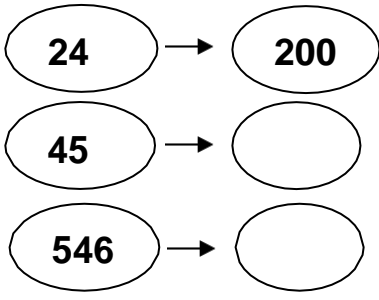
Örnek : Aşağıdaki doğal sayıları en yakın onluğa ve yüzlüğe yuvarlayalım.

SAY I	EN YAKIN ONLUĞA YUVARLAMA	EN YAKIN YÜZLÜĞE YUVARLAMA
354	350	400
635		
568		

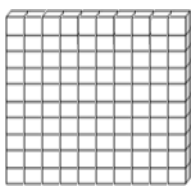
11.) Aşağıda verilen doğal sayıların hangi onluğa yakın olduklarını örneğe uygun olarak yazınız.

12.) Aşağıda verilen doğal sayıların hangi yüzlüğe yakın olduklarını örneğe uygun olarak yazınız.

TABAN BLOKLARI

YÜZLÜK

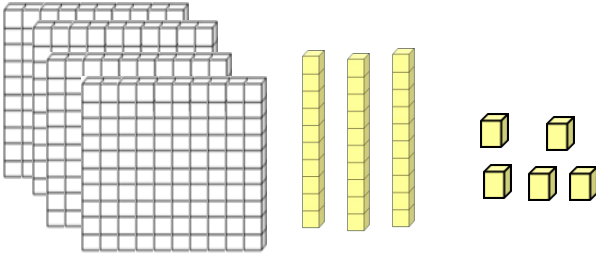

ONLUK

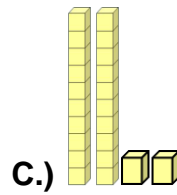
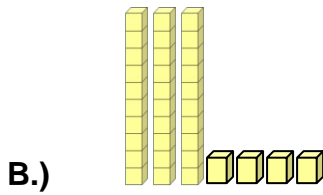
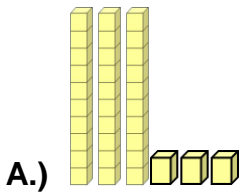

BİRLİK

15.) Taban blokları ile verilen doğal sayıyı yazınız

16.) Aşağıda onluk taban bloklarıyla verilen sayılar büyükten küçüğe doğru sıralandığında hangisi ortada yer alır?

ÜÇ BASAMAKLI DOĞAL SAYILARI KARŞILAŞTIRMA

Üç basamaklı doğal sayıları karşılaştırırken ; büyük ,küçük ,eşit kavramları kullanılır.

Büyük sembolü (>) , Küçük sembolü (<) , Eşit sembolü (=) kullanılır.

Aşağıda verilen sayıları büyükten küçüğe doğru sıralayınız.

238 - 378 - 876 - 875 - 389 .....

456 - 500 - 654 - 987- 349 .....

500 - 654 - 900 - 876 - 355 .....

18.) Aşağıda verilen sayıları küçükten büyüğe doğru sıralayınız.

389 – 132 – 457-990-553 .....

900-129-137-349-899 .....

VERİLEN ÜÇ RAKAM İLE ÜÇ BASAMAKLI BÜYÜK VE KÜÇÜK DOĞAL SAYILAR OLUŞTURMA

Verilen üç rakam ile üç basamaklı doğal sayıları oluştururken büyük sayı isteniyorsa büyük rakamdan başlayarak yazarız. Küçük sayı isteniyorsa küçük rakamdan başlayarak yazarız.

Örnek: 7 , 4 , 1   E. B. S. → 741   E. K. S. → 147

19.) Aşağıda verilen 3 rakamı birer kez kullanarak en büyük ve en küçük sayıları oluşturunuz.

8 , 0 , 3   E. B. S. →   E. K. S. →

6 , 2 , 7   .....

Verilen üç rakam ile üç basamaklı doğal sayıları oluştururken; üç nokta koyarız.

1. En büyük çift sayı isteniyorsa; küçük çift sayı birler basamağına yazılır, sonrada büyük rakamdan başlayarak yazarız.
2. En büyük tek sayı isteniyorsa küçük tek sayı birler basamağına yazılır, büyük rakamdan başlayarak yazarız.
3. Küçük çift sayı isteniyorsa, büyük çift sayı birler basamağına yazılır, küçük rakamdan başlayarak yazarız.
4. Küçük tek sayı isteniyorsa; büyük tek sayı birler basamağına yazılır, küçük rakamdan başlayarak yazarız.

20.) Aşağıda verilen 3 rakamı birer kez kullanarak **en büyük, en küçük, en büyük çift sayı ve en küçük çift sayı** sayıları oluşturunuz.

RAKAMLAR	En büyük tek sayı	En küçük Tek sayı	En büyük çift sayı	En küçük Çift sayı
4-9-8	984	489	984	498
1-3-6				
5-0-9				
6-7-0				
3-2-7				

VERİLEN ÜÇ RAKAM İLE ÜÇ BASAMAKLI DOĞAL SAYILAR OLUŞTURMA

Verilen üç rakamı kullanarak üç basamaklı farklı kaç doğal sayılar oluşturabiliriz? Bunun için her rakamı iki defa yazarız. Sonrada diğer rakamları yanlarına değiştirerek yazarız. Böylece sayılarımızı oluştururuz.

6, 3 ve 8 verilen 3 rakamı birer kez kullanarak üç basamaklı doğal sayılar yazınız.

638 683 368 386 863 836

Ancak 0 rakamı varsa o başa yazılmaz. Yazılırsa başta sıfırın değeri olmadığı için iki basamaklı olur. 4, 0 ve 7 verilen 3 rakamı birer kez kullanarak üç basamaklı doğal sayılar yazınız.

047 074 soldaki sıfır basamaktan sayılmaz. Bu yüzden dört sayı yazabiliriz. 407 470 740 704

21.)9, 2 ve 7 verilen 3 rakamı birer kez kullanarak üç basamaklı doğal sayılar yazınız.

.....

22.)5, 0 ve 6 verilen 3 rakamı birer kez kullanarak üç basamaklı doğal sayılar yazınız.

.....

24.)Aşağıdaki toplama işlemindeki harflerin yerlerine yazılacak rakamları bulup toplarsak, buna göre harflerin sayı değerleri toplamı kaç olur?

$$\begin{array}{r} A6C \\ + 2B3 \\ \hline 628 \end{array}$$

25.)Aşağıdaki toplama işlemindeki harflerin yerlerine yazılacak rakamları bulup toplarsak, buna göre $A + B + C =$ toplamı kaç olur?

$$\begin{array}{r} A3C \\ + 4B8 \\ \hline 745 \end{array}$$

26.)Aşağıdaki toplama işlemindeki verilmeyenleri bulunuz.

$$\begin{array}{r} 566 \\ + \boxed{} \\ \hline 753 \end{array} \quad \begin{array}{r} \boxed{} \\ + 259 \\ \hline 753 \end{array}$$

30.)Aşağıdaki çıkarma işlemindeki harflerin yerlerine yazılacak rakamları bulup çıkarırsak, buna göre harflerin sayı değerleri toplamı kaç olur?

$$= - \begin{array}{r} A6C \\ - 2B5 \\ \hline 523 \end{array}$$

31.)Aşağıdaki çıkarma işlemindeki harflerin yerlerine yazılacak rakamları bulup çıkarırsak, buna göre $A + B + C =$ toplamı kaç olur?

$$= - \begin{array}{r} A4C \\ - 3B8 \\ \hline 377 \end{array}$$

ÇARPMA İŞLEMİ

Aşağıdaki çarpma işlemindeki terimlerin adlarını yazınız.

$$\begin{array}{r} 6 \longrightarrow \text{Çarpan} \\ \times 2 \longrightarrow \text{Çarpan} \\ \hline 12 \longrightarrow \text{Çarpım} \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 9 \longrightarrow \dots\dots\dots \\ \times 2 \longrightarrow \dots\dots\dots \\ \hline \dots \longrightarrow \dots\dots\dots \end{array}$$

33.) Aşağıdaki çarpma işlemlerini yapınız.

$$\begin{array}{r} 38 \\ \times 5 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 35 \\ \times 23 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 468 \\ \times 54 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 347 \\ \times 56 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 876 \\ \times 78 \\ \hline \end{array}$$

BÖLME İŞLEMİ

Aşağıdaki bölme işlemindeki terimlerin adlarını yazınız.

$$\begin{array}{r} \longrightarrow \text{Bölünen} \\ 4 \overline{) 2} \longrightarrow \text{Bölen} \\ - 4 \longrightarrow \text{Bölüm} \\ \hline 0 \longrightarrow \text{Kalan} \end{array}$$
$$\begin{array}{r} \longrightarrow \dots\dots\dots \\ 6 \overline{) 3} \longrightarrow \dots\dots\dots \\ - 6 \longrightarrow \dots\dots\dots \\ \hline 0 \longrightarrow \dots\dots\dots \end{array}$$

38.) Aşağıdaki boşluğa 3'den başlayarak 5'er 8 defa ritmik sayıp yazınız.

39.) Aşağıdaki boşluğa 5'ten başlayarak 10'ar 6 defa ritmik sayıp yazınız.

40.) Aşağıdaki boşluğa 2'den başlayarak 5'er 6 defa ritmik sayıp yazınız.

41.) Aşağıdaki doğal sayılardan hangisi 63 ile 75 arasında yer almaz?

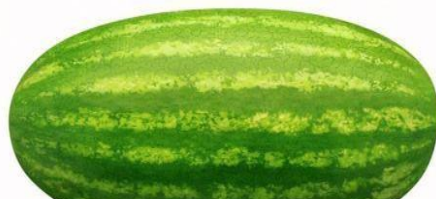
- A.) 52   B.) 68   C.) 73

42.) 60'dan bir önce ve bir sonra gelen doğal sayılar aşağıdakilerden hangisidir?

- A.) 52-61   B.) 60-61   C.) 59-61

KESİRLER

BÜTÜN (TAM) : Parçalanmamış, bölünmemiş ve parçası alınmamış nesnelere bütün denir.

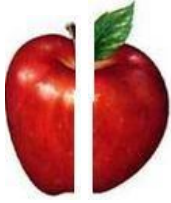

bütün

bütün

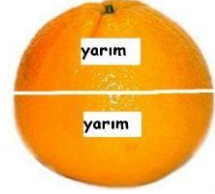
YARIM : Bir bütünü 2 eş parçaya ayırdığımızda eş parçalardan her birine yarım denir.

Yarım

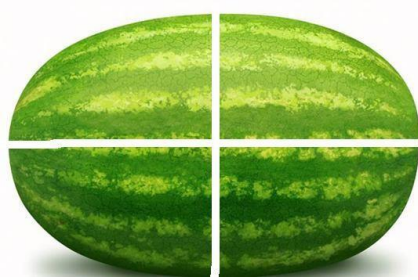

yarım

yarım

ÇEYREK : Bir bütünün, dört eşit parçaya bölünmesiyle oluşan her bir parçaya çeyrek denir?

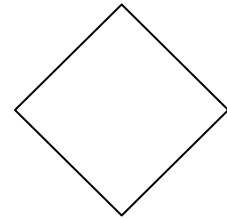
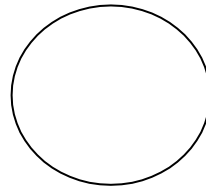
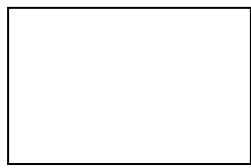
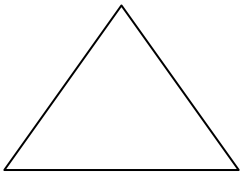

Çeyrek

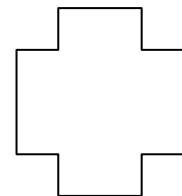
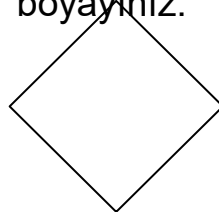
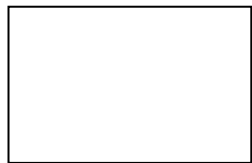
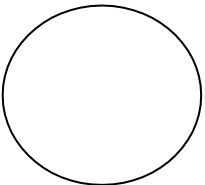

çeyrek

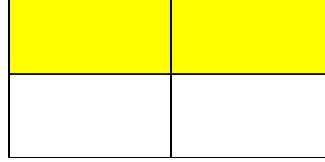
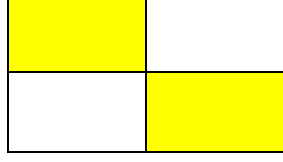
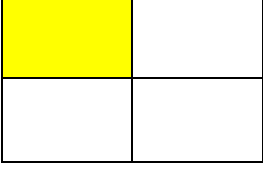
3.) Bir bütünü 2 eş parçaya bölerek yarısını boyayınız.

4.) Bir bütünü 4 eş parçaya bölerek çeyreğini boyayınız.

6.) Aşağıdaki şekillerden hangisi çeyreği gösterir?

7.) Aşağıdaki kesir sayılarının şekillerle (modelleyerek) gösteriniz.

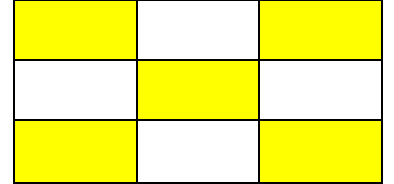
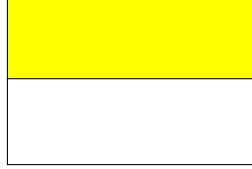
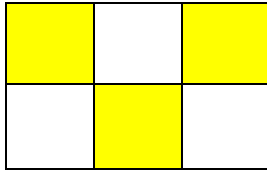
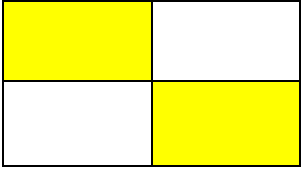
$$\frac{3}{4}$$

$$\frac{2}{4}$$

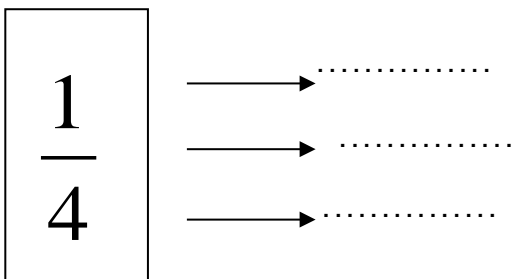
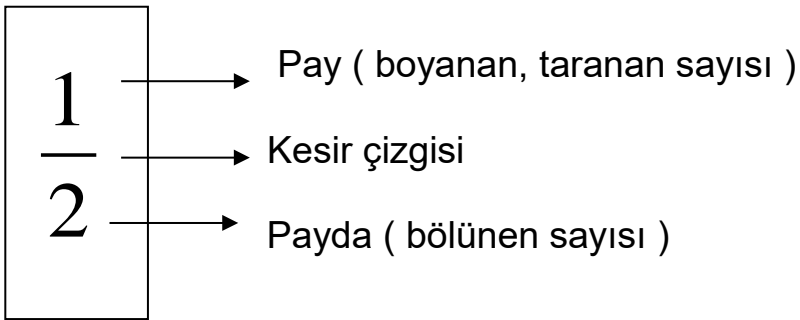
$$\frac{4}{6}$$

$$\frac{2}{3}$$

8.) Aşağıdaki şekillerin (modellerin) gösterdiği kesir sayısını yazınız.

9.) Kesir sayısının terimlerini (bölümlerini) yazınız.

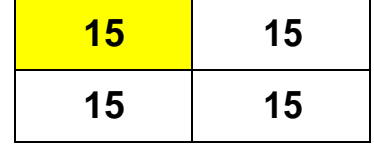
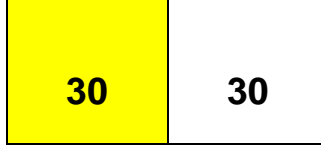
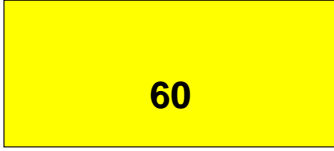
10.) Aşağıda verilen kesir sayılarının okunuşunu üstten ve alttan yazınız.

$\frac{1}{4}$ Bir bölü dört   dörtte bir

$\frac{2}{5}$ .....

$\frac{3}{8}$ .....

$\frac{4}{5}$ .....

dır.

Tam saat 60 dakikadır.
dakikadır.

Yarım saat 30 dakikadır.

Çeyrek saat 15

S
A
T
İ
Ö
Ğ
R
E
N
İ
Y
O
R
U
Z

d
a
k
i
k
a

ZAMAN ÖLÇÜSÜ

Bir işi yaptığımızda belli bir süre geçer, biz buna zaman diyoruz.

Örnek : Okula geldikten sonra eve gidinceye kadar geçen süre okulda geçirdiğimiz zamandır. Zamanı saniye, dakika, saat, gün, hafta, ay, yıl, yüzyıl, milenyum gibi Birimlerle adlandırıyoruz.

Dünyamız kendi eksenini etrafında bir kez dönüşünü 1 günde tamamlar. Böylece gece ve gündüz oluşur.

Dünyamız güneşin etrafında bir kez dönüşünü bir yılda tamamlar. Böylece mevsimler oluşur.

1 yıl = 4 mevsim
12 ay
52 hafta
365 gün

Mevsimlerin adları şunlardır ; ilkbahar , yaz , sonbahar , kış

Yılların adları şunlardır ; Ocak , Şubat , Mart , Nisan , Mayıs ,

Haziran , Temmuz , Ağustos , Eylül , Ekim , Kasım , Aralık

Haftanın GÜNLERİNİN adları şunlardır ; Pazartesi , Salı , Çarşamba , Perşembe , Cuma , **Cumartesi** , **Pazar**

ZAMAN ÖLÇÜSÜLERİ

1 yılda 4 mevsim vardır.
1 yılda 52 hafta vardır.
1 mevsimde 3 ay vardır.
1 haftada 7 gün vardır.
1 saat 60 dakikadır.

1 yılda 12 ay vardır.
1 yıl 365 gündür.
1 ayda 30 gün vardır.
1 gün 24 saattir.

Mevsimlerin adları şunlardır ;

- 1.) ilkbahar
- 2.) yaz
- 3.) sonbahar
- 4.) kış

İlkbahar mevsiminin ayları : mart, nisan, mayıs

Yaz mevsiminin ayları : haziran, temmuz, ağustos

Sonbahar mevsiminin ayları : eylül, ekim, kasım

Kış mevsiminin ayları : aralık, ocak, şubat

Ayların adları şunlardır ;

- 1.) Ocak
- 2.) Şubat
- 3.) Mart
- 4.) Nisan
- 5.) Mayıs
- 6.) Haziran
- 7.) Temmuz
- 8.) Ağustos
- 9.) Eylül
- 10.) Ekim
- 11.) Kasım
- 12.) Aralık

Haftanın günlerinin adları şunlardır ;

- 1.) Pazartesi
  - 2.) Salı
  - 3.) Çarşamba
  - 4.) Perşembe
  - 5.) Cuma
  - 6.) **Cumartesi**
  - 7.) **Pazar**
- hafta içi (iş günleri)
- hafta sonu (tatil günleri)

ZAMAN ÖLÇÜSÜ ETKİNLİKLERİ

1 yılda 4 mevsim vardır.

1 yılda 52 hafta vardır.

1 mevsimde 3 ay vardır.

1 hafta 7 gün vardır.

1 saat 60 dakikadır.

4 yılda .....mevsim vardır.

2 yılda .....

2 mevsimde ..... ay vardır.

2 haftada .....

3 yılda ..... mevsim vardır.

3 yılda .....

3 mevsimde ..... ay vardır.

3 haftada .....

5 mevsimde ..... ay vardır.

5 haftada .....

1 yılda 12 ay vardır.

1 yıl 365 gündür.

1 ayda 30 gün vardır.

1 gün 24 saattir.

3 yılda ..... ay vardır.

hafta vardır. 1 yılda gün vardır.

3 ayda.....gün vardır.

gün vardır. ...2 günde saat vardır.

4 yılda..... ay vardır.

hafta vardır. 2 yıl gündür.

2 ayda ..... gün vardır.

gün vardır. 3 gün saattir.

5 ayda ..... gün vardır.

gün vardır.5 gün saattir.

Bir Önceki Gün	Bugün	Bir Sonraki Gün
	Pazartesi	
	Çarşamba	
	Cumartesi	

KÜTLE (AĞIRLIK) ÖLÇÜSÜ BİRİMİ

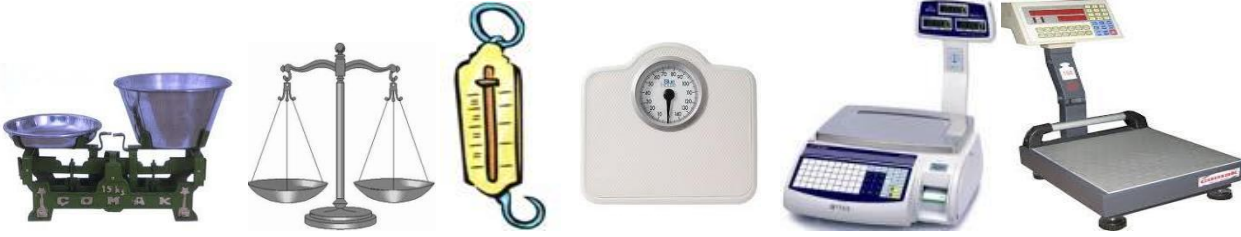
Katı maddelerin kütlelerini (ağırlıklarını) tartmak için kilogram kullanılır. Kilogram (**kg**) kütle ölçü birimidir. Kilogramdan daha hafif şeyleri tartmak için gram kullanılır. Gram kısaca (**g**) ile gösterilir

KÜTLE : Cisimlerin madde miktarına kütle denir.

TARTMA : Cisimlerin kütlelerini belirlemek için yapılan işe denir.

TARTI ARAÇLARI : Madde miktarını ölçmek için ; terazi , baskül , kantar gibi tartı araçlarını kullanırız. Tartma işleminde kullanılan tüm araçlara tartı aracı denir.

Kilogram ile Gram Arasındaki İlişki:

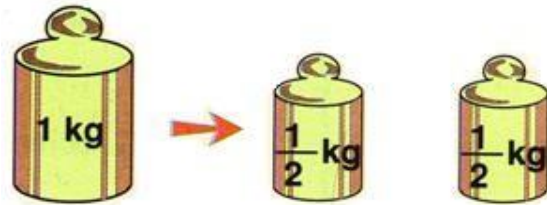
1 kilogram ; 1000 grama eşittir.

$$1 \text{ kg} = 1000 \text{ g}$$

$$1000 \text{ g} = 1 \text{ kg}$$

Bir kilogramda 2 tane yarım kilo vardır. $1 \text{ kg} = 500 \text{ g} + 500 \text{ g}$

500 grama da ; yarım kilo diyoruz.

250 gram da çeyrek kilo da denilir. 4 tane 250 g ; 1 kg eder.

kg dan daha hafif (küçük) kütle ölçü birimleri :

500 g   200 g   100 g   50 g   10 g   5 g   1 g

kg dan daha hafif (küçük) kütle ölçü birimleridir.

50 g   10 g   5 g   1 g   kütle ölçü birimini genellikle kuyumcular kullanır.

250 g   100 g   50 g   10 g   kütle ölçü birimini genellikle baharat satanlar

kullanır .(kurutulmuş nane ,kekik,karabiber tarçın vb.)

Aşağıdaki verilen kütle ölçülerini bir birine çeviriniz.

$3000 \text{ g} = \dots 3.. \text{ kg}$

$2 \text{ kg} = \dots 2000... \text{ g}$

$3000 \text{ g} = \dots \text{ kg}$

$4000 \text{ g} = \dots \text{ kg}$

$5 \text{ kg} = \dots \text{ g}$

$9000 \text{ g} = \dots \text{ kg}$

$5000 \text{ g} = \dots \text{ kg}$

$7 \text{ kg} = \dots \text{ g}$

$5000 \text{ g} = \dots \text{ kg}$

$4 \text{ kg } 125 \text{ g} = \dots 4125... \text{ g}$

$8254 \text{ g} = 8 \text{ kg } \dots 254... \text{ g}$

$7 \text{ kg } 536 \text{ g} = \dots \text{ g}$

$4286 \text{ g} = \dots \text{ kg } \dots \text{ g}$

$4 \text{ kg } 125 \text{ g} = \dots \text{ g}$

$8254 \text{ g} = \dots \text{ kg } \dots \text{ g}$

$100 \text{ g} = 50 \text{ g} + 50 \text{ g}$

$250 \text{ g} = 100 \text{ g} + 100 \text{ g} + 50 \text{ g}$

$50 \text{ g} = 10 \text{ g} + 10 \text{ g} + 10 \text{ g} + 10 \text{ g} + 10 \text{ g}$

1.) Çiftçi Hasan tarlasından topladığı 98 kilogram patatesi 6 kilogramlık çuvallara doldurdu. Toplam kaç çuval kullanıldı?

2.) Bir manava her kasada 3 kilogram çilek bulunan 27 kasa çilek getirildi. Manav çileklerin 55 kilogramını sattı. Manavda kaç kilogram çilek kalmıştır?

3.) Bir pakette 250 gram pul biber vardır. Aşçı, 3 paket pul biberin 430 gramını kullandı. Kaç gram pul biber kaldı?

4.) Kuyumcudan 18 gramlık bileziklerden 6 bilezik aldık. Aldığımız bileziklerin ağırlığı kaç gramdır?

5.) Annem yarım kilogram pirincin 150 gramını pilav için kullandı. Kullanılmayan pirinç kaç gramdır?
AŞAĞIDAKİ BOŞLUKLARI UYGUN İFADE İLE DOLDURUNUZ

Kilogramı (kg) grama (g) çeviriniz.

2 kg ..... g eder.

8 kg ..... g eder.

7 kg ..... g eder.

4 kg ..... g eder.

1 kg ..... g eder.

5 kg ..... g eder.

9 kg ..... g eder.

12 kg ..... g eder.

15 kg ..... g eder.

Gramı (g) kilograma (kg) çeviriniz.

8000 g..... kg eder.

7000 g ..... kg eder.

2000 g ..... kg eder.

6000 g ..... kg eder.

1000 g ..... kg eder.

16000 g..... kg eder.

12000 g ..... kg eder.

18000 g ..... kg eder.

4000 g ..... kg eder.

Gram (g) birimini kilogram (kg) ve grama (g) çeviriniz.

6400 g .... kg ..... g eder.

3208 g .... kg ..... g eder.

8550 g .... kg ..... g eder.

2857 g .... kg ..... g eder.

3040 g .... kg ..... g eder.

5180 g .... kg ..... g eder.

2000 g .... kg ..... g eder.

36520 g .... kg ..... g eder.

95120 g .... kg ..... g eder.

80000 g .... kg ..... g eder.

Kilogram (kg) ve gram (g) birimini grama (g) çeviriniz.

8 kg 350 g ..... g eder.

4 kg 254 g ..... g eder.

6 kg 50 g ..... g eder.

3 kg 453 g ..... g eder.

5 kg 852 g ..... g eder.

4 kg 357 g ..... g eder.

9 kg 456 g ..... g eder.

14 kg 635 g ..... g eder.

45 kg 458 g ..... g eder.

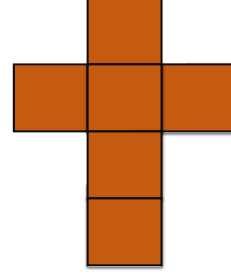
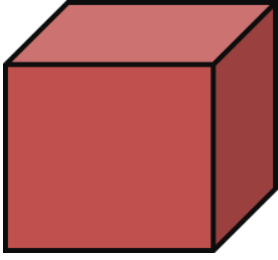
15 kg 50 g ..... g eder.

47 TL 05 kr ..... kr. eder.

GEMETRİK CİSİMLER

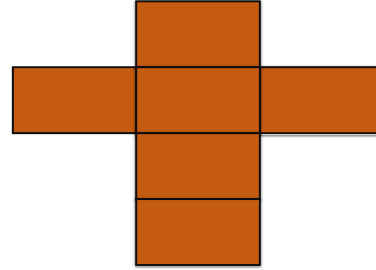
KÜP

1. 6 tane yüzeyi vardır.
2. 8 tane köşesi vardır.
3. 12 tane ayrıtı vardır.
4. Tüm yüzleri kare şeklindedir.

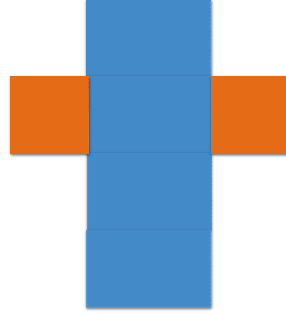
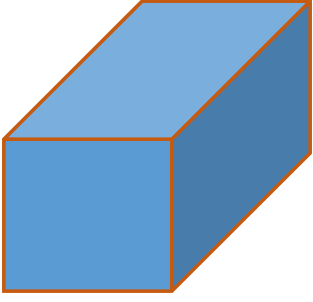
DİKDÖRTGEN PRİZMASI

1. 6 tane yüzeyi vardır.
2. 8 tane köşesi vardır.
3. 12 tane ayrıtı vardır.
4. Tüm yüzleri dikdörtgen şeklindedir. Güneş enerjisi deposu, sınıf kitaplığı, kibrit kutusuna benzer.

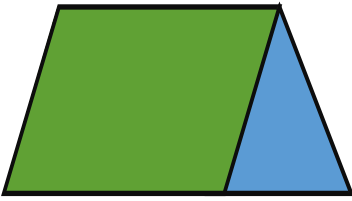
KARE PRİZMA

1. 6 tane yüzeyi vardır.
2. 8 tane köşesi vardır.
3. 12 tane ayrıtı vardır.
4. 2 tanesi kare, 4 tanesi dikdörtgen olmak üzere toplam 6 yüzü vardır.

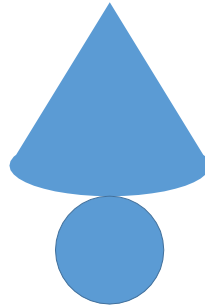
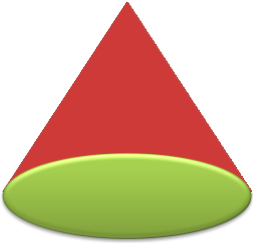
ÜÇGEN PRİZMA

1. 5 tane yüzü vardır.
2. 6 tane köşesi vardır.
3. 9 tane ayrıtı vardır.
4. 2'si üçgen, 3'ü dikdörtgen veya kare olmak üzere 5 tane yüzeyi vardır. Evlerin çatılarına benzer.

KONİ

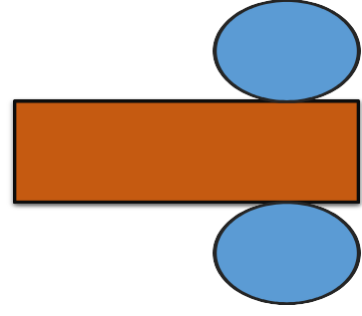
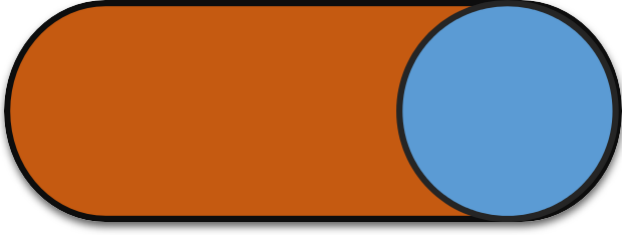
1. 2 tane yüzü vardır.
2. Köşesi yoktur.
3. Ayrıtı yoktur.
4. Daire şeklinde biri taban toplam iki yüzeyi vardır. Dondurma Kûlahına benzer.

SİLİNDİR

1. 3 tane yüzeyi vardır.
2. Köşesi yoktur.
3. Ayrıtı yoktur.
4. 2'si daire 1'i dikdörtgen veya kare şeklinde olan 3 yüzeyi vardır.

Soba borusuna benzer.

KÜRE

1.1 Düzey yüzü vardır. Eğri yüze sahiptir.

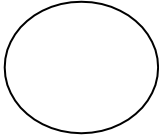

2. Köşesi yoktur.

3. Ayrılığı yoktur.

GEOMETRİK ŞEKİLLER VE ÖZELLİKLERİ

ŞEKLİN ADI	ŞEKLİ	ÖZELLİKLERİ
KARE		1. Dört kenarı var. 2. Dört köşesi var. 3. Tüm kenarları birbirine eşittir.
DİKDÖRTG EN		1. Dört kenarı var. 2. Dört köşesi var. 3. Karşılıklı kenarları birbirine eşittir.
ÜÇGEN		1. Üç kenarı var. 2. Üç köşesi var.

ÇEMBER		1. Kenarı yoktur. 2. Köşesi yoktur.
DAİRE		1. Kenarı yoktur. 2. Köşesi yoktur.

Geometrik cismin özellikleri

GEOMETRİK CİSİM	GEO. CİSMİN YÜZ SAYISI	GEO. CİSMİN KÖŞE SAYISI	GEO. CİSMİN AYRIT SAYISI	GEOMETRİK CİSMİN YÜZLERİNİN ÖZELLİKLERİ
KÜP	6	8	12	Tüm yüzler karedir.
DİKDÖRTGEN PRİZMA	6	8	12	Tüm yüzleri dikdörtgendir.
KARE PRİZMA	6	8	12	2 yüzü kare, 4 yüzü dikdörtgen şeklindedir.
ÜÇGEN PRİZMA	5	6	9	2 yüzü üçgen, 3 yüzü kare yada dikdörtgendir.
KÜRE	1	YOK	YOK	1 Eğri yüze sahiptir.
KONİ	2	YOK	YOK	1 Daire ve 1 eğri yüze sahiptir.
SİLİNDİR	3	YOK	YOK	2 daire ve 1 eğri (dikdörtgen) yüze sahiptir.

Geometrik şeklin özellikleri

GEOMETRİK ŞEKİL	GEO. ŞEKLİN KENAR SAYISI	GEO. ŞEKLİN KÖŞE SAYISI	GEOMETRİK ŞEKLİN KENAR ÖZELLİKLERİ
KARE	4	4	Tüm kenarları bir birine eşittir.

DİKDÖRTGEN	4	4	Karşılıklı kenarları bir birine eşittir.
ÜÇGEN	3	3	-
ÇEMBER	YOK	YOK	-
DAİRE	YOK	YOK	-

DOĞRU

Her iki ucundan da sınırsız (sonsuz kadar giden açık) olan noktalar kümesine **doğru** denir.

- Doğrunun belirli bir kalınlığı yoktur, sadece uzunluğu vardır
- Başlangıç ve bitiş noktası yoktur.

sınırsız (açık) ←————→ sınırsız (açık)

- * Doğru ,her iki uçtan da istenildiği kadar uzatılabilir. Doğrunun uçlarında ok işareti kullanılır.

..... ←————→ .....

- * Doğruyu kara yolunu ,her iki ucu açılmış kurşun kalemi ,her iki ucundan gerilen lastik örnek olarak verilebilir.

Kara yolu

Kurşun kalem

- * Doğru ya bir küçük harfle ya da iki büyük harfle adlandırılır.

a
←————→
a doğrusu

A B
←————→
AB doğrusu
BA doğrusu

DOĞRU

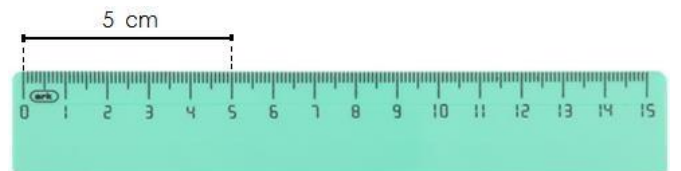
PARÇASI

Her iki ucundan da sınırlı (kapalı) olan noktalar kümesine **doğru parçası** denir.

- Doğru parçasının başlangıç ve bitiş noktası bellidir.
- Doğru parçası iki ucundan da uzatılamaz.

sınırlı (kapalı) ————— sınırlı (kapalı)

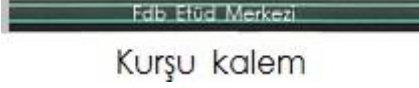
- * Doğru parçasının iki ucu da sınırlı olduğu için uzunluğu ölçülebilir.

* Doğru parçasını odun ,açılmamış kurşun kalem , çubuk makarna örnek olarak verilebilir.

Odun

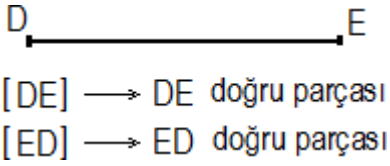

Kurşun kalem

Çubuk
makarna

* Doğru parçası , uçlarındaki iki büyük harfle adlandırılır.

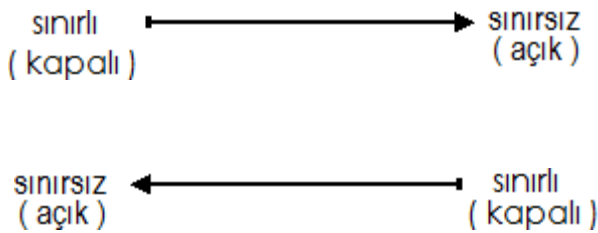

* Doğru parçası adlandırılırken köşeli parantez kullanılır.

IŞIN

Bir ucundan sınırlı (kapalı);diğer ucundan sınırsız (açık) olan noktalar kümesine **IŞIN** denir.

• Işınların başlangıç noktası bellidir ve bir uçundan sınırsız uzatılabilir.

* Işına bir ucu açılmış kalem , makaradan çıkan ip , şerit metre örnek olarak verilebilir.

Kurşun kalem

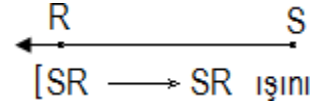
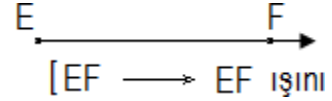

Makara

Şerit metre

* Işın , iki büyük harfle adlandırılır. Işın adlandırılırken kapalı uçtan başlanır.

NOKTA

- Duvara çakılan çivinin bıraktığı iz,
- Yüzümüzdeki ben,
- Kalemin ucunun kâğıda bıraktığı iz,
- Tebeşirin tahtaya bıraktığı iz,
- Su damlası,
- Cümlenin bittiğini göstermek için kullanılan işaret noktaya birer örnektir.
- Nokta, büyük temel harflerle adlandırılır.

• A

A noktası

• B

B noktası

• T

T noktası

• L

L noktası

- Noktanın eni, boyu ve yüksekliği yoktur.
- Nokta (•) işareti ile gösterilir.
- Bir noktadan sınırsız sayıda doğru geçer.

• İki sokağın birleştiği yer de bir noktadır.

• Harita üzerinde il ilçe merkezleri noktalarla belirtilir.

• Saat üzerinde saat başları nokta ile belirtilir.

KONUMLARINA GÖRE DOğRULAR

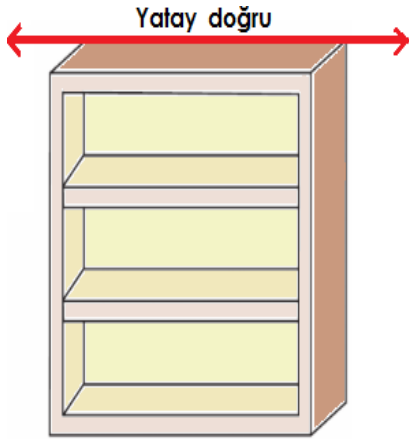
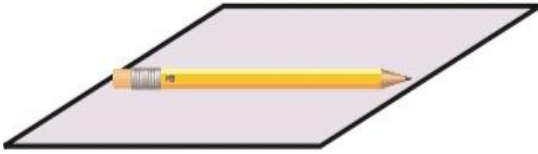
Konumlarına göre doğrular e ayrılır.

1 – YATAY DOğRULAR : Durgun bir su yüzeyine veya zemine paralel doğrulara denir.

Yatay doğru

* Kalem yatay durumdadır.

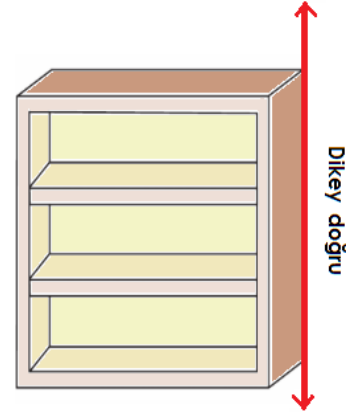
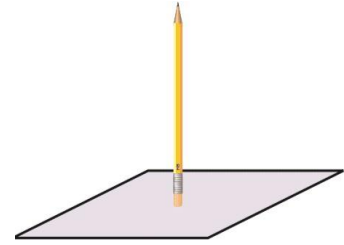

2 – DİKEY (DÜŐEY) DOğRULAR : Durgun bir su yüzeyine veya zemine dik olan doğrulara denir.

Dikey doğru

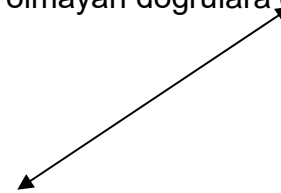
* Kalem dikey (düŐey) durumdadır.

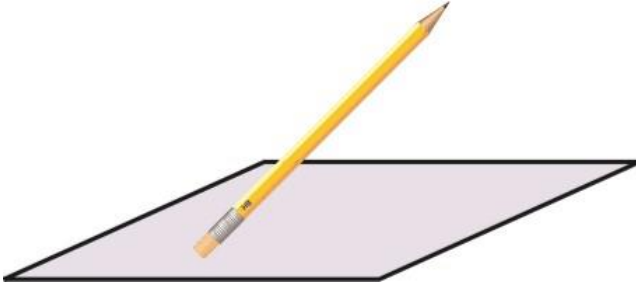
3 – EğİK DOğRULAR : Yatay ve dikey durumda olmayan doğrulara denir.

Eğik doğru

* Kalem eğik durumdadır.

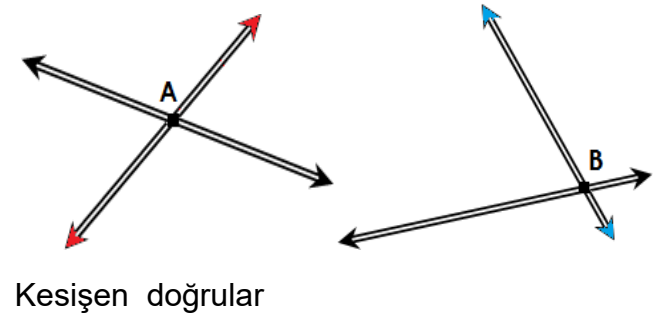

2 – KESİŞEN DOĞRULAR

Birbiri ile bir noktada birleşen, birbirini kesen doğrulara **kesişen doğrular** denir.

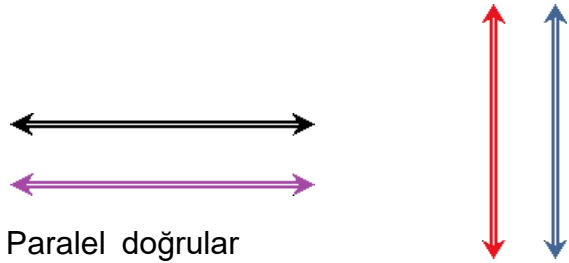

DOĞRULARIN BİRBİRİNE GÖRE DURUMLARI

1 – PARALEL DOĞRULAR

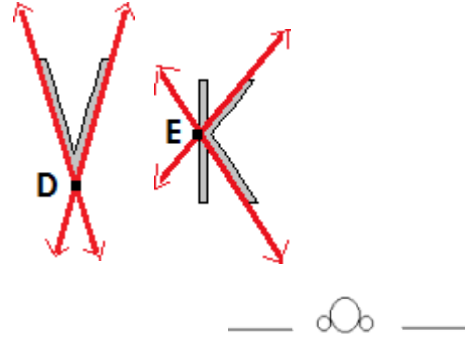
Birbiri ile hiç ortak noktası olmayan, kesişmeyen doğrulara **paralel doğrular** denir.

Paralel doğrular sonsuz kadar uzasa da hiçbir zaman birbirine kesmezler.

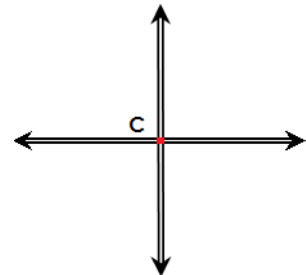
* V

* K

3- Dik kesişen Doğrular :

Birbiri ile dik olarak kesişen doğrulara **dik kesişen doğrular** de

Kendimi Tanıyorum

Bireysel Farklılıklar

Birey, toplumlara oluşturan ve kendine özgü ayırıcı özellikleri olan fert, insandır. Toplumdaki bireyler birbirlerine benzeyebilir. Ancak her bireyin farklı özellikleri de vardır. Görünür, somut özellik olarak tanımlanan fiziksel özelliklerle beceri ve yetenekler insanları birbirinden ayırır. Örneğin, sınıf bir topluluktur. Sınıftaki öğrenciler de o topluluğu oluşturan bireylerdir. Bazı öğrenciler uzun boylu, sarı saçlı, mavi gözlüdür. Bazı öğrenciler ise kısa boylu, kızıl saçlı, kahverengi gözlüdür. Bunlar fiziksel özelliklerdeki farklılıklardır.

Sınıftaki öğrencilerden bazılarının güzel resim yapması, bazılarının güzel şarkı söylemesi de sahip olduğumuz yetenek ve becerilerin farklı olmasına örnektir.

İnsanlar, ortak fiziksel özelliklere sahiptir. Gözümüz, kulağımız, ellerimiz, ayaklarımız ortak fiziksel özelliklerimizdir. Bireysel özelliklerimiz gibi ortak fiziksel özelliklerimiz açısından da bir kısmımız farklı olabilir. Daha az rastlanan bu farklılıkları gösteren insanlara engelli diyoruz. Bu demektir ki engelliler yalnızca ortak fiziksel özelliklerden bir kısmı ile ilgili sınırlılıkları olan insanlardır.

Bireysel farklılıklar bireyleri eşsiz ve özel kılar. Toplumdaki bireyler, bireysel farklılıklara saygı duymalıdır.

Bireyler arasında farklılıkların yanında benzerlikler de vardır. Örneğin; beslenme, barınma, sevgi, saygı duyma insanların temel ihtiyaçlarıdır. Temel ihtiyaçlar da tüm bireylerin ortak ihtiyaçlarındandır.

Bütün farklılık ve benzerliklerimizle bir toplumun parçasıyız.

Bunları Biliyor musunuz?

- Birbirleriyle tıpatıp aynı fiziksel özellikleri olan tek yumurta ikizlerinin bile farklılıkları vardır.
- İnsanları birbirinden farklı yapan özelliklerden biri de parmak izidir.

Unutmayalım!

Farklılıklarımız ve benzerliklerimizle hepimiz insanız.

Duygu ve Düşüncelere Saygı

Bireyler toplum içinde yaşarlar. Toplum içinde yaşamının gereklerinden biri de "saygıdır. İnsanlar duygu ve düşüncelerini söyleme hakkına sahiptirler. Diğer insanlar da başkalarının duygu ve düşüncelerine saygı göstermelidirler.

Toplumdaki tüm insanlar aynı duyguyu yaşayıp aynı düşüncede olmayabilirler. Duygu ve düşüncelerdeki bu farklılıkları kabullenmek, saygı duymaktır.

Duygu ve düşüncelere saygı için,

- İnsanları duygu ve düşünceleri yüzünden dışlamamalı, alay etmemeli, yargılamamalı,
- Birisi duygu ve düşüncesini ifade ederken sonuna kadar dinlenmeli, insanlar duygularını söylerken kendimizi onların yerine koymalıyız.

Kronoloji

insanlar yaşamlarını etkileyen önemli olayları zaman belirterek sıralamışlardır. Buna **kronoloji** denir. Kronoloji bir çeşit zaman dizinidir.

Sınıflarımızdaki "tarih şeridi" buna örnektir. Dünyadaki tüm toplumları etkileyen olaylar zaman sırasına göre belirtilmiştir.

Kronoloji bireysel olarak da kullanılır. Örneğin, büyüklerimizin iş başvuruları için hazırladıkları öz geçmiş bu amaca hizmet eder.

Öz geçmişlerde doğum tarihi, kişisel bilgiler ve tarih sırasına göre yapılan işler yer alır. Atatürk'ün yaşamındaki olayların kronolojik sıralaması da onun hayatını öğrenmekte kolaylık sağlar.

1881 Selanik'te doğdu.

1893 Askerî Rüştiye'ye başladı. 1899 Harp Okuluna başladı.

1905 Kurmay yüzbaşı olarak Harp Akademisinden mezun oldu. 1911 Trablusgarp Savaşı'na katıldı.

Binbaşılığa yükseldi.

1916 Tuğgeneralliğe yükseldi. XVI. Kolordu Komutanlığına atandı.

1917 II. Ordu Komutanlığına atandı.

1918 Yıldırım Orduları Grup Komutanlığına atandı.

1919 Samsun'a ayak bastı.

1920 Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı.

1921 Başkomutanlığa getirildi.

1921 "Gazi"lik şanı ve mareşallik rütbesi verildi.

1923 Cumhuriyet ilan edildi ve Mustafa Kemal ilk cumhurbaşkanı seçildi.

1934 Atatürk soyadının verilmesine ilişkin yasa kabul edildi. 1938 Mustafa Kemal Atatürk Dolmabahçe Sarayı'nda vefat etti.

Kimlik Belgemiz

insanlar toplum içinde yaşarlar. Toplumda yaşamanın gereği olarak çeşitli dernek, vakıf ve kurumlarla iletişim hâlinde olurlar. Bu tür yerlere girişlerde kolaylık sağlanması için üyelere kimlik belgeleri verilir.

Kimlik belgesi, kurumların bir kişi hakkında bilinmesi gereken bilgileri içeren belgedir. Toplumda insanların ayırt edilebilmesi için kendi adlarına düzenlenmiş kimlikleri vardır. Bunlardan bazıları spor kulübü kartı, öğrenci kimlik kartı, kütüphaneye giriş kartıdır. Kimlik belgelerinin en önemlisi nüfus cüzdanıdır.

Nüfus cüzdanı, kişinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğunu kanıtlayan resmî belgedir. Nüfus cüzdanının şekli ve içeriği iç işleri Bakanlığı tarafından belirlenmektedir.

Nüfus cüzdanında 15 yaşından büyük insanların fotoğrafı bulunur. Fotoğraf her 10 yılda bir defa değiştirilir.

Geçmişimi Öğreniyorum

Aile Tarihi

Aile tarihi, üyesi olduğumuz ailenin ya da seçtiğimiz başka bir ailenin geçmişinin ayrıntılı olarak incelenmesidir.

Aile tarihi oluşturulurken araştırma yapmamız gerekir. Araştırma ile sahip olduğumuz bilgiler aile tarihini öğrenmemize yardımcı olacak ve tarihi öğrenmek için bize yol gösterecektir. Güncel bilgilerimizden yola çıkarak geçmişe doğru gideriz. Örneğin, büyük annemizden anne, babasının öykülerini dinleriz. Mümkün olduğunca geriye gidip bilgi toplarız.

Araştırma süresince fotoğraf, eşya, belge de toplamaya çalışmalıyız. Eşya, fotoğraf ve belgeler araştırmamızı destekleyen unsurlardır. Araştırmamızın sağlam kaynaklara dayanması ve bilimsel nitelik kazanması için ulaşabileceğimiz her türlü unsuru değerlendirmeliyiz.

Aile tarihini araştırırken, sözlü tarih yöntemini kullanabiliriz.

Araştırma süresince fotoğraf, eşya, belge de toplamaya çalışmalıyız. Eşya, fotoğraf ve belgeler araştırmamızı destekleyen unsurlardır. Araştırmamızın sağlam kaynaklara dayanması ve bilimsel nitelik kazanması için ulaşabileceğimiz her türlü unsuru değerlendirmeliyiz.

Aile tarihini araştırırken, sözlü tarih yöntemini kullanabiliriz.

Sözlü Tarih Yöntemi

Sözlü tarih, belli bir konu ile ilgili olarak, konu hakkında bilgi sahibi olan kişilerle görüşmeler yapılarak bilgi toplamak, incelemektir. Sözlü tarih, tarihin bir kolu değil, bir yöntemidir.

Sözlü tarih yöntemi kullanılırken aşağıdaki aşamalar izlenir:

- **Konunun Seçilmesi**

Araştırma yapılacak konunun belirlenmesidir. Örneğin, aile tarihi.

- **Görüşme Yapılacak Kişinin Belirlenmesi**

Araştırmada kaynak olarak yararlanılacak kişilerin belirlenmesidir. Bu kişiler seçilirken konu ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmalarına dikkat edilmelidir. Örneğin, aile tarihi araştırılırken ailenin yaşça en büyük bireyleri seçilebilir (Büyük teyze, büyük amca, dede gibi.).

3. Soruların Hazırlanması

Görüşme sırasında kaynak kişiye ya da kişilere sorulacak soruların belirlenme aşamasıdır. Soruların önceden hazırlanması, görüşmenin daha verimli geçmesini sağlar. Aile büyüklerine aşağıdaki sorular sorulabilir:

1. Adınız, soyadınız nedir?
2. Kaç yılında, nerede doğdunuz?
3. Mesleğiniz nedir?
4. Anne ve babanız nerede doğmuştur?
5. Eşinizle ne zaman evlendiniz?

6. Büyük anne ve büyük babanızla ilgili hatırladıklarınızı anlatır mısınız? (Ne iş yaparlardı, yaşamları nasıldı vb.)
7. Çocukluğunuz nerede geçmiştir?
8. Küçükken nasıl bir evde yaşadınız?

Bu soruları genişletebilir, eklemeler yapabilirsiniz. Görüşmede gerekli görürseniz konuyla ilgili sorular sorabilirsiniz. Sorular basit ve dolaysız olmalıdır.

4. Görüşmenin Düzenlenmesi

Görüşülecek kişiye, önceden sözlü tarih çalışması yapılacağı hakkında bilgi verilmelidir. Randevu alınmalıdır.

Görüşme sırasında kayıt cihazı, fotoğraf makinesi gibi araçlar kullanmak yararlı olur. Ayrıca soruların cevapları not edilmelidir. Görüşme ile ilgili farklı notlar da tutabilirsiniz.

Görüşme sırasında anlatılanlarla ilgili belge, eşya veya fotoğraf olup olmadığını sorunuz.

5. Görüşmede Elde Edilen Bilgilerin Düzenlenmesi

Sözlü tarih yönteminde bilgi elde etmek kadar onu düzenlemek de önemlidir. Bilgiler düzenlenirken bir bütünlük içinde olmasına özen gösterilmelidir. Aynı konudaki bilgiler art arda yerleştirilmelidir. Fotoğraf ve belgeler de ait olduğu konunun içinde yer almalıdır. Açık ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır.

Millî Kültür Öğeleri

Millî Kültür

Millî kültür, bir millete ait bilgi, inanç, davranışlar bütünü ile bu bütünün parçası olan maddi eserlerdir.

Kültürü; dinî ve millî bayramlar, gelenek görenekler, millî kıyafetler, el sanatları, dil, tarih gibi öğeler oluşturur. Bu öğeler nesilden nesile aktarılır.

Kültür, bölgeden bölgeye farklılık gösterebilir.

◆ **Dil:** Dünya üzerinde birçok ulus vardır. Bu ulusların her birinin kendine ait dilleri vardır. Dillerin, ulusların geçmişinde belli bir tarihi bulunur.

Dil, eserlerin nesilden nesile taşınmasını sağlar.

Atatürk'ün, cumhuriyeti kurduğu yıllarda yaptığı çalışmaların başında Türk Dil Kurumunu kurması gelmektedir. Bu kurumun amacı, Türk dilini geliştirmek, dilin milletleri birleştirici bir unsur olduğunu Türk milletine anlatmaktır.

◆ **Destan:** Kahramanlık, güç, sevgi gibi konuların işlendiği halk şiirleridir.

◆ **Türkü:** Ezgi ile söylenen halk şiirine denir. Özel durumlarda ya da ezginin, sözlerin çeşitlenmesine göre ninni, ağıt, deyiş adları da kullanılmaktadır.

◆ **Tekerlemeler:** Daha çok çocuk geleneklerinde yer alan ses ve sözcük benzerliğine göre sıralanan söyleyeni belli olmayan ürünlerdir.

Örnek: Bir berber bir berbere gel beraber bir berber dükkânı açalım demiş.

◆ **Kalıplaşmış Sözler:** Dilimizde atasözleri, deyimler, bilmecelerdir.

◆ **Atasözü:** Atalarımızdan günümüze ulaşan, belli bir yargı içeren, söyleyeni belli olmayan, düz konuşma içinde kullanılan sözlerdir.

Deyim: Asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir.

Bilmeceler: Doğa olaylarını, insan, hayvan ve bitkileri, eşyaları konu alan, kapalı şekilde soran, çağrışımlarla bulunması amaçlanan kalıplaşmış sözlerdir.

Bayramlar: Milletçe kutladığımız özel günlerdir. Bayramlarda insanlar bir araya gelir, ilişkiler kuvvetlenir.

1. Dinî Bayramlar
2. Millî Bayramlar
3. Hıdırellez Bayramı
4. Nevruz Bayramı
5. Mevsimlik Bayramlar

Gelenek ve Görenekler

Gelenek, bir toplumda eskiden kalmış olmaları nedeniyle saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, töre ve davranışlardır.

Görenek ise bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığıdır.

Halk Oyunları: Düğün, nişan, asker uğurlamalarında, dinî ve millî bayramlarda oynanır. Geleneksel kıyafetler giyilir. Figürleri yöreden yöreye değişir.

Türk gelenek ve göreneklerinde, misafire kahve ikram etmek, dinî bayramlarda büyükleri ziyaret etmek, millî oyunlar oynamak, sünnet, düğün gibi özel günleri kutlamak gibi davranışlar vardır.

Gelenek ve görenekler kanunlarda belirtilmez. Ancak toplumda uyulması beklenen davranışlardır.

Yiyecekler, İçecekler: Beslenme biçimi, içinde bulunulan kültürel, coğrafi ve ekonomik özelliklere göre şekillenir. Türk mutfağı Türk kültürünü yansıtır. Türk mutfağı denince, Türkiye'de yaşayan insanların beslenmesini sağlayan yiyecek, içecekler, bunların hazırlanması, pişirilmesi, korunması, yemek yapma teknikleri anlaşılır.

El Sanatları: insanoğlu var olduğundan beri tabiat şartlarına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Geleneksel Türk el sanatlarından halıcılık, kilimcilik, kumaş dokumacılığı, dericilik, ahşap ve ağaç işçiliği vb. sıralanabilir.

Giyim - Kuşam: Giyinme, insanların doğa koşullarından korumak için yaptığı bir eylemdir. Zamanla doğal, toplumsal etkenlerle biçim değiştirmiştir. Bu değişimde coğrafi özelliklerin ve kullanılan malzemelerin de etkisi olmuştur. Giyim, toplumun özelliklerini yansıtır.

Tarihte Türk Oyunları

Türklerin eskiden beri oynadığı oyunlar vardır. Bu oyunlardan bazıları çocuklar arasında da oynanmaktadır. Saklambaç, birdirbir, bezirgânbaşı gibi oyunları örnek olarak verebiliriz.

Yaşam şartlarının ve çevrenin değişmesi, teknolojinin gelişmesi oynanan oyunları etkilemiştir. Büyüklerimiz küçükken bez bebek, topaç gibi oyuncaklarla oynarlarmış. Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile çeşit çeşit oyuncaklar, bilgisayar oyunları oynanmaktadır.

Kültür Öğeleri ve Değişim

Millî kültürün öğeleri toplumu yansıtır. Ülkemizde kurulmuş olan eski medeniyetlerin kalıntıları ve onlardan kalan eserler de millî değerlerimizdir. Özellikle Anadolu'da Selçuklular, Osmanlılar döneminden günümüze kadar varlıklarını sürdürmüş değişik türde ve çok sayıda mimari eser vardır. Bu eserler, en değerli kültürel mirasımızdır. Bu mirasın en belirgin örnekleri köprüler, saraylar, camiler, çarşılar, köşkler, çeşmeler olarak sıralanabilir.

Toplumlarda teknoloji, yaşam şartları sürekli değişmektedir. Bu değişim kültürü de etkilemektedir. Kültür, nesilden nesile değişerek aktarılmaktadır. Kültürün değişime uğramasının en somut örneği mimari alanında görülebilir. Yaşadığımız yerde çeşitli özellikleri olan eski binalar bulunmaktadır. Bu binalar onarım ve restorasyon çalışmaları ile varlığını sürdürmektedir.

Bir milletin en değerli varlıklarından biri kültür öğeleridir. Türk gençleri olarak bizler bu öğeleri tanımalı, yaşatmalıyız. Bu hem birey olarak hem de millet olarak kimliğimizi korumak için gereklidir.

Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?

Osmanlı Devleti'ne Genel Bir Bakış

Osmanlı Devleti 1299 yılında Osman Bey tarafından kuruldu. Kısa zamanda güçlenerek Anadolu'da Türk siyasi birliğini gerçekleştirdi. Balkanlarda da gelişmesini sürdürdü. 16. yüzyılda dünyanın büyük devletlerinden biri hâline geldi. Ancak zaman içerisinde büyümenin getirdiği askerî, siyasi ve ekonomik sorunlara kalıcı çözümler bulunamadı. Bu yüzden, devletin zayıflamasına ve gerilemesine engel olunamadı.

Osmanlı Devleti, Avrupa devletleri gibi birtakım yenilik hareketlerine girişti ise de pek başarılı olamadı.

Fransız ihtilali bütün dünya devletlerini olduğu gibi Osmanlı Devleti'ni de etkiledi. Eşitlik, hürriyet, adalet ve milliyetçilik fikirleri hızla yayıldı. Osmanlı ülkesinde yaşayan pek çok millet, milliyetçilik düşüncesinin etkisi ile ayaklandı. Bu olaylar Osmanlı Devleti'nin içte ve dışta zayıflamasına neden oldu.

yüzyıl başından itibaren Osmanlı Devleti'nde demokratikleşme hareketleri başladı. Türk aydınlarının çalışmaları ile meşrutiyet yönetimine geçildi (1876). Ancak bu yönetim uzun sürmedi. 1908'de meşrutiyet, ikinci kez ilan edildi. Bu da Osmanlı Devleti'ni yıkılmaktan kurtaramadı.

Trablusgarp ve Balkan savaşlarında uğradığı yenilgilerle toprak kaybetmeye devam eden Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'na girmek zorunda kaldı. Osmanlı Devleti, bu savaşta itilaf Devletlerine karşı, ittifak Devletlerinin yanında savaştı. Fakat savaştan yenik çıktı.

Mondros Ateşkes Anlaşması (30 Ekim 1918)

Osmanlı Devleti ittifak Devletleri ile birlikte girdiği Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkınca itilaf Devletleri ile ağır koşullar içeren Mondros Ateşkes Anlaşması'nı imzalamak zorunda kaldı. 30 Ekim 1918'de Limni adasının Mondros Limanı'nda ateşkes imzalandı.

Ateşkese göre.

- İstanbul ve Çanakkale boğazlarındaki istihkâmlar itilaf Devletleri tarafından işgal edilecekti.

- Boğazlar bütün gemilere açılacaktı.
- Osmanlı ordusu terhis edilecek, silahları galip devletlere teslim edilecek,.
- Osmanlı Devleti'nin tüm haberleşme araçları galip devletlere bırakılacak,
- itilaf Devletleri güvenliklerini tehlikeye sokacak bir durum ortaya çıkarsa Osmanlı Devleti'nin herhangi bir toprağını işgal edecekti (7. madde).

Ateşkesin Sonuçları

- Anadolu ile Rumeli'nin bağlantısı kesiliyor,
- istanbul'un güvenliği tehlikeye düşüyor,
- Osmanlı Devleti'nin boğazlar üzerindeki egemenliği sona eriyordu.
- Osmanlı ordusunun silahlarını teslim etmesi ile devletin savunma gücü kalmıyordu.

"istihkâm: Düşman saldırısını durdurmak, düşmana karşı savunma yapmak amacıyla düzenlenmiş yer.

Ateşkesin en önemli maddesi ise galip devletlerin Osmanlı Devleti'nde istedikleri yeri işgal edebilmelerini sağlayan maddeydi. Bu maddeye dayanan galip devletler Osmanlı Devleti'nin bütün topraklarını işgal ederek aralarında paylaşmak istediler.

Osmanlı Devleti'nin Durumu

Padişah ve hükümet, milletin haklarını savunacak durumda değildi. Padişah, galip devletlerin çok güçlü olduğuna ve onlarla uğraşamayacağına inanıyordu. Bu durum galip devletlerin yurdumuzu işgalini kolaylaştırdı.

İşgaller;

- 13 Kasım 1918'de İtilaf Devletlerinin ortak donanması istanbul önlerine geldi.
- İngilizler; Antep, Urfa, Maraş ve Musul'u işgal edip Samsun ve Merzifon'a askerî birlikler çıkardılar (İngilizler daha sonra Urfa, Antep ve Maraş'ı Fransızlara bıraktılar.).
- Fransızlar, Adana ve çevresini işgal ettiler.
- İtalyanlar ise Antalya ve Konya yöresini işgal ettiler.
- Yunanlılar, İngilizlerin yardımı ile İzmir'i işgal ettiler (15 Mayıs 1919).

İtilaf Devletlerinin bütün işgalleri Mondros Ateşkes Anlaşması'nın koşullarına aykırıydı.

Padişah ve Osmanlı Hükümeti (Sadrazam ve Bakanlar) bu olaylara seyirci kalıyor, işgalleri önlemek için çaba harcamıyordu.

Türk Halkı Ne Yaptı?

- Vatanını kurtarmak için önce ulusal dernekler (millî cemiyetler) kurdular.
- Sonra yine vatanı kurtarmak ve bağımsız yaşamak için Kuvayımilliye (Millî Kuvvetler) adı verilen birlikler oluşturuldu.

Kuvayı Milliye Birliklerinin Özellikleri

- Düzenli bir ordu değildi; yurdun kurtuluşu için yeterli değildi.
- Düzenli ordunun kuruluşuna kadar TBMM'ye zaman kazandırdılar.
- Güney Cephesi'nde tek başlarına Fransızları yenmeyi başardılar.
- Ancak yurdumuzu düşmanlardan tamamen kurtarmak için düzenli bir orduya gereksinim vardı.

1. Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı

Mustafa Kemal'e göre tek çare Türk milletinin gücünü harekete geçirip yeni bir Türk devleti kurmaktır. Bunun için 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak çalışmaya başladı. Mustafa Kemal'in görevi Samsun ve çevresinde Pontusçu Rumların Türklere saldırılarını ve isyanlarını önleyerek Samsun'un işgalini önlemektir.

Mustafa Kemal'in amacı da Anadolu'ya geçip işgalci devletlere karşı kurtuluş mücadelesini başlatmaktır. Mustafa Kemal 9. Ordu Müfettişliğine atandı. Samsun'da birlik ve beraberliği sağladı. Emirler verdi, toplantılar yaptı, işgallere karşı mitingler düzenlenmesini istedi.

Amasya Genelgesi (22 Haziran 1919)

Mustafa Kemal Samsun'dan Havza'ya, oradan Amasya'ya geldi. Burada Rauf Bey, Refet Bey ve Ali Fuat Paşa ile birlikte Amasya Genelgesi'ni yayınladılar. Genelge ile Türk milletini mücadeleye çağırdılar.

Genelgenin Maddeleri

- Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir.
- İstanbul'daki hükümet, üzerine aldığı sorumluluğun gereklerini yerine getirememektedir.
- Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.
- Milletin haklarını savunmak için millî bir kurulun varlığı çok gereklidir.
- Sivas'ta millî bir kongre toplanacaktır.
- Bu kongreye halkın güvenini kazanmış kişilerin seçilip temsilci olarak gönderilmesi gerekmektedir.

Genelgenin Önemi

- Genelge, kurtuluş mücadelesinin gerekçesini, amacını ve yöntemini belirtmiştir.
- Kurtuluş Savaşı için atılan ilk adımdır.
- Mücadelenin milletçe kazanılabileceği vurgulanmış, Türk milletine egemenliği ele alma konusunda çağrı özelliği taşımaktadır.
- Genelge padişaha karşı bir başkaldırı özelliği taşır.

Bu nedenle padişah Mustafa Kemal'i geri çağırdı. Fakat o geri dönmeyerek çalışmalarını sürdürdü.

Kongreler

Erzurum Kongresi

(23 Temmuz - 5 Ağustos 1919)

İtilaf Devletleri yurdumuzu paylaşırken Doğu Anadolu'yu Ermenilere vermek istemişlerdi. Buna karşılık Doğu Anadolu halkı bölgenin Türklüğünü ve haklarını savunmak için Doğu Anadolu

Haklarını Koruma Derneğini kurdu. Dernek, Erzurum'da düzenlediği kongreye Mustafa Kemal'i çağırdı.

Mustafa Kemal Erzurum'da 9. Ordu Müfettişliğinden ve askerlik görevinden ayrıldı. 23

Temmuz 1919'da toplanan kongrede başkanlığa Mustafa Kemal seçildi.

Erzurum Kongresi'nde Alınan Kararlar

- Ulusal sınırlar içinde vatan bir bütündür, bölünemez.
- Her türlü yabancı işgale, millet birlikte karşı koyacaktır. Vatanın ve bağımsızlığın korunmasına Osmanlı Hükümeti'nin gücü yetmezse, geçici bir hükümet kurulacaktır.
- Millî meclis, hemen toplanmalı ve hükümet işlerini denetlemelidir.
- Kongre sonunda Mustafa Kemal'in başkanlığında bir Temsil Heyeti seçildi.

Önemi

Kongre toplanış biçimi bakımından yöresel, aldığı kararlar bakımından ulusal bir kongredir. Kongre kararlarından ulusal bir hükümet kurma ve ulusal egemenliği gerçekleştirme düşüncesi anlaşılmaktadır.

Sivas Kongresi (4 -11 Eylül 1919)

Kongrenin çağrısı Amasya Genelgesi ile yapılmıştı. Kongre bütün yurdun birliğini sağlamayı amaçlıyordu. Kongre başkanlığına yine Mustafa Kemal seçildi. Kongrede en çok başka bir ülkenin koruyuculuğu altına girme konusu tartışıldı ve kabul edilmedi.

Sivas Kongresi'nde Alınan Kararlar

- Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar aynen kabul edildi.
- Bütün ulusal dernekler Anadolu ve Rumeli'nin Haklarını Koruma Derneği adı altında birleştirildi.

Kongrenin sonunda Mustafa Kemal'in başkanlığında bir Temsil Heyeti seçildi.

Sivas Kongresi toplanma biçimi ve alınan kararlar açısından ulusal bir kongredir. Çünkü yurdumuzun her yerinden gelen delegelerle toplandı. Ayrıca bu kongrede yurdumuzun tamamını ilgilendiren kararlar alındı.

Sivas Kongresi'nden Sonraki Gelişmeler

Sivas Kongresi'nden sonra her şeye rağmen Mustafa Kemal kongrenin aldığı kararları padişaha bildirmek istedi. Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın engellemesi ile karşılaşınca İstanbul ile Anadolu'nun ilişkisini kesti ve Damat Ferit Paşa istifa etmek zorunda kaldı.

İş başına gelen Ali Rıza Paşa Hükümeti Temsil Heyeti ile anlaşmak zorunda kaldı. **Amasya Görüşmeleri (20 - 22 Ekim 1919)** İstanbul Hükümeti'nin temsilcisi Salih Paşa ile Mustafa Kemal Amasya'da bir araya gelerek kararlar aldılar.

Osmanlı Hükümeti Temsil Heyetini tanıyacak, Türk vatanının bağımsızlığı ve korunması için çaba harcayacaktı.

Millî Meclis güvenilir bir yerde toplanacaktı. **Önemi**

İstanbul Hükümeti, Erzurum ve Sivas Kongresi'nin kararlarını kabul ediyordu. Yine İstanbul Hükümeti Temsil Heyetini tanımış oluyordu.

Mustafa Kemal, 27 Aralık 1919'da Ankara'ya geldi. İstanbul'a gidecek milletvekilleri ile görüştü. Milletvekillerine mecliste yapmaları gereken işleri anlattı.

Ankara haberleşme ve ulaşım olanakları bakımından önemli bir merkezdi. Ayrıca Anadolu'daki cephelelere yakın ve güvenli konumdaydı.

Mustafa Kemal'in Samsun'a ayak bastıktan sonra Anadolu'da gittiği yerler:

Samsun (19 Mayıs 1919), Havza, Amasya (Amasya Genelgesi, 22 Haziran 1919), Erzurum (Erzurum Kongresi, 23 Temmuz 1919), Sivas (Sivas Kongresi, 4-11 Eylül 1919), Ankara (27 Aralık 1919)

a. Misakımillî (Ulusal Ant) ve Önemi

ikinci Meşrutiyet ile kurulan Osmanlı Mebusan Meclisi'ni padişah, Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra kapatmıştı. Bu nedenle padişahın ve Osmanlı Hükûmeti'nin yaptığı işler denetlenemiyordu.

Erzurum ve Sivas kongrelerinde meclisin açılması kararları alınmış, Amasya Görüşmeleri'nde de İstanbul Hükûmeti bunu kabul etmişti. Mustafa Kemal meclisin Anadolu'nun güvenli bir yerinde açılmasını istiyordu. Ancak Osmanlı Hükûmeti ve padişah meclisin İstanbul'da açılmasına karar verince Mustafa Kemal milletvekilleri ile görüşmek için Ankara'ya geldi.

Osmanlı Mebuslar Meclisi 12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplandı. Mustafa Kemal'e bağlı milletvekilleri mecliste bir grup oluşturarak Mustafa Kemal'in kendilerine verdiği ilkeler doğrultusunda bir bildiri hazırladılar (28 Ocak 1920). Buna tarihimizde Misakımillî (Millî Ant.), Ulusal Yemin adı verilir.

Misakımillî Kararları

- Monros Ateşkes Anlaşması'nın imzalandığı sıradaki Türk vatani bölünmez bir bütündür.
- Millî ve ekonomik gelişmemizi engelleyen ayrıcalıklar kaldırılmalıdır.

Yurdumuzdaki azınlıkların hakları yabancı ülkelerde bulunan insanlarımıza verilen haklar kadar olmalıdır.

Önemi

Türk vatanının sınırları çizildi. İşgallere karşı çıkıldı. Misakımillî kararları Kurtuluş Savaşı'mızın programı olmuştur.

Misakımillî kararları itilaf Devletlerini kızdırdı. Milletvekillerini tutukladılar ve İstanbul'u işgal ettiler (16 Mart 1920).

ç. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Açılışı (23 Nisan 1920)

İstanbul'un işgali üzerine Mebuslar Meclisi kapatıldı ve bazı milletvekilleri tutuklandı. Bunun üzerine Mustafa Kemal Ankara'da yeni bir meclisin açılmasına karar verdi. Seçimler yenilendi, İstanbul'dan kaçabilen bazı milletvekilleri de Ankara'ya geldi. Hazırlıklar tamamlanınca büyük bir törenle Türkiye Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920'de açıldı.

Savaş Dönemi

Kurtuluş Savaşı'nda savaş dönemi Doğu Cephesi'ndeki savaşlarla başlar. Lozan Barış Antlaşması ile sona erer.

Kurtuluş Savaşı'nda Cepheleler

1. **Doğu Cephesi:** Ermenilerle savaşıldı. Gümrü Antlaşması yapıldı (2 Aralık 1920).
2. **Güney Cephesi:** Fransızlarla savaşıldı. Urfa, Antep, Maraş Savunması. Ankara Antlaşması yapıldı (20 Ekim 1921).
3. **Batı Cephesi:** Yunanlılarla savaşıldı.
  - a. Birinci İnönü Savaşı

- b. ikinci inönü Savaşı
- c. Sakarya Savaşı
- d. Büyük Taarruz

Mudanya Ateşkesi yapıldı (11 Ekim 1922).

Kurtuluş Savaşı'nda; Doğu Cephesi'nde, Güney Cephesi'nde ve Batı Cephesi'nde mücadele edildi.

Ayrıca içerde padişah orduları ile savaşıldı. Mustafa Kemal'in önderliği, Türk milletinin gücüyle birleşince her zorluğun üstesinden gelindi.

1. Doğu Cephesi: itilaf Devletleri Mondros Ateşkes Anlaşması'na bir madde koyup Doğu Anadolu'yu Ermenistan'a vermek istediler. Ermeni saldırılarında insanlarımız toplu olarak katledildi.

TBMM'nin kararıyla Kâzım Karabekir Paşa Doğu Cephesi'nde Ermenileri yendi. 2 Aralık 1920'de Gümrü Antlaşması imzalandı. Gümrü Antlaşması yeni Türk

devletinin imzaladığı ilk anlaşmadır.

2. Güney Cephesi: Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra İngilizler tarafından işgal edilen Antep, Maraş ve Urfa Fransızlara bırakıldı.

Fransızlara karşı Antep, Urfa ve Maraş'ta kahramanca savaşıldı. Kazanılan başarılar Fransızlara Türk topraklarında tutunamayacaklarını gösterdi.

20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması imzalandı. Halkın gösterdiği bu kahramanlıklar nedeniyle TBMM tarafından Antep'e "Gazi", Maraş'a "Kahraman", Urfa'ya da "Şanlı" unvanları verildi.

3. Batı Cephesi: Batı Cephesi'nde savaş 15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'i işgali ile başladı. Asıl çarpışmalar düzenli ordunun kurulmasından sonra oldu.

Birinci İnönü Muharebesi ve Sonuçları

Eskişehir'in batısındaki İnönü'ye gelen Yunan ordusunu, Albay ismet Bey komutasındaki Türk ordusu büyük bir yenilgiye uğrattı. 10 Ocak 1921'de Batı Cephesi'ndeki bu ilk askerî başarı, kurtuluş azmi ve umudunu güçlendirdi.

Sakarya Meydan Muharebesi ve Sonuçları: Büyük bir güçle saldıran Yunan ordusu Afyon, Kütahya ve Eskişehir'i ele geçirince Türk ordusu çok kayıp vermemek için Sakarya ırmağının doğusuna çekildi.

TBMM, Mustafa Kemal'i başkomutanlığa atadı. Mustafa Kemal'in komutasındaki Türk ordusu 22 gün, 22 gece süren savaş sonunda parlak bir zafer kazandı (13 Eylül 1921).

TBMM Mustafa Kemal Paşa'ya "Mareşallik" rütbesi ve "Gazilik" unvanı verdi. Sakarya Zaferi TBMM Hükümetinin içte ve dışta saygınlığını artırdı.

Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muhaberebesi: 26 Ağustos 1922'de başlatılan Büyük Taarruz, 30 Ağustos günü Mustafa Kemal'in yönettiği Başkumandanlık Meydan Muharebesiyle Dumlupınar'da büyük bir zafere dönüştü.

9 Eylül 1922'de izmir'e ulaştı. Bu büyük zafer Anadolu'nun sonsuza kadar Türk vatani olarak kalacağını gösterdi.

CUMHURİYETİMİZİN KURUCUSU: ATATÜRK

Mustafa Kemal Atatürk 1881 yılında Selanik'te doğdu, ilkokulu Şemsi Efendi ilkokulunda okudu. Asker olmak isteği ile sınavlara girip Selanik Askeri Rüştiyesi, Manastır Askeri idadisi (Lisesi), Harp Okulu ve Harp Akademisini başarıyla bitirerek kurmay yüzbaşı olarak orduya kâltıldı.

ilk gençlik yıllarından itibaren ülkenin kötüye giden durumu ve Türk milletinin geleceği ile ilgilendi.

Mustafa Kemal, ilk askerî başarısını Trablusgarp ve Balkan savaşlarında

gösterdi. Çanakkale Savaşlarında parlak zafer elde edilmesinde önemli rol oynadı. Kurtuluş Savaşı'nda kazandığı Sakarya ve Başkumandanlık Meydan Savaşı zaferleriyle Türk milletini bağımsızlığına kavuşturdu.

Mustafa Kemal, akıl ve bilimi yol gösterici kabul ederdi. Okuyan, araştıran, düşüncelerini eserleriyle ortaya koyan bir önderdi. Onun en büyük eseri bağımsız, çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'dir. Atatürk, üstün bir komutan, eşsiz bir devlet adamıydı. Devlet yönetimindeki başarıları ile bütün dünyanın hayranlığını kazandı. Birçok geri kalmış millet onun yaptıklarını örnek aldı. Atatürk bütün hayatını; çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmayı amaçladığı Türk milletine adanmış bir insandır. 10 Kasım 1938 sabahı istanbul Dolmabahçe Sarayı'nda gözlerini yumdu. Mustafa Kemal Atatürk'ün naaşı devlet töreni ile Ankara Etnografya Müzesindeki geçici kabre kondu.

10 Kasım 1953'te Anıtkabir'e getirilerek ebedî istirahatgâhına defnedildi.

YAŞADIĞIMIZ YER

Yönler

Çevre, insan ve diğer canlıların içinde yaşadığı ortamdır.

Yaşadığımız çevreyi tanıyıp bilirsek işlerimizi daha kolay ve çabuk görürüz. Çevremize uyum sağlamamız kolaylaşır. Oyun, spor alanları, alışveriş, eğlence alanları yakın çevremizde bulunan yerlerden bazılarıdır.

Çevremizde bulunan yerleri ya da nesnelerin yerini tanımlamak için adres bilgilerinden yararlanılır. Bu yerlerin ya da nesnelerin kendimize göre konumunu da yönlerle ifade ederiz.

Yönler

Yön, bulunduğumuz noktaya göre bir yerin bulunduğu taraftır. Coğrafi yönler, Güneş'in doğuşuna ve batışına göre düzenlenmiştir. Ana yönler; doğu, batı, kuzey ve güneydir. Doğu, Güneş'in doğduğu, batı ise Güneş'in battığı yöndür.

Ara yönler; kuzeydoğu, kuzeybatı, güneydoğu ve güneybatıdır.

Yön Belirleme

Çeşitli yöntemlerle yönümüzü bulabiliriz.

Pusula ile Yön Belirleme

Yön bulmanın en kolay ve en doğru şekli pusula kullanmaktır. Pusula, saate benzer, ortasında hareketli bir ibre bulunur. Bu ibrenin renkli ucu her zaman kuzeyi gösterir. Pusuladan yararlanırken onun yatay durumda olmasına ve yakınında pusulayı etkileyecek bir maddenin (demir gibi) bulunmamasına dikkat edilmelidir. Pusula, çok eskiden beri kullanılmaktadır. Batıda pusulanın bulunması coğrafi keşiflere ve yeni kıtaların bulunmasına neden olmuştur.

Güneş'e Göre Yön Belirleme

Güneş doğudan doğar, batıdan batar. Sağ kolumuzu Güneş'in doğduğu yöne doğru açtığımızda sağ kolumuz doğu, sol kolumuz batı, önümüz kuzey, arkamız güney yönünü gösterir.

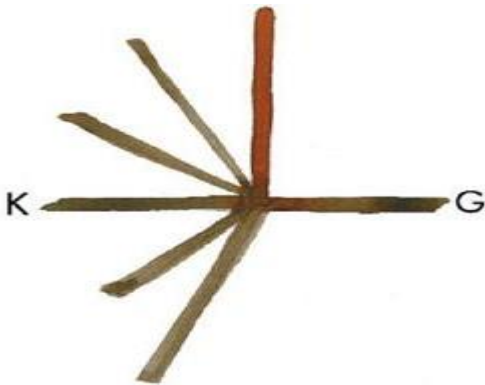
Kutup Yıldızı ile Yön Belirleme

Bulutsuz gecede yönümüzü Kutup Yıldızı ile bulabiliriz. Kutup Yıldızı sürekli kuzeyi gösterir. Bu yıldızın yerini değiştirmedeği için Demirkazık da denir.

Gece gökyüzüne baktığımızda Küçükayı takım yıldızının sağ tarafında Kutup Yıldızı'nı görürüz. Yüzümüzü Kutup Yıldızı'na dönersek önümüz kuzey, arkamız güney, sağımız doğu, solumuz batı yönlerini gösterir.

Çubuk Yöntemi ile Yön Belirleme

Güneşli bir günde açık alanda dikilen çubuğun gölgesinin boyları ölçülür. Gölgenin en kısa olduğu öğle vaktindeki yön kuzeyi gösterir. Buna çubuk yöntemiyle yön bulma denir.

Bunları Biliyor musunuz?

- Karınca yuvalarında toprak yığının en çok olduğu taraf kuzeyi gösterir.

- Ağaaların yosun tutmuş yanları kuzeyi gösterir.
- Ayı inlerinin girişı kuzey yönündedir.

Şekil ve Şemalar

Çevremizde çeşitli yapılar ve yerler vardır. Bu yapıları ve yerleri şekil çizerek anlatabiliriz. Ancak çizdiğimiz şekilde kullandığımız sembollerin anlaşılır olması gerekir. Bu nedenle kullandığımız sembol ve şekillerin açıklandığı bir bölüm oluşturmamızdır.

Kroki

Kroki, bir yerin kuş bakışı görünüşünün kabataslak (göz kararı) küçültülerek kâğıt üzerine çizilmesidir. Kroki çizilirken yönlere dikkat edilir. Ölçek yoktur.

Günlük yaşamımızda bir arkadaş ya da dostumuza, evimizi tarif ederken kroki çizeriz. Krokide, herkes tarafından bilinen cadde, sokak, önemli yapılar belirtilir.

Hava Olayları

Hava olayları insanların yaşamını ilk çağlardan beri etkilemiştir. İnsanlar, atmosferdeki olayları merak etmiş, içinde buldukları koşullara göre araştırmalar yapmışlardır. Bu amaçla çeşitli gözlem ve inceleme yaparak hava olaylarını tahmin edebilme yollarını bulmaya çalışmışlardır. Hava olaylarının olumlu etkilerinden yararlanma, olumsuz etkilerinden de korunma yollarını araştırmıştır. Hava olayları balıkçılar, çiftçiler, pilotlar için de önemlidir.

Günümüzde meteorolojik hizmetler tamamen bilimsel yöntemlerle yapılmaktadır. Ülkemizde hava durumu tahminlerini **Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü** yapmakta, tahminleri, basın yolu ile halka duyurmaktadır.

Kar , havada beyaz ve hafif billur biçiminde donarak yağın su buharıdır.	Rüzgâr , sıcak hava ile soğuk havanın yer değiştirmesi sonucu oluşan esintidir.
Dolu , yağmur damlalarının yeryüzüne düşerken soğuk hava tabakasıyla karşılaşması sonucu donmalarıyla oluşur.	Yağmur , bulutlarda yoğunlaşın su buharının yeryüzüne su damlacıkları hâlinde düşmesidir. Yel , hafif şiddetli esen rüzgârdır.

İklim

Atmosferde oluşan sıcaklık, yağış, basınç, nem ve rüzgâr gibi hava olaylarının uzun yıllarda belirlenen ortalama özelliklerine **iklim** denir.

Havanın en az ısındığı mevsim kış, en fazla ısındığı mevsim yazdır. Bu durum Güneş ışınlarının Dünya'ya dik ve eğik gelmesi ile oluşur. Yaz mevsiminde gündüzler gecelerden, kış mevsiminde ise geceler gündüzlerden daha uzundur.

Doğal ve Beşerî Unsurlar

Yaşadığımız yerde, çevremizde gördüğümüz dağ, tepe, akarsu, hayvanlar doğal çevremizi oluşturmaktadır.

Doğal Unsurlar

insan etkisi olmadan kendiliğinden meydana gelmiş varlıklara, yeryüzü şekillerine **doğal çevre** denir (Dağ, ova, vadi, körfez, ada, göl vb.).

Yeryüzüne baktığımızda her yerin aynı yükseklikte olmadığını görürüz. Bu şekillerin hepsine birden **yeryüzü şekilleri** denir.

Yeryüzündeki bütün yükseklikler deniz seviyesine göre hesaplanır. Deniz seviyesi sıfır olarak kabul edilir.

Türkiye'nin ortalama yükseltisi fazladır. Yükselti, batıdan doğuya doğru gidildikçe artar. Dağlar kıyıya paralel olarak uzanır. Ege kıyılarında dağlar denize dik olarak uzanır.

iç ve Doğu Anadolu'da sönmüş volkanlar vardır.

Ülkemiz, yükseltisi fazla olmasına karşın geniş düzlüklere de sahiptir. Yeryüzü şekilleri çeşitlilik gösterir.

Dağ: Çevresine göre 500 m'den yüksek olan yeryüzü şekilleridir. Kimi dağlar, bulunduğu yerde tek başına yükselir. Bu dağlara **tek dağ** denir. Örneğin Erciyes Dağı, Murat Dağı. Bazı dağlar ise sıralar hâlinde uzanır. Bu dağlara da **sıradağ** denir. Örneğin; Toroslar, Doğu Karadeniz Dağları.

Ova: Çevresine göre alçakta kalmış, vadilerle derin yarılmamış düzlüklerdir.

Bu yerlerde akarsular derin vadiler açmadan yüzeyden akarlar. Dolayısıyla sular kabardığında bu yerler sular altında kalır. Yurdumuzda çoğunlukla kıyı ovaları olduğu gibi iç kısımlarda yüksekte kalan ovalar da vardır. Alçak kıyı ovalarımızda sel baskınları daha çok görülür.

Kıyı Ovaları: Akarsuların denize dökülürken oluşturduğu ovalardır. Örneğin; Çarşamba, Bafra, Çukurova.

Yüksek Ovalar: Yükselteleri 500-2000 m ve denizden uzaktaki ovalardır. Örneğin; Erzincan, Malatya, Muş ovaları.

Plato: Çevresine göre yüksekte kalmış, derin akarsu vadileriyle yarılmış düzlüklerdir. Yurdumuzun iç ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri geniş platolarla kaplıdır.

Akarsu: Yağmur, eriyen kar suları ve kaynaklardan oluşan suların hemen hemen hepsi yeryüzünde bir eğim boyunca akar. Bu sulara **akarsu** denir. Akarsuların bazıları denize, bazıları da göllere dökülür. Bir kısmı da buharlaşarak kaybolur veya bir bataklıkta son bulur.

Yurdumuzun akarsuları hızlı akışlıdır ve baraj yapmaya elverişlidir. Suları bazen çok, bazen az aktığı ve eğim fazla olduğu için akarsularımızda taşımacılık yapılmaz.

Boyları kısa, suları az olan akarsulara **dere** denir. Derelerin birleşmesiyle çaylar, çayların birleşmesi ile ırmaklar (nehirler) oluşur.

Göl: Yeryüzündeki çukurlukların bazılarında sular birikir ve gölleri oluşturur. Göllerin bazılarının suyu tatlı, bazılarının tuzlu ve bazılarının de sodalı ya da acıdır. Örneğin; Beyşehir Gölü'nün suyu tatlı, Tuz Gölü'nün suyu tuzlu, Van Gölü'nün suyu sodalı, Burdur Gölü'nün suyu acıdır.

Beşerî Unsurlar

insanların doğayı değiştirerek ortaya koyduğu ürünlere **beşerî unsur** denir. Köprüler, barajlar, tüneller, binalar beşerî unsurlardır.

Doğal Afetler

İnsan etkisi olmadan, ani ve kontrol edilemeyen olaylara **doğal afet** denir. Deprem, erozyon, sel baskını, heyelan (toprak kayması), çığ doğal afettir.

Deprem: Yer kabuğunun kırılma hareketleridir. Yurdumuz deprem bölgesindedir. Depremin oluşumunu engelleyemez, zamanını bilemeyiz. Ancak önlem alarak ve deprem sırasında yapmamız gerekenleri bilerek zararlarını azaltabiliriz.

Deprem Sırasında Yapılması Gerekenler:

Depremi hissettiğimiz anda sakin olmalı, paniğe kapılmamalıyız. Balkon, merdiven boşluğunda durmamalı, asansöre binmemeliyiz. Pencereden uzak durmalıyız. Buzdolabı, mutfak tezgâhı gibi güvenli yerlerde kollarımızla başımızı koruyarak çömelmeliyiz. Depremin bitmesini beklemeliyiz. Deprem Sonrasında Yapılması Gerekenler

Sarsıntı bittiğinde binadan çıkılmalıdır. Deprem çantası ve kimlik belgesi alınmalıdır. Yanıcı maddelerle oynamamalıdır.

Çığ: Dik yamaçlı dağlardaki büyük kar kütlelerinin aşağı doğru kayması sonucu oluşur. Çığdan korunmak için çığ tehlikesi olan yerlere yerleşim yapılmamalıdır. Dik yamaçların teraslanması ve ağaçlandırılması gereklidir. Bitki örtüsü korunmalıdır.

Erozyon: Toprağın su, rüzgâr gibi etkenlerle sürüklenerek taşınmasıdır. Arazinin engebeli olması, orman alanlarının azalması ve çok yağış olması erozyona neden olur. Erozyonu önlemek için ağaçlandırma ve teraslama yapılmalıdır. Yamaçlarda arazi eğime ters yönde sürülmelidir. Akarsular üzerine barajlar yapılmalıdır.

Heyelan (Toprak Kayması): Eğimi fazla olan, çok yağış alan yamaçlardaki taş, toprak ve kayaların kaymasıdır. Korunmak için yamaçlar basamaklandırılarak ağaçlandırılmalı, yol kenarlarına duvar örülmelidir. Heyelan tehlikesi olan yerlere yerleşim yapılmamalıdır.

Sel Baskını: Şiddetli yağmur, eriyen kar suları nedeniyle akarsuyun taşınmasıyla oluşur. Korunmak için ağaçlandırmaya önem verilmeli, akarsulara barajlar yapılmalıdır.

ÜRETİMDEN TÜKETİME

İstek ve İhtiyaçlar

İnsan yaşamı için gerekli olan ve yokluğunda sıkıntı çekilen koşul ya da maddelere **ihtiyaç** denir.

Yaşamak için zorunlu olan beslenme, barınma, giyinme, eğitim ihtiyaçlarımız vardır. Bunlara temel ihtiyaç denir. Temel ihtiyaçlar karşılanmadığında bizde eksiklik, yetersizlik duygusu ve dengesizlik yaratır. Temel ihtiyaçlar açısından tüm canlılar benzerlik gösterir. İnsanlar açısından temel ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçlar da vardır. Sinemaya, konsere gitmek, kitap okumak sosyal ihtiyaçlarımızdandır. Bunlar, sosyal ve kültürel ilişkilerimizi düzenleyen, daha mutlu olmamızı sağlayan ihtiyaçlardır.

Belirli bir ihtiyacı karşılayacağı düşünülen nesne veya duruma karşı duyulan özlem ve arzuya **istek** denir.

İsteklerimiz, ihtiyaçlarımız gibi bizi harekete geçiren bir güçtür, isteklerimizi karşılamak için çaba harcarız. İstekler, ihtiyaçlar gibi yaşamsal olmayabilir. Bu durumda önce ihtiyaçlar karşılanmalıdır.

Kaynak ve İhtiyaçlar

İnsanlar yaşamları boyunca istek ve ihtiyaçlarını karşılamak durumundadırlar. Bunun için de kaynağa gereksinim duyarlar. Para kazanmak için çalışırlar, kazandıkları para ile istek ve ihtiyaçlarını karşılarlar.

Para, sınırlı bir kaynaktır. Bu yüzden özenli kullanılmalıdır. Para harcarken planlı davranılmalı, ihtiyaçlara öncelik verilmelidir.

İnsanlar paralarını planlı harcamak için bütçe hazırlar. Belirli bir süre için tasarlanan gelir ve giderlerin tümüne **bütçe** denir.

Kazandığımız, harcadığımız ve birikim yapmayı düşündüğümüz paranın nasıl değerlendirileceği ile ilgili planlamaları bütçe ile yaparız.

Aile bireyleri, ay başı gelmeden önce ellerine ne kadar para geçeceğini ve bu paranın ne kadarının faturalara, ne kadarının mutfak ve giyim harcamalarına gideceğini planlayarak aylık bütçe yaparlar.

Biz de kendi ihtiyaçlarımızla kendi bütçemizi yapabiliriz.

Bunları Biliyor musunuz?

- Para icat edilmeden önce, deniz kabuğundan kıymetli metaller kadar çeşitli mallar değişim aracı olarak kullanılmıştır.
- Tarihî kayıtlara göre MÖ 118 yılında Çinliler deri para kullanmışlardır. İlk kâğıt para ise MS 806 yılında yine Çin'de ortaya çıkmıştır.
- **Bilinçli Tüketici**

İstek ve ihtiyaçlarımızı karşılamak için alışveriş yaparız. Alışveriş yapmadan önce alışveriş listesi hazırlamak bizlere yarar sağlar.

Alışveriş yaparken satın alacağımız malların kaliteli olmasına özen göstermeli, fiyatları bütçeye uygun olan ürünler satın alınmalıdır.

Gıda maddeleri satın alırken üretim ya da son kullanma tarihine dikkat edilmelidir. Kullanım zamanı geçmiş ürünler satın alınmamalıdır. Üretim tarihi, bir ürünün üretildiği tarihtir. Son kullanma tarihi ise bir ürünün tüketilebileceği son tarihtir.

Satın alacağımız ürünlerin üzerinde TSE damgası olup olmadığına bakılmalıdır. TSE damgalı ürünler alınmalıdır. Çünkü TSE damgası ürünlerin belli standartlara ve kaliteye göre üretildiğini belirtir.

Buzdolabı, televizyon gibi dayanıklı tüketim mallarını satın alırken "**garanti belgesi**" olmasına dikkat

edilmelidir. Garanti belgesi, dayanıklı tüketim mallarının belirlenen süre içinde bozulması durumunda ücretsiz tamir edileceğini garanti eden belgedir.

Tüketici Haklarımız

Alışverişlerde satın aldığımız ürün bozuk, arızalı ya da kalitesiz çıkmışsa öncelikle ürünü satın aldığımız firma ile görüşmeliyiz. Ürünle ilgili problemin çözülmesini sağlamalıyız.

Sonuç alamadığımızda

çeşitli kurum ve derneklere başvurarak hakkımızı aramalıyız. Gerektiğinde yasal yollara başvurmalıyız. Başvurabileceğimiz yerlerden bazıları şunlardır: Sanayi Bakanlığı, Ticaret Odaları, Tüketici Rekabetinin Korunması Genel Müdürlüğü, Belediyeler, TÜKODER (Tüketiciyi Koruma Derneği).

Tüketici olarak bazı haklarımız vardır. Bunlardan bazıları:

- Tüketici, malın teslim tarihinden itibaren otuz gün içerisinde maldaki kusuru satıcıya bildirmekle yükümlüdür. Tüketici bu durumda malı değiştirme, ücretsiz olarak onarım isteme hakkına sahiptir.
- Ürünlerde fiyat etiketinin ya da fiyat listesinin bulunması zorunludur. Etiket ya da fiyat listesinde belirlenen fiyat ile kasa fiyatı arasında fark olması durumunda tüketici lehine olan fiyat üzerinden satış yapılır.

İhtiyaçlar ve Meslekler

Toplu olarak yaşamının gereği olarak insanların ihtiyaçları ortaya çıkar. Eğitim, sağlık, ulaşım bu ihtiyaçlardır. Bu ihtiyaçlar, çeşitli mesleklerin doğmasına neden olmuştur. Her mesleğin yaşantımızda önemli bir yeri vardır. Bu mesleklerden bazılarını tanıyalım:

Doktor: Hastaları muayene eder, gerekli müdahale ve tedaviyi yapar.

Şoför: Kara taşıtlarını kullanarak ulaşım sektöründe hizmet verir.

Marangoz: Ağaç ham maddesinden eşyalar yapar.

Mimar: Binaların planını çizer, inşaat çalışmalarını denetler ve yönetir.

Öğretmen: Çocuklara bilgi ve beceriler kazandırır, onları belli bir program çerçevesinde hayata hazırlar.

Teknolojik Ürünler

Teknoloji kullanılarak üretilen alet, makine vb. araçlara **teknolojik ürün** denir. Teknolojik ürünleri yaşamımızın neredeyse her alanında kullanmaktayız.

Ulaşım

Uçak, tren, otomobil gibi ulaşım araçları bizlere daha kısa sürede ve daha güvenli şekilde ulaşım imkânı sağlar.

Sağlık

Teknolojik ürünlerin sağlık alanında kullanılması, hastalara kısa sürede tanı ve tedavi imkânı sunmaktadır.

Eğitim

Eğitim alanında kullanılan teknolojik ürünler, bilginin eğitim ortamına daha kolay aktarılmasını sağlar.

Ev Ürünleri

Teknolojik ev ürünleri zamandan ve emekten tasarruf edilmesini, işlerin daha kolay yapılmasını sağlar

İletişim

Teknolojik ürünler, daha çabuk ve daha kolay haber alma ve iletişim kurma imkânı sağlar.

Üretim

Üretim alanında teknolojik araçların kullanılması ürünlerin daha kolay üretilmesini sağlar.

Teknolojik ürünler hayatımıza kolaylık sağlamaktadır. Ancak onları kullanırken her zaman dikkatli olmalıyız.

Zamanı Ölçme

İnsanlar, bir eylemin, olayın ne kadar sürdüğünü belirlemek için uğraşmıştır. Araştırmalar yapmış, çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir. Bu yöntemlerden bazıları şunlardır:

Güneş Saatleri: Zamanı ölçme ile ilgili ilk çabalar güneş saatiyle başlamıştır. Bu ilk saatler, yüzyıllar boyunca zamanın ölçülmesi için kullanılan en yaygın araçlar olmuşlardır. Güneş saatleri, özel olarak hazırlanmış bir milin gölgesinin, Güneş'in görünen hareketine uygun olarak yine özel olarak hazırlanmış mermer, taş veya madenî bir zemin (kadran) üzerindeki hareketine göre zamanın ölçülmesine yarayan araçlardır. Saat, Güneş'in oluşturduğu gölgeyi ölçmekteydi. Bu nedenle güneş saatleri ancak bol güneşli ülkelerde ve gündüzleri kullanılabilirdi.

Su Saatleri: Güneş saatleri kadar eskiye dayanan, ancak tam zamanı bilinmese de ilk tipleri Mısır'da bulunan su saatleri, dibinde delik olan bir kovanın boşalması ve dolmasıyla zamanı gösterir. Güneş saatleri belirli bir zamanı gösterirken, su saatleri ne kadar zaman geçtiğini de gösteriyordu. Bununla birlikte su saatinin icadı zaman ölçümünün gerçek başlangıcı sayılabilir.

Kum Saatleri: Kum saatleri, zamanın geleneksel sembolüdür. Saatin ilk tasarımı olan yumurta biçiminde cam kaptan akan kum yüzyıllar boyunca sabit kalmıştır. Saatlerde kumun yanı sıra bazen pudra hâline getirilmiş yumurta kabuğu, cıva ya da ince toz siyah mermer de kullanılmıştır. Camcılık becerisi geliştikçe, kumun doldurulduğu ağız da eritilerek kapatılmış, kumun nemlenerek akışının zorlaşmasının önüne geçilmiştir.

Mekanik Saatler: Bu tür saatlerdeki mekanizma ağırlığın asılı olduğu ipi ya da zinciri kısa aralıklarla tutan ve bırakan bir düzendir. Bu düzen tüm modern saatlerin de ortak özelliğidir.

Miladi Takvim: Günümüzde en çok kullanılan takvimdir. Milat, doğum anlamına gelir. Bu takvimde Hz. İsa'nın doğumundan 7 gün sonraki 1 Ocak günü başlangıç olarak kabul edilir. Miladi takvimde Güneş yılı esas alınır. Güneş yılı, Dünya'nın Güneş etrafında bir tam dönüşü için geçen süredir. Bu süre, 365 gün 6 saattir.

Yurdumuzda 1 Ocak 1926'dan itibaren miladi takvim kullanılmaya başlanmıştır.

Miladi takvimde her yıl artan 6 saat 4 yılda bir gün olur. Bu bir gün şubat ayına eklenir. Şubat ayı o yıl 29 gün olur. Böyle yıllara **artık yıl** denir. Artık yıllar 366 gündür

Hicri Takvim: Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç ettiği gün bu takvimin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Bu takvimde de bir yıl 12 aya bölünür. Ancak ay yılı kullanılır. Ay yılı, Ay'ın Dünya çevresinde 12 kez dönmesi için geçen zamandır. Hicri takvimde aylar 29 ile 30 gündür.

Bunları Biliyor musunuz?

Türkler tarih boyunca,

- On iki hayvanlı takvim

- Celali takvim
- Rumi takvim
- Hicri takvim
- Miladi takvim kullanmışlardır.

Hep Birlikte

KIZILAY

Savaşta felakete uğrayanları koruyan, 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleriyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin taraf bulunduğu uluslararası anlaşmaların kendisine yüklediği hizmetleri görmek, bunların yerine getirilmesine yardımcı olmak,

Barışta yurt içinde ve yurt dışında meydana gelen her türlü afet ve felaketlere karşı tüzük dahilinde üzerine düşen hizmetleri yerine getirmek,

insanietçi hukuk ilkelerine bağlı kalmak, sağlık ve sosyal dayanışmayı desteklemek, sosyal refahın geliştirilmesine yardımcı olmak,

Uluslararası Kızılhaç Komitesi, Uluslararası Kızılay -Kızılhaç Dernekleri Federasyonu ve bu federasyona dahil ulusal kuruluşlarla amaç ve iş birliği yapmaktır.

Hükümetin isteği üzerine göstereceği yerlerde hastaneler açar.

Kızılay'ın Görevleri

Kızılay, savaşta ve barışta amacının gerektirdiği hizmetlerle kanunların yüklediği görevleri yapar.

Savaşta veya hükümetin ilan ettiği olağanüstü hâllerde; Kızılay, hükümetin gösterdiği lüzum ve ihtiyaca göre cephede ve cephe gerisinde Türk Milleti ve Silahlı Kuvvetlerine amacına uygun yardımlarda bulunur.

Savaş görevlerini yerine getirecek araç ve gereçlerle ilaçları sürekli kontrol altında bulundurur, bozulma ve eksilmeye mahal bırakmadan gerekenleri elden çıkarır, yerine tazelerini, yenilerini koymak suretiyle stok seviyesini korumaya çalışır.

Silahlı Kuvvetlerde görülecek bulaşıcı hastalıklara karşı açılacak mücadeleye katılır.

Tehlikeli bölgelerde bulunan çocukların ve korunmaları gerekenlerin hükümetin göstereceği yerlere taşınmalarına ve yerleştirmelerine yardım eder.

• Hemşireler, gönüllü hemşireler ve hasta bakıcılar, ilk yardım ve acil bakım, laboratuvar, radyoloji ve gereksinim duyulacak diğer branşlarda sağlık meslek elemanı yetiştirir. Dispanserler, sağlık merkezleri ve hastaneler, amaçlarına uygun eğitim öğretim merkez ve kurumları, rehabilitasyon merkezleri açar ve yönetir.

• Kan yardımı ile kan türevlerini sağlayacak teşkilatı kurar, yönetir ve teşkilatın yurt düzeyinde gelişmesi için gereken önlemleri alır.

• Salgın hastalıklara, halk sağlığını ilgilendiren benzer afetlere ve çocuk ölümlerine karşı mücadeleye katılır ve yardım eder.

• Barışta ve savaşta görevlerini yerine getirebilmek için gereken araç ve gereçleri hazırlar.

• Yoksullara yardımda bulunur.

- Muhtaç hastalara tedavi yardımı yapar; güçsüz ve fiziksel özürülülere noksan veya arızalı organlarının fonksiyonlarını tamamlayıcı, destekleyici veya rehabilite edici nitelikte araç temin etmeye çalışır.
- Yangın, yer sarsıntısı, su baskını, kuraklık, kıtlık, topluca veya savaş dolayısıyla göçler ve benzeri olaylarda gerekli yardımlarda bulunur.
- Kurtarıcı ve ilk yardımcıları yetiştirir, gerekli kadroları teşkil eden ekipler kurar, her türlü araç- gereç ve donanımları hazır bulundurur ve bunların çalışma şekillerini yönetmelikle belirler.
- Kızılay gönüllü örgütünü kurar.
- Sivil savunma planlamasına ve eğitimine yardım eder.
- Kızılayın amacına uygun hükümet karar ve isteklerini yerine getirir.

TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele ve Ağaçlandırma) Vakfı

Kaybolan geleceği kurtarmak, açlık ve yoksulluğu gidererek topraktan gelen toplumsal barışı sağlamak için:

- Erozyon, çoraklaşma, çölleşme, kirlilik, hatalı tarım teknikleri ve amaç dışı arazi kullanımını önlemek,
- Doğal varlıkların tahribine yönelik ulusal ve uluslararası her türlü idari, siyasi ve ekonomik baskılara karşı mücadele etmek ve sorunlara çözüm önermek,
- Doğal varlıkların korunmasına yönelik politikaların hükümetlerce üretilmesini, gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasını, uygulanmasını ve uluslararası anlaşmalara uyulmasını sağlayacak bilinçli ve etkin kamuoyu oluşturmak,
- Biyolojik çeşitlilik, toprak, su ve diğer doğal kaynakların korunması, verimli kılınması ve sürdürülebilir yönetimini gerçekleştirilmeyi amaçlamıştır.

Türk Eğitim Vakfı

1967 yılından bu yana hizmet veren vakıf, eğitime gönül vermiş aydın kişiler ve iş adamlarının katkılarıyla kurulmuştur.

Vakfın amacı, maddi desteğe ihtiyacı olan başarılı öğrencilere burs vermek, okul, öğrenci yurdu ve merkezleri açmak, eğitim ve öğretim alanında araştırmalar yapmak, millî eğitime destek olmaktır.

LÖSEV (Lösemili Çocuklar Vakfı)

LÖSEV'in ilk amacı, lösemili ve kan hastası çocukların eğitim ve sağlık başta olmak üzere her türlü ihtiyaçlarının sağlanmasına yardımcı olmaktır.

Türk Kalp Vakfı

Bir grup hayırseverin 1975 yılında kalp sağlığını geliştirme düşüncesi ile kurduğu bir vakıftır.

Eğitim Gönüllüleri Vakfı

Vakfın kuruluş nedeni, devlet tarafından verilen temel eğitime katkıda bulunmaktır.

AKUT (Arama Kurtarma Derneği)

Başlangıçta temel hedefi dağ ve diğer doğa koşullarında doğru ve etkin arama ve kurtarma faaliyetleri düzenlemektir.

1997 yılı Ocak ayında deprem eğitimini, haziran ayında ise ilk sel eğitimini almaya başlayan AKUT, böylece talep edildiği takdirde doğal afetlerde de ilgili resmî kurumlara yardımcı olabilir hâle geldi.

ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı)

Ülkemizin doğal ve kültürel mirasını korumak amacıyla kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur. ÇEKÜL, doğal ve kültürel çevreyi korumak için "kent, havza, bölge, ülke" ölçeğinde projeler geliştirmektedir.

İnsanlar ve Yönetim

Yerel Yönetim

Yerel yönetim birimleri halka en yakın yönetim birimleridir. Belli nüfusun üzerinde (2000) olan yerleşim yerlerinde devlet kuruluşlarının yanı sıra yerel yönetim birimleri de vardır.

Yerel yönetimler, ulusal sınırlar içerisindeki değişik büyüklüklerdeki topluluklarda yaşayan insanların, ortak ve yerel nitelikteki gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulan ve hukuk düzeni içerisinde oluşturulmuş olan anayasal kuruluşlardır.

Anayasada tanımlanmış olan yerel yönetim kapsamında;

- il Özel idareleri,
- Belediyeler,
- Köy idareleri yer alır.

Yerel Yönetim Birimleri

İl Özel İdareleri

Belirli ve sınırlı görevleri yerine getirmekle yükümlü olan tüzel kişiliktir. İl özel idarelerinin seçilmiş organı il genel meclisidir.

İl Genel Meclisi: Valinin başkanlığında görev yaparlar. Halk tarafından seçilirler.

Belediyeler

Belediye, nüfusu iki bini aşan yerleşim yerlerinde yaşayanların ortak gereksinimlerini karşılamakla görevli, kamu tüzel kişiliğine sahip ve karar organları halk tarafından oluşturulmuş yerel yönetim birimleridir.

Birden çok merkez ilçesi bulunan illerde bir tane büyükşehir belediyesi, ilin her merkez ilçesinde de ayrı ayrı ilçe belediyeleri bulunmaktadır.

Belediye Meclisi: Belediyenin üst düzey karar organıdır. Halk tarafından beş yılda bir seçilirler

Belediye Başkanı: Belediye tüzel kişiliğinin temsilcisi ve yürütme organıdır. Temel görevi, belediye meclisi ve encümeninin kararları doğrultusunda belediye hizmetlerinin gerekli şekilde yürütülmesini sağlamaktır. 5 yıl süre için seçilir.

Belediyenin Görevleri

- Sağlık hizmetleri yapmak
- Şehrin temizliğini sağlamak
- Arsa üretmek
- Sosyal yardım yapmak
- Şehir içinde yol ve kaldırım yapmak
- Konut üretmek
- İtfaiye teşkilatı kurmak
- Alt yapı çalışmaları yapmak
- Kültür hizmetleri sağlamak
- Şehir içi ulaşım hizmetlerini sağlamak
- Esnafı denetlemek
- Yiyecek ve içecek satılan yerleri denetlemek
- Resmî nikâh işlemlerini yapmak
- Park ve oyun bahçeleri yapmak
- Yeşil alanları korumak ve yenilemek
- İnşaat ruhsatları vermek
- Kanalizasyonlar yapmak
- Kültürel ve sportif tesis yapmak
- Yerleşim yerinin elektrik, su, doğal gaz ihtiyacını karşılamak

Köy İdaresi

İhtiyar Meclisi: Belediye encümeni gibi iki tür üyeden oluşur. Üyelerin bir kısmı "seçilenler," bir kısmı da "doğal" üyelerdir.

Muhtar: Görev süresi beş yıldır, ihtiyar heyeti ile köyün işlerini yürütür. Aynı zamanda muhtar, genel yönetimin temsilcisi sıfatıyla da yasaları ve hükümet emirlerini halka duyurur.

UZAKTAKİ ARKADAŞLARIM

Ülkeler

Dünya'nın 1/4'i karalarla kaplıdır. Karalar, büyük parçalar hâlinde de bulunmaktadır. Buna kıta denir. Dünya'da 6 kıta vardır. Bunlar,

- Asya
- Amerika
- Afrika
- Avrupa
- Avustralya
- Antartika

Bunları Biliyor musunuz?

Dünyanın en büyük kıtası 44 milyon km² yüzölçümü ile **Asya**

kıtasıdır. Eski Dünya Kıtaları: Avrupa, Asya ve Afrika

kıtalarıdır.

Yeni Dünya Kıtaları: Amerika, Avustralya kıtalarıdır.

Ülkemiz, Asya ve Avrupa kıtaları arasında yer alır.

Kıtalar üzerinde coğrafi özellikleri, yaşam biçimleri, kültürleri birbirinden farklı birçok ülke vardır. Bu ülkelerden bazıları şunlardır:

Japonya:

Yüzölçümü: 377.815 km² Başkenti: Tokyo Nüfusu: 122.264.000

Japonya dört büyük ada ve küçük adalardan oluşur. Nüfus yoğunluğu fazladır. Tarıma elverişli toprakları azdır. Sanayi ve teknoloji gelişmiştir.

Hindistan:

Yüzölçümü: 3.000.000 km² Başkenti: Yeni Delhi Nüfusu: 1.088.000.000

Ülkenin geniş bölümünü ovalar kaplar. Pirinç, buğday, arpa, çay, şeker gibi ürünler yetiştirilir. Pirinç tüketiminin fazla olduğu bir ülkedir.

Bunları biliyor musunuz?

Hindistan'da inek kutsal olduğu için eti yenmez.

İngiltere:

Yüzölçümü: 244.100 km² Başkenti: Londra Nüfusu: 57.000.000

İngiltere bir ada ülkesidir. Ülke büyük düzlüklerle kaplıdır. Batı rüzgârlarının etkisiyle her mevsim yağış alır. Sanayi ve ticaretin gelişmiş olduğu bir ülkedir.

Mısır:

Yüzölçümü: 997.739 km² Başkenti: Kahire Nüfusu: 52.000.000

Mısır, Nil Nehri ile hayat bulan bir ülkedir. Ancak ülkenin çok az bölümünde tarım yapılır. Ülkenin büyük bölümü çöllerle kaplıdır. Çimento, dokuma endüstrisi gelişmiştir.

İtalya:

Yüzölçümü: 301.277 km² Başkenti: Roma Nüfusu: 57.000.000

İtalya, Akdeniz'e uzanan bir yarımadadır. Tarım ve hayvancılık gelişmiştir. Turunçgiller, tahıl üretimi yapılır.

Kültürel Farklılıklar

Her ülkenin kendine özgü yaşam biçimi, dili, dini, giyim tarzı vardır. Bu öğeler kültürü oluşturur. Her ülkenin kendine özgü yöresel kıyafetleri vardır.

Yöresel kıyafetleri kimileri bayram kutlamalarında, özel günlerde, ibadet zamanlarında kimileri de günlük hayatta giyerler.

Ülkelerin damak tatları da birbirinden farklıdır. Örneğin; Çinliler için yılan, çekirge gibi hayvanları yemek doğaldır. İtalyanlar makarnayı çok tüketirler. Makarna için farklı soslar üretmişlerdir.

TRAFİK GÜVENLİĞİ DERSİ ÖZETİ

İnsan, hayvan ve araçların kara yolu üzerindeki hal ve hareketlerine trafik denir. Trafik kurallarını öğrenip uygulamalıyız.

TRAFİK BİLİNCİ

1. Kendisinin ve başkalarının hayatının önemli olduğunu fark ederek trafik bilinci kazanır.

Trafik, yaya ve araçların karayolu üzerindeki düzenli hareketidir. Trafik eğitiminin temel amacı, trafikte tehlike yaratmamak ve tehlikelerden korunmaktır. Trafikte en önemli şey "insan ve insan hayatı" dır. İnsanlar trafikte yaya, yolcu ya da sürücü olarak yer alır. İnsanlar hangi konumda olursa olsunlar sadece kendilerinin değil, trafikte diğer insanların da can ve mal güvenliği için duyarlı olmalıdır. Trafiğin düzenli olması, yaya, yolcu ve sürücülerin trafik kurallarına uymasına bağlıdır. Trafik kuralları uzun çalışmalar sonunda belirlenmiştir. Trafik kurallarına uyalım, uymayanları uyaralım.

2. Günlük yaşantısında çevresindeki güvenli yolları seçer.

Güvenli yollar, alt geçit, üst geçit, yaya geçidi, ışıklı trafik işaret cihazları (yeşil kırmızı), okul geçidi ve trafik polisinin görev yaptığı yerlerdir. Bir yere giderken en kısa yol değil en güvenli yol tercih edilmelidir.

3. Oyun oynamak için güvenli yerleri seçer.

Güvenli oyun yerleri, taşıt çıkma tehlikesi olmayan, ailenizin güvende olduğunuzu bildiği, güvende olduğunuz, rahatça oynayabildiğiniz ve sürücülere tedirginlik yaşatmayan yerlerdir.

Yaya kaldırımları, cadde ve sokaklar oyun (futbol, yakan top vb.) oynamak için güvenli olmayan yerlerdir. Evlerin bahçeleri, okul bahçeleri, spor alanları, çocuk parkları, temiz ve uygun arsalar güvenli oyun yerleridir.

Cadde ve sokak kenarlarında ya da buralara yakın boş arsa ve bahçelerde oyun oynamak, tehlikelidir. Oyun oynarken yola kaçan topun peşinden aniden yola çıktığımızda her an bir araç ile karşılaşabiliriz. Oyun oynamak için inşaat alanları ve çöp dökülen yerler de uygun değildir. Buralarda oyun oynarsak çivi, cam gibi inşaat malzemeleri yaralanmamıza sebep olabilir. Çöp dökülen yerler ise sağlık ve temizlik açısından oyun oynamak için uygun alanlar değildir.

Çocukların oyun alanlarına yaklaşan bir sürücü yavaşlamalıdır.

4. Taşıt trafiğine kapalı oyun alanlarında bisiklet, kaykay, paten, kızak vb. araçları güvenli kullanma kurallarını uygular.

Taşıt trafiğine kapalı oyun alanlarında bisiklet, kaykay, paten vb. binerken kask, dizlik, dirseklik takılması ve bisikletin selesine ikinci bir kişinin alınmaması gerekir. Taşıt trafiğine kapalı oyun alanlarında bisiklet, kaykay, paten, kızak vb. araçları kullanırken akrobatik hareketler yapılmaması, sağa sola dönüşlerde dikkatli olunması, hızlı gidilmemesi gerekir. Bisikleti hızlı sürersek aniden durmak gerektiğinde duramayıp kaza yaparız.

Bisiklet, kaykay, paten, kızak vb. araçları kullanırken en çok baş, dirsek ve diz yaralanmaları olur. Taşıt trafiğine kapalı oyun alanlarında bisiklete binerken kask, dizlik, dirseklik takmalıyız.

Bisikleti, yayalara karşı saygılı bir şekilde, taşıtlara tutunmadan ve iki elle sürmeliyiz. Hızlı Bisikletin boyuna uygun olması, kornasının ve frenlerin çalışır durumda olması gerekir. Bisikleti sürerken ellerimizi gidondan ayırmamalıyız.

Taşıt trafiğine kapalı olsa bile bisiklet yolun sağından sürülmelidir. Bisikleti karayolunda sürmek için 11 yaşını bitirmiş olmak yeterlidir. 11 yaşını bitirinceye kadar taşıt trafiğine kapalı oyun alanlarında kullanmalıyız.

5. Emniyet kemeri kullanmanın önemini açıklar.

Çocuk güvenlik koltuğu ve emniyet kemeri kaza anında taşıt içerisinde güvenliğini sağlamaktadır. Aracın ön koltuğunu oturabilmek için 12 yaş ve üstü olunmalıdır. Emniyet kemeri ve çocuk güvenliği koltuğu kullanmak ani fren ve çarpışmalarda savrulmayı önler ve hayat kurtarır. Ayrıca emniyet kemeri takmak yasal bir zorunluluktur. Okul taşıtı ve özel taşıtlarda, emniyet kemeri takma zorunludur.

Arka tarafa oturan küçük çocuklarında çocuk güvenlik koltuğuna oturtulması gerekir. 0-7 yaş çocuklar, çocuk güvenlik koltuğu kullanmalıdır. Çocuk güvenlik koltuğunun faydaları, kazalardaki yaralanma riskini en aza indirmesi, çocukların yaşlarına uygun pozisyonlarda, güvenli, konforlu ve taşıt sürücüsünü rahatsız etmeyecek şekilde seyahat etmesini sağlamasıdır.

TRAFİK BİLGİSİ

6. Trafikte karşılaşılabileceği trafikle ilgili öğeleri tanıır.

Yaya: Araçlarda bulunmayan, kara yolunda hareketsiz veya hareket halinde bulunan insandır. Sürücü: Kara yolunda motorlu ve motorsuz araçları kullanan kişilere sürücü denir.

Yolcu: Aracı kullanan sürücü ile hizmetliler dışında araçta bulunan kişilerdir.

Sokak: İl, ilçe gibi yerleşim bölgelerinde, iki yanında evler olan, caddeye oranla daha dar ya da kısa olabilen yol.

Cadde: Şehir ve kasabaların önemli bölgelerini birbirine bağlayan geniş ve uzun yol.

Yaya Yolu (Yaya Kaldırımı): Karayolunun, taşıt yolu kenarı ile gerçek veya tüzel kişilere ait mülkler arasında kalan ve yalnız yayaların kullanımına ayrılmış olan kısmıdır.

Yaya Geçidi: Taşıt yolunda, yayaların güvenli geçebilmelerini sağlamak üzere, trafik işaretleri ile belirlenmiş alandır.

Okul Geçidi: Genel olarak okul öncesi, ilköğretim ve orta dereceli okulların çevresinde özellikle öğrencilerin geçmesi için taşıt yolundan ayrılmış ve bir trafik işareti ile belirlenmiş alandır.

Alt Geçit: Karayolunun diğer bir karayolu veya demiryolunu alttan geçmesini sağlayan yapıdır.

Üst Geçit: Karayolunun diğer bir karayolu veya demiryolunu üstten geçmesini sağlayan yapıdır.

Trafik polisi, trafiği düzenlemekle görevli kişidir.

Taşıt: Karayolunda insan, hayvan ve yük taşımaya yarayan araçlardır. Bunlardan makine gücü ile yürütülenlere "motorlu taşıt" insan ve hayvan gücü ile yürütülenlere "motorsuz taşıt" denir.

Işıklı İşaret Cihazı: Motorlu ve motorsuz kara taşıtı yollarında, kavşak geçiş ve dönüşlerde, trafik kazalarını önlemek ve trafik akışını düzenlemek için kullanılan, trafik ışıklarına yaklaşıldığı haber veren bir trafik levhasıdır. Kırmızı ışık "Dur" anlamına gelir. Sarı ışık "Hazırlan" anlamına gelir. Yeşil ışık "Geç" anlamına gelir.

Trafik İşaret Levhaları: Yaya ve araç trafiğinin güvenli bir şekilde akması, kazaların önlenmesi amacıyla, karayollarında, şehir içi yollarda, cadde ve sokaklarda araç sürücüleri ve yayaları yol ve çevresinin genel yapısı hakkında gerekli görülen uyarı ve önerilerin yazı ve semboller halinde mesajlarla ifade etmek için kullanılırlar.

7. Ulaşım türlerini tanıır.

Ulaşım türleri, kara yolu, demir yolu (tramvay, tren) deniz yolu (Gemi, şilep, vapur, mavna, yelkenli, denizaltı, deniz otobüsü, kano), hava yolu(uçak, helikopter, planör, teleferik, zeplin, balon)dur.

Ulaşımında zaman, ekonomik olma ve güvenilirlik önemlidir. En yaygın ulaşım şekli kara yoludur.

Demiryolları kara içinde en ucuz taşıma sistemidir. Deniz yolu, en ekonomik ulaşım türüdür. Çünkü deniz taşıtlarının yük ve yolcu kapasitesi fazladır. Havayolları, en hızlı ulaşım şeklidir.

TRAFİK BİLİNCİ

7. Ulaşım türlerini tanıır.

Ulaşım türleri, kara yolu, demir yolu (tramvay, tren) deniz yolu (Gemi, şilep, vapur, mavna, yelkenli, denizaltı, deniz otobüsü, kano), hava yolu(uçak, helikopter, planör, teleferik, zeplin, balon)dur.

Ulaşımında zaman, ekonomik olma ve güvenilirlik önemlidir. En yaygın ulaşım şekli kara yoludur.

Demiryolları kara içinde en ucuz taşıma sistemidir. Deniz yolu, en ekonomik ulaşım türüdür. Çünkü deniz taşıtlarının yük ve yolcu kapasitesi fazladır. Havayolları, en hızlı ulaşım şeklidir.

8. Işıklı trafik işaret cihazı ve trafik işaret levhalarını tanır ve ayırt eder.

Trafik işaret cihazları ile levhaların neler olduğunu ve anlamını öğrenmeli ve bilmeliyiz. Yeşil ışıkta GEÇ sarı ışıkta HAZIR OL kırmızı ışıkta.DUR Yayalar kırmızı ışıkta geçmeli yeşil ışıkta durmalıdır. Taşıtlar yeşil ışıkta geçmeli kırmızı ışıkta durmalıdır.

Trafik işaret levhaları üçgen, kare ve daire şeklindedir. Üçgen şeklindeki trafik işaret levhaları, uyarıcı, kare şeklindeki trafik işaret levhaları ise bilgilendirici ve daire şeklindeki trafik işaret levhaları, yasaklayıcı- kısıtlayıcıdır.

						
Yaya geçidi	Okul geçidi	Yaya Giremez	Bisiklet giremez	Mecburi yaya yolu	ışıklı trafik işaret cihazı	kontrolsüz demiryolu geçidi

9. Işıklı trafik işaret cihazı ve trafik işaret levhalarını korur.

Kara yollarına trafik işaret cihazlarının konulma amacı, düzenli ve güvenli bir trafik ortamı oluşturmaktır. Trafik işaret cihaz ve levhalarını korumalı, zarar vermemeli ve zarar verenleri uyarmalıyız. Trafik işaret cihaz ve levhaları trafiğin dilidir. Trafik işaret levhalarına verilen zararlar, trafik kazalarına sebep olabilir. Trafik işaret levhalarına zarar verilmesi yaya güvenliği ve ülke ekonomisini olumsuz yönde etki yapar.

Yaya Geçidi: Taşıt yolunda, yayaların güvenli geçebilmelerini sağlamak üzere, trafik işaretleri ile belirlenmiş alandır.

Okul Geçidi: Genel olarak okul öncesi, ilköğretim ve orta dereceli okulların çevresinde özellikle öğrencilerin geçmesi için taşıt yolundan ayrılmış ve bir trafik işareti ile belirlenmiş alandır.

Alt Geçit: Karayolunun diğer bir karayolu veya demiryolunu alttan geçmesini sağlayan yapıdır.

Üst Geçit: Karayolunun diğer bir karayolu veya demiryolunu üstten geçmesini sağlayan yapıdır.

10. Kara yolunda karşıya geçiş kurallarını uygular.

Yayalar karşıya geçerken dikkatli olmak ve trafik kurallarına uymak zorundadırlar. Karşıdan karşıya geçerken güvenli yerlerden geçmeliyiz. Güvenli geçiş yerleri yayalar için yapılmıştır.

Kara yolunda karşıya geçişlerde, alt geçit, üst geçit, yaya geçidi, trafik ışıkları, okul geçidi ve trafik polisinin olduğu yerleri kullanmalıyız. Trafik polisi tarafından yönetilen kavşaklardaki karşıya geçişlerde trafik polisinin işaretlerine uyulması zorunludur.

Trafik işaret ve levhalarının bulunmadığı yollar, karşıya geçişlerde güvenli olmayan yerlerdendir. Bu yerlerde, "Dur, bak, dinle, karar ver ve geç" komutlarından oluşan güvenli geçiş kurallarının uygulanması gerekir. Güvenli geçiş kuralında önce durmalı, daha sonra yola bakıp trafiğin sesini dinlemeli ve güvenli olduğuna karar verdikten sonra geçmelidir. Yolda önce sola, sonra sağa, sonra tekrar sola bakarak acele etmeden yolun ortasına gelinir. Yolun ortasında tekrar sağa bakılarak karşıya geçilir.

Karşıya geçişlerde yayaların yeşil ışığı yol üzerinde değil, kaldırımında yola iki adım mesafede beklemek daha güvenlidir. Karşıya geçişlerde araçların durma mesafesi de göz önünde bulundurulmalıdır.

Ani olarak yola inme, duran araçların önünden, arkasından ve arasından geçme sakıncalıdır. Yayalar eğer park etmiş araçların arasından, önünden veya arkasından çok yakın geçerse, buma iki sakıncası olabilir: Birincisi, araç birdenbire hareket edebilir; ikincisi, geçen araç sürücüsü yayayı görmeyebilir; her iki durumda da kaza olasılığı mevcuttur.

Karşıya geçişlerde, değişik ülkelerde trafiğin akış yönü ülkemizdekinden farklı olabilir. Ülkemizde sağdan akan trafik KKTC, Endonezya, Güney Afrika, İrlanda gibi bazı ülkelerde soldan akar.

Çevre yolu ve otoyollardan kesinlikle karşıya geçilmemesi gerekir. Engelli bireylerin (görme, duyma, ortopedik vb.) güvenli olarak karşıya geçişlerine yönelik önlemler alınmalıdır.

TRAFİK KURALLARI

11. Yaya kaldırımında uyulması gereken kuralları uygular.

Yaya Yolu (Yaya Kaldırımı): Karayolunun, taşıt yolu kenarı ile gerçek veya tüzel kişilere ait mülkler arasında kalan ve yalnız yayaların kullanımına ayrılmış olan kısmıdır. Kaldırımlar yayaların, yolların ise taşıtların hakkıdır. Taşıt yolundan değil yaya yolundan yürümeliyiz.

Yaya kaldırımında yürürken çocuklar büyüklerin ellerinden tutmalıdır. Yaya yolunda veya kaldırımlarda arkadaşlarımızla yürürken itişmemeli, taşıt trafiğine uzak yerden yürümeli, oyun oynamamalı ve koşmamalıyız. Kaldırımda bulunabilecek ağaç, çukur, levha vb. engellere dikkat etmeliyiz.

Özel gruplara (hamile, yaşlı, engelli, küçük çocuk) karşı hassas davranmalıyız. Kaldırımdaki rampalar ortopedik engelliler için (çıkıp-inilebilecek) uygunluğa sahip olmalıdır.

Yaya kaldırımında yürürken/beklerken diğer yayaların geçişine engel olacak davranışlarda bulunulmamalı, bisiklet, paten, kayak vb. araçların kullanılmamalı.

12. Yaya kaldırımı olmayan yollarda uyulması gereken kuralları uygular.

Şehirlerarası yolların iki tarafında yaya ve taşıtların trafiği aksatmadan duraklamasına yarayan çakıl veya toprak yola banket denir.

Yaya kaldırımının olmadığı bir yolda tek başına veya grup hâlinde yürürken sürücülerin bizi rahatlıkla görebileceği şekilde taşıt trafiğine uzak yerden, yolun sağından, acele etmeden ve dikkatli bir şekilde yürümeliyiz. Eğer grup hâlinde yürünüyorsa tek sıra hâlinde yürümeliyiz.

13. Taşıtlara biniş ve iniş kurallarını uygular.

Özel taşıtlara biniş ve inişlerde kaldırım tarafındaki sağ kapıdan binilmesi ve inilmesi gereklidir. Taşıtların sol tarafı tehlikelidir. Gelen araç bizi çarpabilir.

Taşıtlar durmadan inmeye ve binmeye çalışılmamalıdır. Taşıtlar durunca araçtan inmeliyiz veya araca binmeliyiz.

Taşıtlara topluca değil sıra ile binilmeli ve inilmelidir. Topluca inmeye veya binmeye çalışırsak kargaşaya yaşanır. Bu da trafiğin akışını olumsuz yönde etkiler. Taşıtlara sıra ile binmek kargaşayı önleyerek trafik akışını olumlu yönde etkiler.

Özel gruplara (hamile, yaşlı, engelli, küçük çocuk) karşı hassas davranmalıyız.

Toplu taşıma araçları, kişisel araç kullanılmadan yapılan yolculuklar için kullanılan tren, otobüs, metrobüs, tramvay, uçak, feribot ve dolmuş gibi araçlardır. Araç ile yolculuk yapmak benzin, servis, otopark vb. nedenlerle toplu taşıma araçlarına göre çok daha pahalı. Toplu ulaşım araçlarının en büyük faydası ve tercih sebebi ekonomik olmalarıdır. Seyahat süresince zamanınızı kitap okumak, müzik dinlemek gibi çeşitli şekillerde değerlendirebiliriz. Toplu taşıma araçlarını kullanarak duraklara veya istasyonlara kadar yürümek, merdivenleri inip çıkmak gibi egzersiz yapabiliriz. Egzoz dumanlarının neden olduğunu hava kirliliğinin ve karbon salınımının azaltılmasına katkı sağlayıp çevreye daha duyarlı davranmış oluruz. Zaman kazanırız.

Mutlaka bilet almalı. Toplu taşıma araçlarına ait duraklarda binmeli ve inmeliyiz. Toplu taşıma aracına ön kapıdan binmeli, orta ve arka kapıdan inmeli. Yolun sağından inmeli.

14. Yolculuk sırasında uyulması gereken kuralları uygular.

Toplu taşıma araçlarında hamile, çocuklu, gazi, yaşlı veya engelli yolculara yer verilmeli, iniş ve binişlerinde yardımcı olunmalıdır. Taşıtlar hareket halindeyken ya da dururken taşıtların kapı ve penceresinden el, kol, baş çıkarmamalıyız. Böyle yapmazsak kendimizin ve başkalarının hayatını tehlikeye atarız. Sürücünün dikkatini dağıtacak hareketlerden kaçınmalıyız. Toplu taşıma araçlarında ayakta yolculuk yapıyorsak taşıtların içinde bir yerlere tutunmalıyız. Toplu taşıma araçları hepimizin malıdır. Taşıtlara zarar vermemeliyiz. Temiz tutup korumalıyız.

Toplu taşıma araçlarında diğer yolcularla yüksek sesle konuşmak, öndeki koltuğu itmek, birbirini iterek şakalaşmak, cep telefonu ile uzun süreli ve yüksek sesle konuşmak, müzik çalarla yüksek sesli müzik dinlemek gibi yolculuğun güvenliğini tehlikeye sokacak hareketler, diğer yolcuların düzenli ve rahat bir yolculuk yapmalarına engel olur.

Araç kullanırken cep telefonu kullanan kişi, radyasyona maruz kalır. Araba kullanırken telefonla konuşmak trafik kurallarınca da suçtur. Cezası 77 TL dir. Araç kullanırken cep telefonu ile görüşmek, sürücünün dikkatinin dağılmasına neden olur ve ölümlü kazalara yol açar. Sürücülerin bu konuda uyarılması gerekir.

15. Toplu taşıma araçlarını ve diğer araçları korur.

Toplu taşıma araçlarını temiz tutup korumalıyız. Toplu taşıma araçlarına ve diğer araçlara boyamak, çizmek, kirletmek, koltukları kesmek, üzerine yazı yazmak, taş atmak vb. zarar verici davranışlarda bulunmak, yanlış bir davranış olup aynı zamanda suçtur. Toplu taşıma araçları vergilerimizle alınır. Toplu taşıma araçlarına verilen zararların onarımı için her yıl önemli harcamalar yapılır. Bu paralar bizim cebimizden çıkar.

TRAFİKTE ALINACAK ÖNLEMLER

16. Değişik hava koşullarında, karşılaşılabileceği tehlikelere karşı önlemler alır.

Sis, yağmur, kar, buzlu, güneşli gibi değişik hava koşullarında kıyafet seçimi, daha dikkatli olmak, tutunarak yürümek, çatılarda oluşan buz sarkıtlarına dikkat etmek vb. alınacak önlemler önemlidir. Soğuk, karlı havlarda bere kulağımızı kapattığı zaman araçların sesini duyamayız. Yağmurlu havalarda şemsiyeyi düzgün tutmadığımızda önümüzü göremeyiz. Trafikte araçları buzlanma nedeniyle kayabilir. Bu nedenle dikkatli olunması gerekir.

17. Karanlıkta sürücüler tarafından fark edilebilmek için gerekli önlemleri alır.

Yansıtıcı malzeme herhangi bir ışık kaynağından yayılan ışık demetini kontrol edebileceğimiz bir açıda yönünü değiştiren malzemelerdir. Kaba hatlarıyla ışık ışını bir cisme çarptığında geldiği açıyla yansır. Eğer ışığın çarptığı cisim renkliyse, ışın çarptığı cismin renginde yansır. Işığın çarptığı cismin yüzeyi düz değilse bu yansımının açısı değişir.

Yaya yolu ve banketlerden yürümek zorundadır. Gece yürüyüşlerinde sürücülerin yayaları rahatça görebilmesi için yansıtıcı özelliği olan ve açık renk (beyaz) elbiseler giyilmelidir. Okul eşyaları ve çantalarda yansıtıcı özelliği olan etiketler yapıştırılmalıdır. El feneri ya da ışıklı araç taşınmalıdır.

18. Üzeri açık taşıtlarda veya yük üzerinde yolculuk yapmanın, taşıtlara asılma ve tutunmanın sebep olacağı sonuçları değerlendirir.

Üzeri açık taşıtlar (kamyonet, kamyon, traktör vb.) yolcu değil, yük taşımak için üretilmiştir. Yük üzerinde yolculuk yapılması hâlinde, yol kenarlarındaki ağaçlara ve yüksekliği az olan üst geçitlere çarparak alçaktan geçen elektrik tellerine takılarak zarar görürüz. Ani frenlerde, kasislerde ve dönemece girildiğinde, taşıtın sarsılması nedeniyle her an taşıttan düşülebiliriz ve yaralanabiliriz. Yolculuk sırasında olumsuz hava koşulları da yolcuların sağlıklarını ve yaşamlarını olumsuz etkiler.

Hareket halindeki taşıtlara asılmak ve tutunmak çok tehlikelidir. Düşüp veya sürücünün dikkatini dağıtıp kazaya neden olabiliriz. Araca tutunan ve asılan kişi, aracın hızlanmasıyla ve aniden durmasıyla savrulup düşebilir, arkadan ya da karşı yönden gelen bir başka aracın altında kalabilir. Sürücünün dikkatini dağıtıp kazaya neden olabiliriz. Bu tür tehlikeli davranışta bulunanlar mutlaka uyarılmalıdır. Yolculuk, araç içinde ve oturularak yapılmalıdır

19. Trafik kazalarının nedenlerini açıklar.

Kara yolu üzerinde, bir ya da daha çok aracın karıştığı ve zararlı sonuçlanan olaylara trafik kazası denir. İnsanlardan (dikkatsizlik, alkol, uykusuzluk, aşırı hız yapma, yayaların aniden taşıt yoluna fırlaması, karşıya dikkatsiz geçme, hatalı dönüş yapma vb), taşıtlardan (lastik patlaması) ve yollardan (yoldaki çukurlar) kaynaklanan nedenlerle trafik kazası olur.

Ülkemizde trafik kazalarının meydana gelmesinde en büyük kusur sürücü, yolcu, yayaya aittir. Trafik kazalarından korunma için hız limitlerine uyma, alkollü araç kullanmama, emniyet kemeri takma gibi trafik kurallarına uymalıyız. Sorumluluğunu bilen ve kurallara uyan yolcular, trafik kazalarına neden olmazlar.

İLK YARDIM

1.Kaza anında kimlerden ve nasıl yardım istenmesi gerektiğini belirtir.

Acil Yardım ve Kurtarma Hizmetleri numarası 112'dir. Trafik kazalarında hemen 112 aranmalıdır. Arayan kişi, kendisi ve bulunduğu yer hakkında kısa, açık, öz olarak bilgi vermelidir. Telefon açtığımızda kazanın yeri, kazanın oluş biçimi ile yaralı sayısı hakkında bilgi verilmelidir. Ayrıca güvenlik için de 155 aranmalı ve trafik polislerin de kaza yerine gelmesi sağlanmalıdır.

Sadece trafik kazalarında değil, her türlü acil durumlarda 112 aranabilir. 112 numarası, gereksiz yere aranmamalıdır. Ağır yaralanmalarda, 112 Acil Yardım ve Kurtarma Hizmetleri aranmalı ve sağlık kuruluşlarına ailenin ya da tanıdık bir yetişkinin kontrolünde gidilmesi gerekir.

18-65 Yaş arasında, ağırlığı 50 kg üzerinde, önemli bir sağlık sorunu olmayan kan merkezine kan vermek için geldiğinde yapılan muayenede sağlığı uygun olduğu tespit edilen ve hemoglobinin ölçümü normal olan herkes 3 ay aralıklarla kan bağışında bulunabilir.

Hayat kurtarma anlamında, sağlıklı olan her organ bağışlanabilir. On sekiz yaşını doldurmuş ve doğru ile yanlış ayırabilme yeteneğine sahip herkes, başta kalp olmak üzere, akciğer, böbrek, karaciğer ve pankreas gibi organlar; kalp kapağı, göz kornea tabakası, kas ve kemik iliği gibi dokuları bağışlayabilmekte ve bunlar günümüz tıp teknolojisinde nakledilebilmektedir. Ölümden sonra nakil için organın alınması, ancak beyin ölümünün kesin tespit edilmesi ve izin alındıktan sonra mümkündür.

Gerektiğinde “155 Polis İmdat”, “156 Alo Jandarma” ve “110 İtfaiye” numaralarının aranabilir.

2. İlk yardım uygulamalarının kimler tarafından yapılması gerektiğini açıklar.

İlk yardım: Kaza, hastalık, yangın, deprem gibi tehlikeli ve ani durumlarda yaralının veya hastanın en yakın sağlık kuruluşuna gidinceye kadar yaşamını kurtarmak ve durumunun kötüleşmesini önlemek için eldeki olanaklarla olay yerinde yapılan müdahaledir.

Herhangi bir kaza anında yaralıya, ilk yardım uygulaması sağlık görevlileri gelinceye kadar sağlık personeli ve ilk yardım eğitimi almış kişiler tarafından yapılmalı yoksa panik yapmamalı ve uzman kişilerin gelmesi beklenmelidir. Kaza anında yanlış yapılan ilk yardım sakatlıklara ya da ölümlere neden olur, tehlikelidir. Doğru yapılan ilk yardım ise hayat kurtarır. Bu nedenle herhangi bir kaza anında yaralıya basit müdahaleler dışında, sağlık personeli ve ilk yardım eğitimi almış kişiler hariç, hiç kimsenin ilk yardım uygulaması yapmaması gerekir.

3. Araçlardaki ilk yardım çantasında bulunan ilk yardım malzemelerini tanıır ve bunların nasıl kullanıldığını açıklar.

Karayolları Trafik Konuna ve buna bağlı yönetmeliğe göre tüm motorlu taşıtlarda (motosiklet, motor bisiklet, iş makinesi hariç) ilk yardım çantası bulundurmaları zorunludur. Traktörler de römork takılabildiği için zorunlular listesine alınmıştır.

Sargı Bezi: Yara üzerine konulan pansuman malzemelerini yerinde tutmak, kırıklarda bölgenin tespitini yapmak ve hareketsizliğini sağlamak, yarayı dış etkenlerden korumak, kol ve bacaklardaki kanamaları durdurmak ve şişlikleri önlemek amacıyla kullanılır.

Steril Gazlı Bez: Kanamaların tamponlanması, yaraların kapatılması için kullanılır.

Üçgen Sargı Bezi: Yaralı organı sarmak için kullanılır.

Antiseptik Solüsyon: Yarayı temizlemek ve mikroplardan arındırmak için kullanılır.

Plaster: Yara üzerine konulan pansuman malzemesinin yerinde tutulması sağlanır.

Çengelli İğne: Sargı bezini tutturmak için kullanılır.

Küçük Makas: Sargı ve pansuman malzemelerini kesmeye yarar.

Esmark Bant: Çıkkı burkulma ve kanamalarda kullanılır.

Turnike: Kol ve bacaklardaki ağır kanamaların durdurulması için kullanılır.

Bant: Küçük yaraların kapatılmasında kullanılır. Aynı zamanda yarayı dış etkenlerden korur.

Alüminyum Yanık Örtüsü: Yaralının altına serilir veya şoktaki hastanın üstüne örtülür.

Eldiven: İlk yardım malzemelerini temiz tutmak, onları el yoluyla bulaşabilecek mikroplardan uzak tutmak için kullanılır.

Fener: Kaza gece olduğunda etrafı aydınlatmak amacıyla kullanılır.

4. Hafif yaralanmalarda ilk yardım uygulamalarını açıklar.

Basit ilk yardım kurallarını bilmelidir. Sıyrık, bere, çürük, ezik gibi hafif yaralanmalarda; yara antiseptikle silmeli, yoksa sabunlu su ile yıkayıp yara bandı veya kuru ve temiz bir sargı bezi ile kapatılmalıdır.

5. Ambulansa yol vermenin önemini açıklar.

Ambulansın trafikte diğer araçlara göre geçiş üstünlüğü vardır. Ambulansta taşınan kişi yaralı, hasta veya hayatı tehlikesi olan birey olabileceği için ambulansa yol verilmelidir. Çünkü hasta ve yaralıların acil olarak hastaneye yetiştirilmesi ve gerekli müdahalenin yapılması gerekmektedir.

Ambulansın taşıdığı hayatlar, zamana karşı bir mücadele verdiğiinden, hızlı ve birlikte hareket etmek çok önemli. Ambulans sol şeritten gelirken, esas iş aslında sağ şeritteki araçlara düşüyor. Sağ şeritteki araçlar, ambulans sirenini duydukları zaman, arkalarındaki aracın takip mesafesini dikkate alarak yavaşça frene basarak durmalılar. Böylece sağ şeritteki trafik durmasıyla, sol şeritteki sürücüler sağda açılan yola girerek ambulansa yol verebilirler. Siren sesini duyduğunuzda her zaman şunu hatırlamakta yarar var: “Sağdaki dur, önünü boşalt. Soldaki bu boşluğa kay, yolu aç!” Siren sesini anlamı bu.

TÜRKÇE DERSİ DİLBİLGİSİ KONULARI

DİL: İnsanların duygu, düşünce ve isteklerini anlatmak için kullandıkları ses ve işaretlerin tümüne **DİL** denir.

ANADİL: Ailemizden ve yakın çevremizden öğrendiğimiz ve okulda geliştirdiğimiz dile **ANADİL** denir.

TÜRKLERİN GÜNÜMÜZE KADAR KULLANDIĞI ALFABELER

- 1- Göktürk Alfabetesi
- 2- Uygur Alfabetesi
- 3- Arap Alfabetesi
- 4- Yeni Türk Alfabetesi (Latin Alfabetesi)

DİL BİLGİSİ: Bir dili doğru konuşmak ve yazmak için gerekli bütün kuralları inceleyen, gösteren ve öğreten bilim dalına **DİL BİLGİSİ** denir.

SES: Çevreye yayılan titreşimlerin, kulağımız tarafından duyulmasına **SES** denir.

HARF

HARF: Sesleri yazmaya yarayan işaretlere **HARF** denir.

ALFABE (ABECE): Harflerin belli bir kurala göre dizilmiş şekline **ALFABE (ABECE)** denir.

HARFLERİN ÖZELLİKLERİ

- * Alfabemizde 29 harf vardır
- * 29 Harfin 8 tanesi ünlü, 21 tanesi ünsüzdür

ÜNLÜ HARFLER

	DÜZ		YUVARLAK	
	GENİŞ	DAR	GENİŞ	DAR
KALIN ÜNLÜLER	A	I	O	U
İNCE ÜNLÜLER	E	İ	Ö	Ü

BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU: Türkçe bir sözcüğün ilk hecesindeki ünlü harf ince (**e, i, ö, ü**) ise sonraki ünlüleri de ince; ilk hecedeki ünlü harf kalın (**a, ı, o, u**) ise diğer ünlüler de kalın olur. Bu uyma **BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU** denir.

BÜYÜK ÜNLÜ UYUMUNA UYMAYAN DURUMLAR

- 1- Tek heceli sözcüklerde aranmaz. (Ay-göz-süt)
- 2- Birleşik sözcüklerde aranmaz. (hanımeli –atasözü – Setbaşı)
- 3-Dilimize yabancı dillerden giren sözcüklerde aranmaz. (Telefon – televizyon – metro)
- 4-Ki – ken – yor – leyim –imtrak – taş – gil eki alan Türkçe sözcüklerde aranmaz .(Oradaki – okurken – seviyor – sabahleyin – yeşilimtrak – meslektaş –kemalgil)

KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMU:

- * Türkçe sözcüklerde düz ünlülerden (**a,e,i**) sonra yine düz ünlüler gelir.
- * Türkçe sözcükler yuvarlak ünlülerle (**o,ö,u,ü**)başlıyorsa diğer hecelerdeki ünlüler ya düz geniş (**a,e**) ya da dar yuvarlak (**u,ü**) ile devam eder.
- * Türkçe sözcüklerde (**o,ö**) yalnızca ilk hecelerde olur.

ÜNSÜZLERİN ÖZELLİKLERİ

- * Alfabemizde 21 ünsüz vardır
- * 8 Tanesi sert ünsüz,13 tanesi yumuşak ünsüzdür
- * 8 Tanesi süreksiz ,13 tanesi sürekli ünsüzdür
- * Sert ünsüzleri bulmak için **FİSTİKÇİŞAHAP** sözcüğünün ünsüzlerine bakabiliriz

ÜNSÜZLER

	SÜREKSİZ	SÜREKLİ
SERT	P – Ç – T - K	F- H – S – Ş
YUMUŞAK	B – C – D - G	Ğ – J – L – M – N – R – V – Y – Z

SERT ÜNSÜZLERİN YUMUŞAMASI: Türkçe sözcüklerin sonlarında bulunan (**p,ç,t,k**) sert ünsüz harfleri, ünlü harflerle başlayan bir ek aldıklarında yumuşayarak (**b,c,d,g,ğ**) ye dönüşür. Bu kurala

SERT ÜNSÜZLERİN YUMUŞAMASI denir.

yaprak + a →yaprağ**a**

SERT ÜNSÜZLERİN BENZEŞMESİ: Sonu (**p,ç,t,k,f,h,s,ş**) sert sessiz harflerinden biri ile biten sözcüklerin sonuna (**c,d,g**) harfleri ile başlayan bir ek getirilirse, ekin başındaki harf setleşir. Bu kurala **SERT ÜNSÜZLERİN BENZEŞMESİ** denir.

Yaprak + da → yaprak**ta**

HECE

HECE: Ağızımızın bir hareketiyle çıkan, anlamlı veya anlamsız ses ya da ses topluluğuna **HECE** denir.

TÜRKÇE'DE ALTI ÇEŞİT HECE VARDIR:

1- Bir ünlü	: a - e
2-Bir ünlü + bir ünsüz	: al – üç
3-Bir ünsüz + bir ünlü	: bu – ha
4-Bir ünsüz + bir ünlü + bir ünsüz	: bal – gel
5-Bir ünlü + bir ünsüz + bir ünsüz	: alt – ilk
6-Bir ünsüz + bir ünlü + bir ünsüz + bir ünsüz	: dört – sarp

HECE DÜŞMESİ (ÜNLÜ DÜŞMESİ) : Dilimizde iki heceli bazı sözcükler, ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında ikinci hecelerindeki ünlü harf düşer. Bu olaya **HECE DÜŞMESİ** ya da **ÜNLÜ DÜŞMESİ** denir.

akıl = akl

burun=burnu

fikir=fikri

KAYNAŞTIRMA HARFLERİ: Türkçe sözcüklerde iki ünlü yan yana bulunmaz. Bu nedenle sonu ünlü ile biten bir sözcüğe, ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde araya (y,ş,s,n) harflerinden biri girer. Bu harflere **KAYNAŞTIRMA HARFLERİ** denir. Kaynaştırma harfleri **YAŞASIN** sözcüğünün ünsüzlerinde vardır.

ULAMA: Ünsüzle biten bir sözcükten sonra ünlü ile başlayan bir sözcük geldiğinde bunlar bir sözcükmüş gibi söylenir. Sözcüklerin böyle birleştirilmesine **ULAMA** denir. **Babam Ankara'dan geldi.**

SÖZCÜK (KELİME)

SÖZCÜK (KELİME) : Tek başına anlamı olan ya da cümlede anlam kazanan, hece veya hece topluluklarına **SÖZCÜK (KELİME)** denir.

KÖK: Türkçede bir sözcüğün en küçük parçasına **KÖK** denir.

EK: Sözcük türetmek veya sözcüğün görevini belirtmek için kullanılan ses veya seslere **EK** denir.

ÇEKİM EKİ: Sonuna eklendiği sözcüğün anlamını değiştirmeyen, eklendiği sözcüğü cümle içinde biçimlendiren ekler **ÇEKİM EKİ** denir.

ÇEKİM EKLERİ NELERDİR?

- 1- Adın durum ekleri (i – e – de - den)
- 2-Çoğul ekleri (ler - lar)
- 3-İyelik ekleri (sahiplik) [(i)m – (i)n – (i)]
- 4-Tamlama ekleri (in – i)
- 5-Eylem (fiil) çekim ekleri (kişi ekleri – kip ekleri – olumsuzluk eki)

YAPIM EKLERİ: Sözcüğün sonuna eklenerek yeni anlamda sözcükler türeten ekler **YAPIM EKLERİ** denir.

EN ÇOK KULLANILAN YAPIM EKLERİ

Lik – ki – ci – cik – ce – daş – siz – cil – men – gi – gin – me – iş – mek – inç – gen – ecek – inli – in – ir – leş

YAPILARINA GÖRE SÖZCÜKLER

- 1- Basit (kök) sözcükler.
- 2- Türemiş (gövde) sözcükler.
- 3-Birleşik sözcükler.

BASİT SÖZCÜKLER: Yapım eki almamış, başka bir sözcükle birleşmemiş, anlamlı olarak daha küçük parçalara ayrılamayan sözcüklere **BASİT (KÖK) SÖZCÜKLER** denir.

Çiçek – sandalye – pasta

TÜREMİŞ SÖZCÜKLER: Basit sözcüklere yapım eklerinin gelmesiyle oluşan yeni anlamlarda sözcüklere **TÜREMİŞ SÖZCÜKLER** denir. **Türemiş (gövde)** sözcüklerde kök sözcükler arasında mutlaka anlam ilişkisi vardır.

Oduncu – tuzsuz – kitaplık – gördü – meslektaş

BİRLEŞİK SÖZCÜKLER: Birden çok sözcüğün birleşip kaynaşarak meydana getirdiği yeni anlamdaki sözcüklere **BİRLEŞİK SÖZCÜK** denir.

Başkent – keçiboynuzu – biçerdöver – bilgisayar

AYRI YAZILAN BİRLEŞİK SÖZCÜKLER

*Birleşme sırasında sözcükler, sözcük anlamlarını kaybetmemişlerse bu birleşik sözcükler ayrı yazılır.

(Köpek balığı – meyve suyu – kutup yıldızı)

GERÇEK (SÖZLÜK)ANLAMLI SÖZCÜKLER: Bir sözcüğün sözlükte belirtilen anlamına **GERÇEK ANLAMI (SÖZLÜK ANLAMI)** denir.

BAĞ = Üzüm yetiştirilen toprak

Bağda üzüm topladım

MECAZ ANLAMLI SÖZCÜKLER: Sözcüklerin gerçek anlamlarının dışında başka bir anlamda kullanılmasına **MECAZ ANLAM** denir.

Ali ailesine çok **bağlıdır**.

TERİM ANLAMLI SÖZCÜKLER: Bilim, sanat, spor, meslek dalı veya herhangi bir konuyla ilgili özel belirli bir anlamı ve kullanımı olan sözcüklere **TERİM ANLAMLI SÖZCÜKLER** denir.

Matematik = artı – eksi

Müzik = Nota

Spor = Basketbol – taç

Coğrafya = Ova – dağ – plato vb.

DEYİM ANLAMLI SÖZCÜKLER: Genellikle gerçek anlamlarından sıyrılmış, farklı anlamlarda kullanılan kalıplaşmış söz öbeklerine **DEYİM ANLAMLI SÖZCÜKLER** denir.
etekleri tutuşmak   **saçını süpürge etmek**

EŞ ANLAMLI (ANLAMDAŞ) SÖZCÜKLER: Yazılışı ve okunuşu farklı, anlamları aynı olan sözcüklere

EŞ ANLAMLI (ANLAMDAŞ) SÖZCÜKLER denir.

Sonbahar = Güz

Esir = Köle

Hediye = Armağan

KARŞIT (ZIT) ANLAMLI SÖZCÜKLER: Anlamaları birbirinin karşıtı olan sözcüklere **KARŞIT (ZIT) ANLAMLI** sözcükler denir.

Uzun = Kısa   Taze = Bayat   Sıcak = Soğuk

EŞ SESLİ (SESTEŞ) SÖZCÜKLER: Yazılışı ve okunuşu aynı olduğu halde anlamları farklı olan sözcüklere **EŞ SESLİ (SESTEŞ) SÖZCÜKLER** denir.

Gül = çiçek   Çay = İçtiğimiz çay
Gül = Gülmek   Çay = Dereden büyük akarsu

SOMUT (MADDE) ANLAMLI SÖZCÜKLER: Beş duyu organımızla algılayabildiğimiz varlıkların adlarını karşılaya sözcüklere **SOMUT (MADDE) ANLAMLI SÖZCÜKLER** denir.

Ev – Kitap – Deniz

SOYUT (MANA) ANLAMLI SÖZCÜKLER: Beş duyu organımızla algılayamadığımız, yalnızca var olduğunu hissettiğimiz sözcüklerin gösterdiği anlam özelliğine **SOYUT (MANA) ANLAMLI SÖZCÜKLER** denir.

Akıl – Sevgi – Heyecan

GENEL ANLAMLI SÖZCÜKLER: Varlık ve kavramların ortak özelliklerini, bir türü ya da bir bütünü kapsayacak şekilde anlatan sözcüklere **GENEL ANLAMLI SÖZCÜKLER** denir.

Canlı – İnsan – Meyve – Kitap

ÖZEL ANLAMLI SÖZCÜKLER: Bir tek varlık veya kavramın özelliğini belirten sözcüklere **ÖZEL (DAR) ANLAMLI SÖZCÜKLER** denir.

Bursa şeftalisi – Uludağ – Gül

ATASÖZÜ: Atalarımızın tecrübe ve gözlemlerine dayanarak oluşturdukları düşünce ve görüşlere, öğüt niteliği taşıyan kısa özlü ve kalıplaşmış sözlere **ATASÖZÜ** denir.

- Ağaç yaş iken eğilir.

- İşleyen demir ışıldar.

* Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Sözcüklerin yeri değiştirilemez.

* Atasözleri az sözle çok şey anlatır.

ÖZDEYİŞ (VECİZE) : Söyleyeni belli olan özlü sözlere **ÖZDEYİŞ (VECİZE)** denir.

- Hayatta en hakiki yol gösterici ilimdir

Kemal ATATÜRK

- Evinin eşliğini temizlemeden komşunun damındaki kirden şikâyetçi olma.

Konfüçyüs

ADLAR

AD (İSİM) : Canlı veya cansız varlıklar veya düşüncemizle var olduğunu kabul ettiğimiz varlıkları belirten sözcüklere **AD (İSİM)** denir.

VARLIKLAR VERİLİŞİNE GÖRE ADLAR

ÖZEL AD: Dünyada tek bir varlığı anlatmaya yarayan adlara **ÖZEL AD** denir.

- * Kişi adları, soyadları
- * Saygı sözleri, unvanlar ve lakaplar
- * Kurum ve kuruluş adları
- * Ülke, ulus ve dil adları
- * Din ve mezhep adları
- * Kıta, bölge adları
- * Deniz, göl, ova, akarsu adları
- * İl, ilçe, mahalle, köy, sokak adları
- * Gezegen ve yıldız adları
- * Hayvanlara verilen adlar
- * Kitap, gazete ve dergi adları, özel **adlardır**.

ÖZEL ADLARIN YAZILIŞI

- * Özel adlar büyük harfle başlar.
- * Özel adlara getirilen yapım ekleri ve çoğul ekleri kesme işareti ile **ayrılmaz**.
- * Kurum ve kuruluş adlarından sonra kesme işareti kullanılmaz.
- * Özel adlarda ünsüz yumuşaması olmaz

TÜR (CİNS) ADI: Aynı türden birçok varlığa ad olan sözcüklere **TÜR (CİNS) ADI** denir.

VARLIKLARIN OLUŞLARINA GÖRE ADLAR

SOMUT (MADDE) ADI: Duyu organlarımızla var olduğunu hissettiğimiz varlıklara verilen adlara **SOMUT (MADDE) ADI** denir

Taş – Ağaç – İnsan

SOYUT (MANA) ADI: Duygu ve düşünce yoluyla kavrayabildiğimiz kavramları belirten adlara **SOYUT (MANA) ADI** denir.

Düşünce – Meslek – Başarı

VARLIKLARIN SAYILARINA GÖRE ADLAR

TEKİL AD: Aynı türden tek bir varlığa verilen adlara **TEKİL AD** denir.

Elma – İnsan - Taş

ÇOĞUL AD: Aynı türden birden çok varlığa verilen adlara **ÇOĞUL AD** denir. Tekil adlara **ler – lar** ekleri getirilerek oluşturulur.

Elmalar – İnsanlar – Taşlar

TOPLULUK ADI: Çoğul olmadığı halde birden çok varlığı anlatan adlara **TOPULUK ADI** denir. Çoğul eki de alabilirler.

Ulus – küme – Orman

YAPILARINA GÖRE ADLAR

BASİT AD: Yapım eki almamış kök halindeki adlara **BASİT AD** denir.

TÜREMİŞ AD: Yapım eki alarak, yeni bir anlam kazanmış adlara **TÜREMİŞ AD** denir.

Gözlük – Şekerci – Tuzlu

BİRLEŞİK AD: İki veya daha fazla sözcüğün birleşip kaynaşmasıyla oluşan adlara **BİRLEŞİK AD** denir.

Karasinek – Eskişehir – Çanakkale

AD DURUMLARI (İSMİN HALLERİ)

Adarın cümledeki görevlerine göre girdiği biçimlere **ADIN DURUMLARI (İSMİN HALLERİ)** denir.

1- Yalın durumu (Ek almamış hali)	= Ev
2-Belirtme durumu (İ hali)	= Ev_i
3- Yönelme durumu (E hali)	= Ev_e
4- Bulunma (kalma) durumu (De hali)	= Ev_{de}
5- Ayrılma durumu (Den hali)	= Ev_{den}

ÖN ADLAR

ÖN AD (SIFAT) : Adlardan önce gelerek varlıkların durumunu, biçimini, rengini ve sayısını belirten sözcüklere **ÖN AD (SIFAT)** denir.

Eski ev	Güzel ev	Büyük ev
Beyaz ev	Üç ev	Beşinci ev

ÖN ADLARIN ÖZELLİKLERİ

*Önadlar addan önce kullanılır

*Durum eki, çoğul eki, iyelik eki ve tamlama eki almazlar

BAĞLAÇ: **Kendi** başlarına belirli bir anlamı olmayan; eş görevli ögelere, anlamca ilgili tümceleri, kavramları birbirine bağlayan sözcüklere **BAĞLAÇ** denir.

Arda ve Emre geldiler.

Havalar yine soğudu.

DİLİMİZDE ÇOK KULLANILAN BAĞLAÇLAR:

Ama – fakat – lakin – bazen – hem – meğer – derken – ancak – ya da – ile – oysa – çünkü – ve – ki – de

ÜNLEM: **Korkma**, sevinme, üzülme, kızma, acıma, şaşma, heyecanlanma, övme gibi duygularımızı anlatmaya yarayan sözcüklere **ÜNLEM** denir.

Eyvah! Yangın var. Oh, dünya varmış!

DİLİMİZDE ÇOK KULLANILAN ÜNLEMLER:

Hey – imdat – vah vah – of – eyvah – aman – hişt – bravo – oh

EYLEM (FİİL)

EYLEM (FİİL) : İş, oluş, hareket, durum bildiren sözcüklere **EYLEM** denir.

MASTAR: Eylemlerin kişi ve zaman göstermeyen kök veya gövdelerine mek – mak eki almış biçimlerine **MASTAR** denir.

Okumak – koşmak – sulamak

EYLEMDE KİŞİ (ŞAHİS) : Eylemde iş, oluş ve hareketi gerçekleştiren varlığa **EYLEMİN KİŞİSİ (ŞAHİS)** denir.

Eylemde **üç temel kişi** vardır. Bunların her biri **tekil** ve **çoğul** olarak kullanılır.

Tekil kişiler

- 1.tekil kişi (**ben**)
2. tekil kişi (**sen**)
- 3.tekil kişi (**o**)

Çoğul kişiler

- 1.çoğul kişi (**biz**)
- 2.çoğul kişi (**siz**)
- 3.çoğul kişi (**onlar**)

Cümlede kişiyi bulmak için eyleme **kim** ve **ne** soruları sorulur.

CÜMLE (TÜRME)

CÜMLE (TÜRME) : Bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir dileği, bir durumu veya bir haberi tam olarak anlatan söz ya da söz dizisine **CÜMLE (TÜRME)** denir.

Ali eve geldi.

Okudum.

CÜMLENİN YAZIMI:

*Cümlenin ilk sözcüğü daima büyük harfle yazılır.

* Cümlenin sonuna (.) (?) (!) ve (...) noktalama işaretlerinden uygun olanı konur.

CÜMLE ÇEŞİTLERİ

ÖGELERİNİN DİZİLİŞİNE GÖRE CÜMLELER

1- KURALLI CÜMLE: Yüklemi sonda bulunan cümlelere **KURALLI CÜMLE** denir.

Ali okula gitti.

Yüklem

2-DEVİRİK CÜMLE: Yüklemi sonda olmayan cümlelere **DEVİRİK CÜMLE** denir.

Okula gitti Ali.

Ali gitti okula.

OLUMLU CÜMLE: Bir işin, bir oluşun, bir hareketin yapıldığını veya yapılacağını bildiren cümlelere **OLUMLU CÜMLE** denir.

Bütün insanları sevmeliyiz.

OLUMSUZ CÜMLE: Bir işin, bir oluşun, bir hareketin yapılmadığını bildiren cümlelere **OLUMSUZ CÜMLE** denir.

Bu yanlışı bir daha yapmayacağım.

Bu araba Ankara'ya gitmez.

SEBEP – SONUÇ İLİŞKİSİ İÇEREN CÜMLELER: İlk cümle olayın sebebini, ikinci cümle olayın sonucunu bildirir.

Çok çalışmadığı için sınavda başarısız oldu.

Kar yağdığı için yollar kapanmış.

ÖZNEL ANLATIM: Kişiden kişiye değişen yargıların anlatıldığı ifade türüdür.

Bu resim çok güzel olmuş.

Bana göre köyde yaşamak daha iyidir.

NESNEL ANLATIM: Herkes tarafından kabul göre, kişiden kişiye değişmeyen duygu ve düşüncelerin etkisinde kalmadan söylenen ifadelerdir.

Bursa Uludağ'ın eteklerine kurulmuştur.

Dünya Güneş'in etrafında döner.

KARŞILAŞTIRMA: İki kavram arasında bir tür benzerlik ilgisi kurmaktır.

* Gibi, aynısı, daha, çok, pek, en, benzer olarak, farklı olarak, gibi ifadelerle kullanılır.

Her şeye rağmen yola devam etmeliyiz.

Oya gibi Elif'te çalışkandır.

PARAGRAF: Bir konu ile ilgili olarak yazılan cümleler topluluğuna **Paragraf** denir.

1- GİRİŞ BÖLÜMÜ : Konuyu tanıtan ve amacı belirten bölümdür.

2- GELİŞME BÖLÜMÜ : Konunun açıklandığı, ana düşüncenin işlendiği bölümdür.

3- SONUÇ BÖLÜMÜ : İşlenen düşüncenin özetlenmiş, sonuca bağlandığı bölümdür.

ANA DÜŞÜNCE (ANA FİKİR) : Bir yazıda ele alınan konunun vermek istediği mesajdan alınacak derstir.

YARDIMCI DÜŞÜNCE (YARDIMCI FİKİR) : Ana düşüncüyü açıklayan, destekleyen, ispatlayan ve anlaşılmasını kolaylaştıran düşüncedir.

PARAGRAF BAŞLIĞI: Paragrafın başına konan yazıya **BAŞLIK** denir.

YAZIM (İMLA) : Bir dilin belli kurallarla yazıya geçirilmesine **YAZIM** denir.

BÜYÜK HARFLERİN KULLANILDIĞI YERLER

1- Cümle büyük harfle başlar.

Bugün sinemaya gideceğiz.

2-Şiirde dizeler büyük harfle başlar.

3- Bütün özel adlar büyük harfle başlar.

4-Belirli bir tercih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar.

29 Ekim 1923

5- Levhalar ve açıklama yazıları büyük harfle başlar.

Öğretmenler Odası

Dolmuş Durağı

BAĞLAC OLAN (DE – DA)' NİN YAZILISI

* Sözcükten ayrı yazılır.

* Dahi anlamı katar.

*Te – ta haline dönüşmez.

Babam da geldi.

Sebze de aldık.

DURUM EKİ (DE - DA)' NİN YAZILISI

* Durum eki (de – da) sözcüğe bitişik yazılır.

Biz şu evde oturuyoruz.

Çantam arabada kalmış.

EK VE BAĞLAC OLAN (Kİ)'NİN YAZILISI

* Ki bağlacı sözcükten ayrı yazılır.

Kaldı ki

Bilmem ki

Demek ki

***Bazı kalıplaşmış sözcüklerde bitişik yazılır.**

Çünkü- belki- hâlbuki- sanki- meğerki- oysaki

SORU EKİ (Mİ)'NİN YAZILISI

* Soru eki mi değişmez ayrı yazılır.

* Soru ekinden sonra gelen ekler, bu eke bitişik yazılır.

Geldin mi?

Yaptın mı?

Okudun mu?

Gelecek misin?

Bakar mısınız?

İKİLEMELERİN YAZILIŞI: Daima ayrı yazılırlar. Araya herhangi bir noktalama işareti konmaz.

Yavaş yavaş

İleri geri

Doğru dürüst

SAYILARIN YAZILISI

1- Sayılar metin içinde yazıyla yazılır.

İki ev - Üç elma

2- Para, ölçü, saat ve istatistikle ilgili sayılarda rakam kullanılır.

175 TL - 35 Kg - 09:25 - % 37

***Metin içinde yazıyla yazılabilir.**

3- Birden fazla sözcükte oluşanlar ayrı yazılırlar.

Üç yüz yetmiş iki

* Senet ve çeklerde bitişik yazılır.

2700 YTL (İki bin yetmiş TL)

4- Sıra yazıları yazıyla ve rakamla gösterilebilir.

5. - 5'inci

5-Üleştirme sayıları yazıyla yazılır.

3'er değil üçer

BİRLESİK SÖZCÜKLERİN YAZIMI**1- Ses türemesine uğrayan bir kısım sözcükler bitişik yazılır.**

Af etmek = Affetmek

His etmek = Hissetmek

2- Ses düşmesine uğrayan birleşik sözcükler bitişik yazılır.

Emir etmek = Emretmek

Sabır etmek = Sabretmek

Kahve altı = Kahvaltı

Pazar ertesi = Pazartesi

3-Anlam değişmesine uğrayan birleşik sözcükler bitişik yazılır.

Ayşekadın = fasulye

Kargaburnu = alet

4- Kişi adları, soyadları ve lakapları bitişik yazılır.**5- Atatürk**

Ayhan

Şenol

6- Yer adları birleşik yazılır.

Eskişehir

Kabataş

Afyonkarahisar

7- Ara yönleri bitiren sözcükler bitişik yazılır

Kuzeydoğu- Güneybatı

8- Ağa, bey, efendi, hanım, anne, oğul gibi sözcüklerden kurulmuş birleşik sözcükler bitişik yazılır.

Ağabey

Beyefendi

Hanımanne

Başbakan

9- Hane, nane, zade, perest, perver sözcükleri ile kurulu birleşik sözcükler bitişik yazılır.

Kahvehane

Seyahatname

Amcazade

Hayalperest

Vatansever

NOKTALAMA İSARELERİ**NOKTA (.)****1- Tamamlanmış cümlelerin sonuna konur.**

Setbaşı İlköğretim Okulunda okuyorum.

2- Kısaltmaların sonunda kullanılır.

Prof. (profesör)

3- Sıra bildiren sayıların sonunda kullanılır.

1. (birinci)

4- Saat gösteren sayılarda zaman birimleri arasında kullanılır.

Saat 17.50'de okuldan çıkıyorum.

5 Gün, ay, yıl sayılarının arasında kullanılır.

25.01.2008

6- Sayılarda basamaklar arasında kullanılır.

254.365

7- Matematikte çarpı işareti yerine kullanılır. $5 \times 4 = 20$ $5.4=20$ **VİRGÜL****1- Eş görevdeki sözcükleri, sözcük öbeklerini birbirinden ayırmak için kullanılır.**

Dedem beyaz sakallı, güler yüzlü, sevecen biriydi.

2- Uzun cümlelerde öznenen sonra kullanılır.

Annem, eve erken gelmemizi söyledi.

3-Sıralı cümleleri ayırmak için kullanılır.

Bahçeye çıktı, ağaçlara doğru yürüdü, bir elma kopardı.

4- Tırnak içine alınmamış aktarma cümlelerin sonunda kullanılır.

Babam sana kitap aldım, dedi.

5-Ondalık sayılarda kullanılır.

5,02 (beş tam yüzde iki)

6- Yazışmalarda tarihle, yer adlarını ayırmak için kullanılır.

30 Ocak 2008, Artvin

7- Cümle başlarında kullanılan evet, hayır, peki, yok, tamam, elbette, haydi sözcüklerinden sonra kullanılır.

Evet, akşama geleceğim.

Hayır, o kitabı okumadım.

Elbette, birlikte yemek yeriz.

8- İşaret adlarından sonra kullanılır.

O, hızla kapıdan içeri girdi.

NOKTALI VİRGÜL (;)

1- Birbirine bağlı cümleleri ayırmak için kullanılır.

2-Ama fakat lakin ancak, yalnız, oysa hâlbuki ne var ki, bununla birlikte, öyleyse, bu nedenle, sonuç olarak, çünkü gibi bağlaçlarla bağlanan cümlelerin birincisinden sonra kullanılır.

Sabır acıdır; ama meyvesi atlıdır.

İKİ NOKTA (:)**1- Açıklama yapılacak cümlelerin sonunda kullanılır.**

Canlılar ikiye ayrılır: Hayvanlar ve bitkiler

2- Başkalarına ait sözler aktarılırken bu sözlerden önce kullanılır.

Öğretmenim diyor ki : “ Birbirimizi sevelim .“

3- Anlamları açıklanacak sözlerden sonra kullanılır.

Doruk: Dağın en yüksek yeri

4- Konuşma çizgisiyle başlayan konuşmalardan önce kullanılır.

Sevgi:

- Nereye gidiyorsun?

Selim:

- Bahçeye çıkacağım

5- Matematikte bölme işareti olarak kullanılır. $24 : 6 = 4$

ÜÇ NOKTA

1- Bitmemiş cümlelerin sonunda kullanılır.

Büyük bir umutla yola çıktı...

2- Bir parçadan alınan yazılarak anlatılan yerleri belirtmek için kullanılır.

...Ayağa kalktı. Odaya doğru yürüdü.

3- Birtakım nedenlerle açıklanmak istenmeyen sözcüklerin yerine kullanılır.

... Bu olaya şahit.

4- Konuşmada karşılık verilmediğini anlatmak için kullanılır.

_ Kimin yaptığını gördün mü?

_ ...

SORU İŞARETİ

1- Soru bildiren cümlelerin sonunda kullanılır.

Niçin? Ne zaman?

Yemek yiyecek misin?

2- Bilinmeyen tarih, yer, vb. durumlarda kullanılır.

(? – 1985) Doğum ve ölüm tarihi.

ÜNLEM (!)

1- Sevinç, acı, kızgınlık, korku, şaşkınlık gibi duyguları anlatan cümlelerin sonunda.

Yaşasın! Başardım.

Off! Çok yoruldum.

2- Seslenme, hitap, uyarı sözlerinden sonra

Ey Büyük Atatürk!

Hey, arkadaş!

3- Bir sözcüğün küçümseme, alay anlamı katma amacıyla ayraç içinde kullanılır.

Senin ne kadar başardığını (!) gördük.

KISA ÇİZGİ

1- Satır sonuna sığmayan sözcükleri bölmede kullanılır.

2- İki sözcük arasındaki ilişkiyi belirtmek için kullanılır.

Bursa – Ankara arasında demiryolu ulaşımı yoktur.

Türkçe – Almanca sözlük

3- Dil bilgisinde ekleri göstermek için kullanılır.

-ce -de -den

4- Heceleri ayırmada kullanılır.

Set – ba – şı

5- Matematikte çıkartma işareti olarak kullanılır.

25 – 15 = 10

KESME İŞARETİ (‘)

1- Özel adlara gelen durum ve iyelik eklerini ayırmak için

Bursa’dan – Uludağ’a

2- Kısaltmalardan sonra getirilen ekleri ayırmak için

TBMM’ye TV’ye

3- Sayılardan sonra gelen ekleri ayırmak için

2008’de 5’inci

4- Bir harf ya da ekten sonra gelen eki ayırmak için

di’li geçmiş zaman A’dan Z’ye kadar.

DÜZELTME (İNCELTME) İŞARETİ

1-Yabancı dillerden dilimize geçmiş bu sözcüklerde (g) ve (k) ünsüzlerinin ince okunduğunu göstermek ve bu isimlerden sonra gelen (a) ve (u) seslerinin üzerinde kullanılır.

Rüzgâr – hikâye – kâğıt

2-Yazılışları aynı, okunuşları ve anlamları ayrı olan sözcükleri ayırt etmek için okunuşları uzun olan ünlülerin üzerinde kullanılır.

Hala - babanın kız kardeşi

Hâla - henüz

Yad - yabancı

Yâd - anma

UZUN ÇİZGİ (KONUŞMA ÇİZGİSİ) (-)

1-Yalnızca karşılıklı konuşmalarda, söz başlarında kullanılır.

- Dersine çalıştın mı?

- Hayır.

- Ne zaman çalışacaksın?

- Bu akşam çalışırım.

2-Konuşmalarda ad yazıldıktan sonra kullanılır.

Ozan - Bu kitabı okumam için bana verir misin?

İdil - Elbette, ancak yarın verebilirim.

Ozan - Neden şimdi vermiyorsun?

İdil - Şimdi ben okuyorum. Bitmek üzere.

TIRNAK İŞARETİ (“ ”)

1-Bir yazı içinde başkasından olduğu gibi aktarılan sözlerin başına ve sonuna konur.

Dün Aslı “Çevreyi temiz tutmalıyız arkadaşlar.” dedi.

2-Bir sözcüğün önemini belirtmek için kullanılır.

Irmakların taşıdığı alüvyonların birikmesiyle oluşan ovalara “delta” denir.

3-Kitap ve yazar adların yazı içinde geçerken tırnak içine alınabilir.

O kitabı “Ömer SEYFETTİN” yazmış.

AYRAÇ (PARANTEZ)

1-Cümlede açıklamaların başına ve sonunda kullanılır.

Atatürk elli yedi yıl (1881 – 1938) yaşamıştır.

2-Piyeslerde kişilerin nasıl davranacaklarını belirten sözler ayraç içindedir.

TEKİN: Benim dersim var.(Elindeki elmayı Tosun’a gösterir.)Bak annem bana verdi.

3-Alıntılarının aktarıldığı eseri veya yazarı göstermek için

“Eğitimidir ki bir ulusun ya özgür, bağımsız, şanlı yüksek bir toplum olarak yaşatır ya da tutsaklık ve yoksulluğa terk eder.” (ATATÜRK)